

Thomas
Bernhard

edice střed

Staří mistři

Komedie

PROSTOR

Thomas Bernhard

Staří mistři

Komedie

přeložil Bohumil Šplíchal

PROSTOR | PRAHA | 2016

Thomas Bernhard: Alte Meister. Komödie
© Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1985
Czech edition © PROSTOR, 2016
Translation © Bohumil Šplíchal, 1994

ISBN 9788072603305

*Trest odpovídá vině: být připraven
o veškerou chuť k životu, ocitnout
se na nejvyšším stupni znechucení.*

KIERKEGAARD

Ačkoliv jsem byl s Regerem domluven v *Uměleckohistorickém muzeu* až na půl dvanáctou, byl jsem tam už v půl jedenácté, abych ho, jak jsem si už před časem předsevzal, mohl jednou nerušeně pozorovat z takřka dokonalého úhlu, píše Atzbacher. Protože Reger dopoledne sedává v takzvaném Bordoneho sále, naproti Tintoretovu *Muži s bílým plnovousem*, na sametem potažené lavici, na níž včera, poté co mi vysvětlil takzvanou sonátu *Bouře*, pokračoval v přednášce o *umění fugy* od doby, jak sám řekl, *před Bachem až do doby po Schumannovi*, přičemž spíš neustále hovořil o Mozartovi, a nikoliv o Bachovi, musel jsem zvolit místo v takzvaném Sebastianově sále; musel jsem, ačkoliv se to zcela přičilo mému vkusu, zaujmout místo před Tizianem, abych mohl Regera, sedícího před Tintoretovým *Mužem s bílým plnovousem*, pozorovat, a to vestoje, což pro mne ale nebyla žádná nevýhoda, poněvadž já raději stojím než sedím, zvláště když pozoruji lidi, já odjakživa pozoruji lépe, když stojím než když sedím, a jelikož jsem, dívaje se ze Sebastianova sálu do sálu Bordoneho, s krajním vypětím všech sil nakonec skutečně zahlédl celého, ani opěradlem lavice nezastíněného Regera, který od včerejška bezpochyby trpěl vlivem náhlé noční změny počasí, a proto si ponechal po celou dobu na hlavě černý klobouk, hleděl jsem na celou ke

mně obrácenou levou stranu jeho postavy, a mé přání jednou nerušeně Regera pozorovat se vyplnilo. Protože Reger (v zimmíku), opíraje se o hůl, kterou držel mezi koleny, byl, jak se mi zdálo, zcela zaměstnán pohledem na *Muže s bílým plnovousem*, nemusel jsem se obávat, že by mě mohl při tomto pozorování přistihnout. Zřízení muzea Irrsiglera (Jenöho!), s nímž Regera pojí už více než třicetiletá známost a s nímž i já jsem (také už přes dvacet let) vždy dobře vycházel a dodnes vycházím, jsem znamením ruky upozornil, že bych jednou chtěl Regera nerušeně pozorovat, a tak pokaždé, když se Irrsigler, přesný jak hodinky, objevil, dělal, jako bych tu vůbec nebyl, a stejně tak předstíral, jako by tu ani Reger nebyl, a věnoval se, což bylo jeho úkolem, dozoru nad návštěvníky galerie, kterých tu bylo, i když byla sobota a vstup volný, jen pomálu, a to svým navyklým způsobem, který u každého, kdo ho neznal, vyvolával nepříjemný pocit. Irrsigler má onen podezíravý pohled, jakým se obvykle zřízenci v muzeích dívají, aby odstrašovali návštěvníky muzeí, vybavené jak známo všemi nectnostmi; jeho způsob, bezprostředně a ve vší tichosti vystoupit zpoza rohu do kteréhokoliv sálu a přeměřit návštěvníky pohledem, je skutečně pro každého, kdo ho nezná, zneklidňující; ve své šedivé, špatně střižené, nicméně na doživotí přiřčené uniformě, která drží pohromadě zapnuta velkými černými

knoflíky a na Irrsiglerově hubeném těle visí jako na věšáku, a se svou ze stejné šedivé látky ušitou kšiltovkou na hlavě připomíná spíš zřízence v našich věznicích než státem zaměstnaného strážce uměleckých děl. Irrsigler je od těch dob, co ho znám, pořád stejně bledý, ačkoliv není nemocný, a Reger ho už po léta označuje za *státní mrtvolu, konající pětatřicet let službu v Umělecko-historickém muzeu*. Reger, který Umělecko-historické muzeum pravidelně navštěvuje již šestatřicet let, zná Irrsiglera od prvního dne jeho nástupu do služby a má k němu vcelku přátelský vztah. *Stačil docela malý úplatek, abych si tuto lavici v Bordoneho sále natrvalo zajistil*, pravil jednou před lety Reger. Reger se s Irrsiglerem seznámil před více než třiceti lety a oba si za tu dobu na sebe zvykli. Často se stává, že chce-li Reger být při pozorování Tintorettova *Muže s bílým plnovousem* sám, Irrsigler Bordoneho sál jednoduše pro návštěvníky uzavře, prostě se postaví do vstupních dveří a nenechá nikoho projít. Stačí, když Reger pouze pokyne rukou, a Irrsigler uzavře Bordoneho sál, dokonce se neostýchá, když si to Reger přeje, vytlačit z Bordoneho sálu postávající návštěvníky. Irrsigler se vyučil truhlářství v Brucku nad Litavou, truhlářiny však ještě před tovaryšskou zkouškou zanechal a zatoužil stát se policistou. Policie ale Irrsiglera odmítla pro *fyzickou slabost*. Jeden z jeho strýčků, bratr jeho

matky, který byl už od roku dvacet čtyři zřízen-
cem v Uměleckohistorickém muzeu, mu pak
opatřil toto místo, *velmi špatně placené, ale za-
to*, jak říkává Irrsigler, *jisté*. I k policii chtěl Irr-
sigler vlastně jen proto, že se mu otázka ošace-
ní, zvolí-li povolání u policie, zdála vyřešena.
Doživotně oblékat stejný šat, a nemuset tento
doživotní šat dokonce platit, protože jej dává
k dispozici stát, mu připadalo ideální, a téhož
mínění byl i jeho strýc, jenž mu místo v Umě-
leckohistorickém muzeu zprostředkoval, a kte-
rý se navíc domníval, že pokud jde o tento ide-
ál, tak není valný rozdíl mezi místem u policie
a zřízencem v Uměleckohistorickém muzeu,
snad až na to, že u policie je lepší plat, kdežto
v Uměleckohistorickém muzeu horší, ale služba
v Uměleckohistorickém muzeu zase není se
službou u policie srovnatelná; *zodpovědnější,
ale zároveň také nenáročnější službu* než
v Uměleckohistorickém muzeu si on, Irrsigler,
neumí představit. Služba u policie je každoden-
ní strach o život, pravil Irrsigler, služba v Umě-
leckohistorickém muzeu nikoliv. Z jednotvár-
nosti tohoto povolání si není nutno dělat
starosti, on má jednotvárnost rád. Za den ujde
takových čtyřicet až padesát kilometrů, a to je
zdraví prospěšnější než například policejní
služba, která znamená prosedět dny do konce
života na tvrdé kancelářské židli. Ostatně sledu-
je *raději návštěvníky muzea než obyčejné lidi*,

neboť návštěvníci muzea jsou *lidé výše postavení, kteří mají smysl pro umění*. On sám si takový smysl pro umění rovněž časem osvojil, a byl by kdykoliv schopen provádět Uměleckohistorickým muzeem, v každém případě obrazárnou, říkává Irrsigler, ale to nemá zapotřebí. Lidé vlastně ani moc neposlouchají, co se jim vykládá. *Po léta vykládají průvodci v muzeu stále to samé a přirozeně je v tom, jak říkává pan Reger, spousta nesmyslů*, říkává mi Irrsigler. *Historici umění zahrnují návštěvníky svým věčným blábolením*, říkává Irrsigler, který během doby doslovně převzal řadu Regerových úvah, ne-li dokonce všechny. Irrsigler se vlastně stal Regerovou hláskou troubou; téměř vše, co pronesl Irrsigler, už předtím řekl Reger, už více než třicet let říká Irrsigler to, co slyšel od Regera. A když pozorně naslouchám, slyším Irrsiglerovými ústy promlouvat Regera. *Nasloucháme-li průvodcům, slyšíme stále to samé blábolení o umění, které nám jde na nervy, stále totéž nesnesitelné blábolení o umění z úst historiků umění*, říká Irrsigler, protože to tak říkává Reger. *Všechny tyto obrazy jsou velkolepé, ale žádný z nich není dokonalý*, opakuje Irrsigler po Regerovi. Lidé chodí do muzea nikoliv ze zájmu, ale protože jim někdo řekl, že se pro kulturního člověka sluší, aby je navštěvoval, ti lidé se o umění vůbec nezajímají, v každém případě devadesát devět procent lidstva žádný zájem

o umění nemá, opakuje Irrsigler doslova to, co slyšel od Regera. On, Irrsigler, měl těžké dětství, matku trpící rakovinou, jež ve šestačtyřiceti letech zemřela, a nevěrného, věčně opilého otce. *A Bruck nad Litavou je stejně tak ohavné místo jako většina měst v Burgenlandu.* Kdo jen trochu může, uteče z Burgenlandu, říkává Irrsigler, ale většina utéct nemůže, a ti jsou pak odsouzeni k doživotnímu Burgenlandu, což je přinejmenším tak strašné jako být odsouzen k doživotnímu vězení ve Steinu nad Dunajem. Obyvatelé Burgenlandu jsou trestanci, říkává Irrsigler, jejich domovská země je vězeňským ústavem. Oni sami si namlouvají, že mají hezký domov, ale ve skutečnosti je Burgenland nudná a ošklivá země. V zimě se Burgenlandané dusí ve sněhu a v létě je žerou komáři. A na jaře a na podzim se Burgenlandané brodí ve vlastní špíně. V celé Evropě není chudší a špinavější země, říkává Irrsigler. Vídeňáci Burgenlandanům stále namlouvají, že Burgenland je krásný kraj, protože Vídeňáci jsou do burgenlandské špíny a do burgenlandské tuposti zamilováni, Vídeňáci pociťují burgenlandskou špínu a burgenlandskou zabedněnost *jako něco romantického*, protože oni jsou po vídeňsku zvrhlí a po vídeňsku zamilováni. Burgenland se také *kromě pana Haydna, jak říká pan Reger*, nemá čím chlubit, říkává Irrsigler. Pocházím z Burgenlandu, to přece neznamena nic jiného, než že pocházím

z rakouského trestaneckého ústavu. Nebo z rakouského blázince, říkává Irrsigler. *Burgenlandané vstupují do Vídně jako do chrámu*, řekl. Největším přáním Burgenlandana je být přijat k vídeňské policii, řekl před několika dny, a mně se to nepoštěstilo, protože jsem byl příliš slabý, zkrátka pro *fyzickou slabost*. Ale přece jenom jsem aspoň zřízencem v Uměleckohistorickém muzeu, a tím také státním úředníkem. Večer, po šesté hodině, nezavírám zločince, nýbrž umělecká díla, zavírám Rubense a Bellotta. Jeho strýčkovi, který vstoupil do služeb Uměleckohistorického muzea hned po první světové válce, to celá rodina záviděla. Když ho jednou za několik let v Uměleckohistorickém muzeu o bezplatné sobotě nebo neděli navštívili, tak vždy chodili *těmi sály s velkými mistry plni bázně* těsně za ním a neustále obdivovali *jeho uniformu*. Přirozeně, že se můj strýc stal pak brzy vrchním zřízencem a nosil na klopě uniformy malou mosaznou hvězdičku, pravil Irrsigler. Ze samé úcty a obdivu k tomu, co jim vysvětloval, když je provázel sály, ničemu nerozuměli. Také by to nemělo žádný smysl vysvětlovat jim takového Veronese, pravil Irrsigler před několika dny. Děti mé sestry obdivovaly mé boty z měkké kůže, pravil Irrsigler, má sestra zůstala stát před Renim, zrovna před tím nejnechutnějším ze všech zde vystavených malířů. Reger nenávidí Reniho, takže i Irrsigler Reniho

nenávidí. Irrsigler dosáhl v osvojování si Rege-
rových úvah již značného mistrovství, také je
skoro dokonale pronáší, s oním charakteristic-
kým Regerovým tónem, napadlo mě. Má sestra
nenavštěvuje *muzeum, ale mne*, řekl Irrsigler.
Má sestra se ani v nejmenším o umění nezajímá.
Její děti ale obdivují vše, co vidí, když je vedu sá-
ly. Před Velázquezem zůstanou stát a nechtějí jít
dál, řekl Irrsigler. Pan Reger mě jednou pozval
s naší rodinou do Prateru, řekl Irrsigler, *tak vel-
korysý byl pan Reger, jednou v neděli večer. Teh-
dy ještě žila jeho paní*, řekl Irrsigler. Stál jsem
stále na místě a pozoroval Regera, který byl ješ-
tě, jak se říká, *zhloubán* pohledem na Tinto-
rettova *Muže s bílým plnovousem*, a zároveň
jsem viděl Irrsiglera, i když v Bordoneho sále
zrovna nebyl, jak mi vypráví o svém životě, jiný-
mi slovy, jak mi Irrsigler minulý týden vyprávěl,
za přítomnosti Regera, který nyní seděl na sa-
metem potažené lavici a samozřejmě mě ještě
nepostřehl. Irrsigler říkal, že už jako malé dítě
měl velké přání dostat se k vídeňské policii
a stát se strážmistrem. Nikdy neměl jiné přání,
pokud jde o povolání. Když ho, tenkrát mu by-
lo třiaadvacet let, v Rossauerských kasárnách od-
mítli pro *fyzickou slabost*, tak se mu skutečně
zřítíl svět. A ve stavu naprosté bezvýchodnosti
mu pak strýček opatřil toto místo zřízence
v Uměleckohistorickém muzeu. Přišel tenkrát
do Vídně pouze s malou odřenou taškou v ruce,

do bytu svého strýce, který ho u sebe nechal čtyři týdny bydlet, a pak se přestěhoval do podnájmu v jednom pokoji u Mülkerbastei. A v tomto pokojíku pak bydlel dvanáct let jako podnájemník. V prvních letech z Vídně nic neviděl, časně zrána kolem sedmé odcházel do Umělecko-historického muzea a navečer, po šesté, se vracíval domů, jeho obědy se po celá ta léta skládaly pouze z chleba se salámem nebo sýrem, který jedl v malé převlékárně za veřejnou šatnou, a zapíjel to sklenicí vody z vodovodu. Burgenlandané jsou velmi nenároční lidé, já sám jsem za svého mládí pracoval s lidmi z Burgenlandu na různých stavbách a nocoval s nimi v různých noclehárnách, a tak vím, jak jsou Burgenlandané nenároční, potřebují skutečně jen to nejnnutnější, a koncem měsíce mají našetřeno osmdesát procent mzdy, možná ještě víc. Zatímco jsem z Regera nespustil oči a skutečně ho soustředěně pozoroval tak, jak jsem ho dosud nikdy nepozoroval, viděl jsem zároveň Irrsiglera, jak se mnou před týdnem stál v Battoniho sále a jak jsem mu naslouchal. Muž jedné jeho prababičky pocházel z Tyrolska, odtud jméno Irrsigler. Měl dvě sestry, mladší z nich se v šedesátých letech spolu s jakýmsi holičským pomocníkem z Mattersburgu vystěhovala do Ameriky a tam v třiceti pěti zemřela steskem po domově. A ještě má tři bratry, a všichni tři žijí dnes v Burgenlandu jako pomocní dělníci. Dva

z nich to zkoušeli jako on dostat se do Vídně, k policii, ale nebyli přijati. A služba v muzeu *bezpodmínečně vyžaduje jistou inteligenci*. Od Regera se toho hodně naučil. Zná lidi, kteří tvrdí, že Reger je blázen, protože prý jen blázen může po celá léta každý druhý den, s výjimkou pondělí, chodit do obrazárny Uměleckohistorického muzea, ale na to on nedá, *pan Reger je moudrý, vzdělaný muž*, pravil Irrsigler. Máte pravdu, řekl jsem Irrsiglerovi, pan Reger je nejen moudrý a vzdělaný, nýbrž i slavný muž, studoval přece v Lipsku a ve Vídni hudbu a psal hudební kritiky do *Timesů* a píše do *Timesů* dodnes, řekl jsem. Žádný obyčejný pisálek, řekl jsem, žádný žvanil, nýbrž hudební vědec v pravém slova smyslu i s celou vážností velké osobnosti. Reger se nedá se všemi těmi hudebními kritiky a žvanily, kteří v novinách šíří ty svoje nesmysly, srovnávat. Reger je skutečný filozof, řekl jsem Irrsiglerovi, filozof se vším všudy, co tento pojem v sobě zahrnuje. Už více než třicet let píše Reger kritiky do *Timesů*, krátké filozofující úvahy o hudbě, které jednoho dne jistě vyjdou knižně. Jeho návštěvy Uměleckohistorického muzea jsou bezpochyby jedním z předpokladů toho, že Reger může do *Timesů* psát tak, jak do *Timesů* píše, řekl jsem Irrsiglerovi, a bylo mi jedno, zda mi Irrsigler rozuměl či ne, pravděpodobně mi Irrsigler vůbec nerozuměl, napadlo mě a napadá mě to i nyní. O tom, že Re-

ger píše hudební kritiky do Timesů, v Rakousku nikdo neví, nanejvýš několik lidí, řekl jsem Irrsiglerovi. Mohl bych klidně říci, že *Reger je soukromý filozof*, řekl jsem Irrsiglerovi, nedbaje skutečnosti, že bylo pošetilé cokoli mu říkat. V Uměleckohistorickém muzeu nachází Reger to, co jinde nenajde, řekl jsem Irrsiglerovi, vše důležité, vše, co je příznivé jeho myšlení i jeho práci. Nechť lidé označují Regerovo počínání za pošetilé, ono pošetilé není, řekl jsem Irrsiglerovi, tady ve Vídni a v Rakousku Regera neberou na vědomí, ale v Londýně a Anglii, a dokonce ve Spojených státech vědí, kdo je to Reger, tuší, o jakou veličinu se v jeho případě jedná, řekl jsem Irrsiglerovi. A nezapomeňte také na ideální teplotu osmnácti stupňů Celsia, která se zde v Uměleckohistorickém muzeu po celý rok udržuje, řekl jsem znovu Irrsiglerovi. Irrsigler přikývl. Reger je v hudební vědě na celém světě nanejvýš ctěnou osobností, řekl jsem včera Irrsiglerovi, jen zde, v jeho rodné zemi, ho nikdo nechce brát na vědomí, ba naopak, tady, kde je doma, je Reger, který přece všechny v tomto oboru daleko převyšuje, celou tu odpornou provinciální hudlařinu, tady je nenáviděn, Reger je ve své vlasti, v Rakousku, jen nenáviděn, řekl jsem Irrsiglerovi. Takový génius jako Reger je zde nenáviděn, řekl jsem Irrsiglerovi bez ohledu na to, že tomu Irrsigler vůbec nerozuměl, že nerozuměl, co jsem tím myslel, když

jsem mu řekl, že takový génius jako Reger je zde nenáviděn, bez ohledu na to, zda je vůbec správné mluvit o Regerovi jako o géiovi, *vědecký génius, ba dokonce lidský génius*, napadlo mě, Reger jistě je. Génius a Rakousko nejdou dohromady, řekl jsem. Když se chce někdo v Rakousku dostat ke slovu a chce být brán vážně, musí se vyznačovat průměrností, musí být hudlařem a provinciálním lhářem, človíčkem naprosto oddaným malému státu. Génius či jen mimořádný duch je zde ponižujícím způsobem dříve či později *vyřizen*, řekl jsem Irrsiglerovi. Jen lidé jako Reger, a ty lze v této strašné zemi spočítat na prstech jedné ruky, přechkají tento stav ponižování a nenávisti, útisku a ignorance, všeobecně ubíjejícího hulvátství, které zde v Rakousku všude vládne, jen lidé jako Reger, kteří mají velkolepý charakter a skutečně bystrý a neúplatný rozum. A ačkoliv pan Reger má k ředitelce tohoto muzea docela hezký vztah a ačkoliv tuto ředitelku dobře zná, řekl jsem Irrsiglerovi, nikdy by ho ani ve snu nenapadlo tuto ředitelku o něco poprosit, ať už by se to týkalo jeho či muzea. A když pan Reger kdysi zamýšlel upozornit ředitelství, jinými slovy, paní ředitelku, na špatný stav potahů lavic v muzeu, což by možná podnítilo jejich nové potažení, právě v té době byly lavice potaženy, a vcelku vkusně, řekl jsem Irrsiglerovi. Pokud vím, řekl jsem Irrsiglerovi, ředitelství Uměleckohistorického mu-

zea o tom, že pan Reger už více než třicet let každý druhý den navštěvuje muzeum, aby zaujal místo na lavici v Bordoneho sále, nic neví. Na to by při nějakém nahodilém setkání Regera s ředitelkou zajisté přišla řeč, ale pokud vím, tak o tom ředitelka nic neví, protože pan Reger o tom nikdy nemluvil a protože vy, pane Irrsiglere, jste o tom vždy pomlčel, neboť je to přání pana Regera, abyste o skutečnosti, že Reger už více než třicet let každý druhý den s výjimkou pondělí navštěvuje Uměleckohistorické muzeum, nemluvil. Mlčenlivost je, aspoň doufám, vaše silná stránka, řekl jsem Irrsiglerovi, zatímco jsem pozoroval Regera, který pozoroval Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, na nějž nyní i Irrsigler zaměřil svůj pohled. Reger je výjimečný člověk a s výjimečnými lidmi se musí opatrně zacházet, řekl jsem včera Irrsiglerovi. Že bychom, totiž Reger a já, navštívili muzeum po dva dny za sebou, je nemyslitelné, řekl jsem včera Irrsiglerovi, a přece jsem je právě dnes navštívil znovu, protože si to Reger právě tak přál; jaký důvod ho však k tomu, že tady dnes je, vedl, neví, napadlo mě, ale brzy se to dovím. Irrsigler byl také nesmírně překvapen, že mě dnes vidí, protože jsem mu zrovna včera řekl, že je nemyslitelné, abych do Uměleckohistorického muzea přišel dva dny po sobě, stejně jako je to nemyslitelné pro Regera. A teď jsme oba, Reger stejně jako já, opět v Uměleckohistorickém mu-

zeu, v němž jsme byli již včera. To muselo Irrsiglera zmást, napadlo mě, a napadá mě i teď. Také mě napadlo, že je možné se zmýlit a navštívit hned další den Uměleckohistorické muzeum, jenže jsem přemýšlel dál, že se třeba zmýlil Reger nebo že se třeba *já sám* v té věci mýlím, ale rozhodně není možné, abychom se *oba, Reger a já*, v této věci mýlili. Reger mi včera doslova řekl, *zastavte se tu zítra*, ještě slyším, jak to Reger říká. Ale Irrsigler z toho ovšem neslyšel nic a nic o tom nevěděl, a tak se přirozeně podivil, že jsme, Reger a já, dnes znovu v muzeu. Kdyby mi Reger včera nebyl řekl, přijďte sem zítra, nebyl bych do Uměleckohistorického muzea šel a přišel bych pravděpodobně až další týden, neboť na rozdíl od Regera, který Uměleckohistorické muzeum navštěvuje skutečně obden, a to už po léta, já nechodím do Uměleckohistorického muzea obden, nýbrž jen mám-li náladu a chuť. A chci-li se s Regerem setkávat, nemusím bezpodmínečně zajít do Uměleckohistorického muzea, stačí, zajdu-li do hotelu *Ambassador*, kam on vždy po odchodu z Uměleckohistorického muzea zamíří. V *Ambassadoru* se mohu s Regerem, pokud bych chtěl, setkávat denně. V *Ambassadoru* sedává Reger u rohového okna, a sice u stolku sousedícího s takzvaným *židovským stolem*, který se nalézá před *maďarským stolem*, a ten zase za *arabským stolem*, díváme-li se od Regerova stolu

směrem ke vstupní hale. Přirozeně mnohem raději chodím do Ambassadoru než do Umělecko-historického muzea, ale když se nemohu Regera dočkat v Ambassadoru, zajdu kolem jedenácté do Umělecko-historického muzea, abych se tam s ním, jako se svým duchovním otcem, setkal. Dopoledne tráví Reger v Umělecko-historickém muzeu, odpoledne v Ambassadoru, kolem půl jedenácté jde do Umělecko-historického muzea, kolem půl třetí do Ambassadoru. Dopoledne mu vyhovuje osmnáctistupňová teplota v Umělecko-historickém muzeu, odpoledne se cítí lépe ve vyhřátém Ambassadoru, kde vždy bývá kolem třiadvaceti stupňů. Odpoledne už tak rád neuvažuji a už tak rád intenzivně nepřemýšlím, říkává Reger, a tak si mohu dovolit posezení v Ambassadoru. Umělecko-historické muzeum je *místo, kde se myšlenky utvářejí*, pravil. Ambassador je tak říkajíc *zařízením, v němž se uhlazují*. V Umělecko-historickém muzeu se cítím být vydán napospas, v Ambassadoru chráněn, pravil. Tento protiklad, můj milý Atzbachere, protiklad Umělecko-historického muzea a Ambassadoru, je to, co mé myšlení potřebuje jako nic jiného, být vydán napospas na jedné straně a chráněn na straně druhé, atmosféra v Umělecko-historickém muzeu na jedné straně a atmosféra v Ambassadoru na straně druhé, být vydán napospas na jedné straně a chráněn na straně druhé; tajem-

ství mého myšlení spočívá v tom, řekl, že dopoledne trávím v Uměleckohistorickém muzeu a odpoledne v Ambassadoru. Není nic protikladnějšího než Uměleckohistorické muzeum, než obrazárna Uměleckohistorického muzea a hotel Ambassador. Pro mne se stalo Uměleckohistorické muzeum stejně tak duchovní potřebou jako Ambassador, řekl. Úroveň mých kritiků do Timesů, které tam ostatně píšu už čtyřiatřicet let, řekl, spočívá ve skutečnosti v tom, že navštěvuji Uměleckohistorické muzeum a hotel Ambassador, Uměleckohistorické muzeum každé *druhé* dopoledne, Ambassador *každé* odpoledne. Jedině tento můj zvyk mě po smrti mé ženy zachránil. Můj milý Atzbachere, nebýt tohoto zvyku, byl bych už dávno umřel, řekl mi Reger včera. Každý člověk potřebuje nějaký takový zvyk, aby dokázal přežít, řekl. A i když je to nejpotřebnější zvyk ze všech zvyků, člověk jej potřebuje. Zdá se, že Regerův stav se zlepšil, způsob jeho řeči je opět stejný jako před smrtí jeho ženy. Říkává, že sice už překonal takzvaný *mrtvý bod*, nicméně přece jen bude doživotně trpět, že ho žena zanechala samotného. Stále opakuje, že po celý život podléhal omylu, že to bude *on*, kdo zanechá svou ženu opuštěnou, že to bude *on*, kdo zemře dříve, a protože její smrt přišla tak náhle, byl ještě pár dní před její smrtí skálopevně přesvědčen, že *ona* ho přežije; *ona* platila za zdra-

vou, *já* za nemocného, s tímto přesvědčením a v této víře jsme žili neustále, řekl. Nikdo nebyl nikdy tak zdrav jako má žena, *ona žila svůj život ve zdraví, zatímco já jsem trávil svoji existenci v nemoci, dokonce ve smrtelné nemoci*, řekl. Překypovala zdravím, byla samá budoucnost, zatímco já jsem byl neustále nemocný a v minulosti, řekl. Že by jednou měl žít bez své ženy a doopravdy sám, ho nikdy nenapadlo, tím se v myšlenkách, jak mi řekl, nezabýval. A kdyby snad zemřela dříve než já, pak zemřu hned po ní, pokud možno rychle, myslel jsem si vždy, pravil Reger. Nyní se musí vypořádat jak s oním omylem, že by zemřela až po něm, tak se skutečností, že si po její smrti nevzal život, a že tedy nezemřel, jak si předsevzal, hned po ní. Protože jsem vždy věděl, že je pro mne vším, nemohl jsem přirozeně nikdy myslet na pokračování své existence po ní, můj milý Atzbachere, řekl. Díky oné lidské a vpravdě nedůstojné slabosti, díky oné zbabělosti jsem nezemřel hned po ní, řekl, nespáchal jsem po smrti své ženy sebevraždu, naopak, stal jsem se, jak se mi zdá (což řekl včera!) dokonce silnějším, a často mi poslední dobou připadá, jako bych byl nyní silnější než kdykoli předtím. Trvám teď na svém životě ještě víc než kdykoli předtím, věřte nebo nevěřte, jsem teď zcela zvláštním způsobem připoután k životu, pravil včera. Nechci si to přiznat, ale já nyní žiji s daleko větší intenzitou než

před její smrtí. Samozřejmě, potřeboval jsem k tomu víc než rok, abych si takovou myšlenku mohl připustit, ale nyní se touto myšlenkou zabývám zcela nenuceně, pravil. Co mě však mimořádně tíží, je skutečnost, že tak vnímavý člověk, jakým byla má žena, *s celým tím nesmírným věděním, jež jsem jí zprostředkoval*, musel zemřít a že celé toto nesmírné vědění vzala s sebou do hrobu, a to je vlastně to hrozné, tato okolnost je mnohem hroznější než skutečnost, že zemřela dřív než já. Oddáme se tomu, abychom vše, co víme, druhému předali, a on nás opustí, zemře a je pryč, navždy, pravil. A k tomu je tu *náhle* ještě skutečnost, že smrt takového člověka jsme nepředvíдали, ani na chvíli jsem smrt své ženy nepředvídal, jako by tu měla žít věčně, nikdy jsem ani nepomyslel na její smrt, řekl, myslel jsem, že bude nekonečně dlouho žít s *mými vědomostmi jako nekonečnost sama*, pravil. Byla to opravdu náhlá smrt, řekl. Považujeme takového člověka za věčného, a to je omyl. Kdybych věděl, že mi zemře, byl bych jednal docela jinak, ale já jsem nevěděl, že mi zemře, že zemře dřív než já, a jednal jsem zcela nesmyslně, tak jako by měla žít nekonečně a do nekonečna, zatímco pro nekonečnost vůbec stvořena nebyla, byla, jako my všichni, stvořena pro konečnost. Jen když někoho milujeme tak nespoutanou láskou, jakou já jsem miloval svoji ženu, věříme opravdu, že ten člověk bude žít věč-

ně, do nekonečna. Ještě nikdy neměl Reger, když seděl na lavici v Bordoneho sále, klobouk na hlavě, a stejně mě znepokojovala skutečnost, že mě dnes pozval do muzea, kterážto skutečnost mi připadá nejpodivnější ze všech, jež si lze představit, nicméně skutečnost, že seděl na lavici v Bordoneho sále a ponechal si klobouk na hlavě, byla ještě podivnější, nehledě v této souvislosti na celou řadu dalších podivných okolností. Irrsigler vstoupil do Bordoneho sálu, namířil si to k Regerovi, pošeptal mu něco do ucha, a hned zase sál opustil. Irrsiglerovo sdělení se ale Regera, aspoň navenek, vůbec nedotklo, Reger zůstal po Irrsiglerově sdělení usazen na lavici stejně jako před jeho sdělením. Mne však přece jen znepokojovalo, co asi Irrsigler Regerovi mohl říci. Myšlenku, co asi Irrsigler Regerovi říkal, jsem ale hned pustil z hlavy a dál jsem pozoroval Regera, zaslechnuv zároveň, jak mi říká: Lidé chodí do Uměleckohistorického muzea, protože se to sluší, jiný důvod nemají, přijedou dokonce do Vídně ze Španělska a z Portugalska a navštíví Uměleckohistorické muzeum, aby doma ve Španělsku a Portugalsku mohli vyprávět, že byli v Uměleckohistorickém muzeu ve Vídni, což je ovšem směšné, protože Uměleckohistorické muzeum není Prado, a také to není muzeum v Lisabonu, ani s jedním se Uměleckohistorické muzeum nemůže měřit. Uměleckohistorické muzeum nevlastní napří-

klad ani jednoho Goyu, ani jednoho El Greca. Díval jsem se na Regera a pozoroval jsem ho a zároveň jsem slyšel, co mi předcházejícího dne říkal. *Uměleckohistorické muzeum nevlastní ani jediného Goyu, ani jediného El Greca.* Samozřejmě se může bez El Greca obejít, neboť El Greco nepatří k těm opravdu velkým, nebyl to prvotřídní malíř, řekl Reger, ale nevlastnit ani jednoho Goyu, to je pro muzeum, jako je Uměleckohistorické muzeum, takřka zničující. Nevlastnit Goyu, řekl, to je Habsburkům podobné, protože jak víte, Habsburkové neměli smysl pro umění: cit pro hudbu, to ano, ale žádný smysl pro umění. Beethovenovi naslouchali, ale Goyu neviděli. Goyu nechtěli. Beethovenovi ponechali podivínskou svobodu, protože hudba pro ně nebyla nebezpečná, ale Goya do Rakouska nesměl. Pochopitelně, protože Habsburkové mají přesně onen pochybný katolický vkus, jaký je tomuto muzeu vlastní. Uměleckohistorické muzeum je přesným obrazem tohoto pochybného zjemnělého a odporného habsburského uměleckého vkusu. O čem všem se nebavíme s lidmi, s nimiž nemáme nic společného, řekl, jen proto, že potřebujeme posluchače. Potřebujeme posluchače a nějakou hlásnou troubu, řekl. Po celý život toužíme po ideální hlásné troubě, a nenajdeme ji, protože ideální hlásná trouba neexistuje. Najdeme si sice Irrsiglera, a přesto po celý čas hledáme jiného Irrsig-

lera, ideálního Irrsiglera. Uděláme si ze zcela obyčejného člověka hlásnou troubu, a když jsme z toho zcela obyčejného člověka učinili hlásnou troubu, hledáme jinou hlásnou troubu, někoho jiného jako naši hlásnou troubu, pravil. Po smrti své ženy mám aspoň Irrsiglera, řekl. Irrsigler byl, než poznal mě, jako všichni Burgenlandané, jen burgenlandský hlupák, řekl Reger. Jako hlásná trouba je hlupák obvykle vhodný. Burgenlandský hlupák je naprosto vhodná hlásná trouba, řekl Reger. Abyste mi dobře rozuměl, já si Irrsiglera cením, potřebuji ho stejně jako skývu chleba, po léta jsem ho potřeboval, ale jen takový hlupák jako Irrsigler je jako hlásná trouba k použití, řekl Reger včera. Takového hlupáka samozřejmě využijeme, řekl, ale na druhé straně právě tím, že ho využíváme, činíme z *takového hlupáka člověka*, neboť tím, že z něj učiníme svou hlásnou troubu a vpravujeme do něho svoje myšlenky, přiznávám, že zpočátku to jde jen se značnou bezohledností, vytvoříme z burgenlandského hlupáka, jakým Irrsigler kdysi byl, burgenlandského člověka. Irrsigler přece neměl, než poznal mě, například o hudbě ani tušení, a o umění už vůbec, v podstatě neměl o ničem tušení, dokonce ani o své hlouposti. A nyní je Irrsigler mnohem dál než všichni ti lidé, co žvaní o dějinách umění, kteří sem den co den táhnou a vtloukají lidem do uší ty své umělecko-historické žvásty. Irrsigler je dá-

le než všichni ti uměleckohistoričtí fanouškové, kteří před sebou každodenně ženou celé tucty školních tříd a na celý život je poznamenávají svým žvaněním. Historici umění jsou vlastně ničitelé umění, řekl Reger. Historici umění tak dlouho žvaní o umění, až je užvaní k smrti. Historici umění umučí svým žvaněním umění k smrti. Probůh, myslím si často, když sedím tady na této lavici a vidím, jak historici umění před mýma očima ženou ta svá bezmocná stáda, jaké je to neštěstí, že tito historici umění právě smysl pro umění ze všech těchto lidí vyhánějí, a navždy vyhánějí, řekl Reger. Povolání historika umění je nejhorší povolání, jaké existuje, a užvaněný historik umění, neboť všichni historici umění jen žvaní, by měl být bičem vyhnán, vyhnán ze světa umění, řekl Reger. Všichni historici umění by měli být vyhnáni ze světa umění, protože historici umění ve skutečnosti umění ničí, a my bychom si umění neměli nechat historiky umění, kteří umění ničí, zničit. Nasloucháme-li nějakému historiku umění, je nám špatně, řekl Reger, nasloucháme-li nějakému historiku umění, je zřejmé, jak je umění, o kterém žvaní, ničené, a žvaněním takového historika umění se umění scvrkává, až je zničené docela. Tisíce, ba desetitisíce historiků umění prožvaní a zničí umění, řekl. Historici umění jsou skuteční vrazi umění, a pravdou je, že posloucháme-li nějakého historika umění, podílí-

me se na ničení umění, protože kde vystoupí nějaký historik umění, tam se umění ničí. Proto jsem v celém svém životě sotva co nenáviděl s hlubší nenávisí než historiky umění, řekl Reger. Naslouchat Irrsiglerovi, jak vysvětluje nějaký obraz někomu, jenž o věci nemá nejmenší ponětí, je čistočistá radost, řekl Reger, protože Irrsigler při vysvětlování uměleckého díla není nikdy užvaněný, on není žvanil, on pouze skromně vysvětluje, podává zprávu, a úsudek o uměleckém díle ponechává na pozorovateli, on mu přístup k dílu neuzavírá žvaněním. Za ta léta jsem Irrsiglera naučil, jak je nutné umělecká díla lidem při prohlížení vykládat. Jistěže vše, co Irrsigler říká, má pochopitelně ode mne, řekl posléze Reger, nemá nic ze své přirozené podstaty, nic ze sebe, ale ani tak to není posluchači k užítku, neboť to, co se ode mne naučil, nepatří k tomu nejlepší z mé hlavy. Takzvané výtvarné umění je pro hudebního vědce, jako jsem já, nanejvýš vhodné, řekl Reger, čím víc jsem se na hudební vědu soustřeďoval a čím víc jsem skutečně svůj zájem o hudební vědu prohluboval, tím usilovněji jsem se zabýval takzvaným výtvarným uměním; stejně tak se domnívám, že je například pro malíře prospěšné, zabývá-li se hudbou, a když se někdo, jenž chce celý život malovat, také po celý život věnuje studiu hudby. Výtvarné umění doplňuje úžasným způsobem umění hudební a jedno je vždy dobré pro dru-

hé, řekl. Já bych si svá hudebněteoretická studia bez zájmu o takzvané výtvarné umění, zvláště pak malířství, vůbec nedovedl představit, řekl. Vykonávám své povolání hudebního kritika proto tak dobře, protože se současně a s nemenším nadšením a s nemenším úsilím zabývám malířstvím. Ne nadarmo chodím už přes třicet let do Uměleckohistorického muzea. Jiní navštěvují dopoledne hostince a vypijí tři nebo čtyři sklenice piva, já sedím tady a pozoruji Tintoretta. Možná že si třeba pomyslíte, jaká je to pošetilost, ale já nemohu jinak. Pro někoho je po léta nejmilejší zvyk popíjet dopoledne svá tři či čtyři piva v nějakém výčepu, já chodím dopoledne do Uměleckohistorického muzea. Někdo si kolem jedenácté hodiny dopoledne dopřeje koupel, aby lépe zdolával úskalí dne, já navštívím Uměleckohistorické muzeum. Je-li ještě navíc k použití takový Irrsigler, je člověk dobře zaopatřen, řekl Reger. Ve skutečnosti jsem od mládí nesnášel ze všeho nejvíc muzea, řekl, už povahou jsem nepřítel muzeí, ale asi právě z toho důvodu je už přes třicet let navštěvuji a dovoluji si tuto bezpochyby duchovně podmíněnou absurdnost. Jak víte, nechodím do Bordoneho sálu kvůli Bordonemu, dokonce ani ne kvůli Tintorettovi, ačkoliv jeho *Muže s bílým plnovousem* považuji za jeden z nejvelkolepějších obrazů, které byly vůbec namalovány, chodím do Bordoneho sálu kvůli této lavici

i pro ideální vliv světla na stav mé mysli a také pro ideální teplotu právě Bordoneho sálu, a pak ovšem kvůli Irrsiglerovi, který pouze v Bordoneho sále je ideálním Irrsiglerem. Po pravdě řečeno, kupříkladu v blízkosti Velázqueze bych to ani nevydržel. Nemluvě už o Rigaudovi a Largillierovi, kterým se vyhýbám jako moru. Zde v Bordoneho sále mám tu nejlepší možnost k meditacím, a kdybych někdy dostal chuť zde na lavici něco číst, například svého milovaného Montaigne nebo snad ještě milovanějšího Pascala nebo nadevše milovaného Voltaira, jak vidíte, jsou moji milovaní spisovatelé všichni Francouzi, ani jeden Němec, pak to zde mohu činit tím nejpříjemnějším a nejužitečnějším způsobem. Bordoneho sál je můj salon, kde mohu přemýšlet a číst. A zachce-li se mi někdy po doušku vody, tak mi Irrsigler přinese sklenici, nemusím se ani namáhat vstávat. Lidé často žasnou, když vidí, jak zde sedím na lavici, čtu svého Voltaira a popíjím ze sklenice čistou vodu, podiví se, zakroučí hlavou a jdou dál, a vypadá to, jako by mě považovali za blázna se zvláštní, státem trpěnou svobodou pohybu. Doma jsem už dlouhá léta nečetl knihu, zde v Bordoneho sále jsem se už začel do stovky knih, ale to neznamená, že jsem všechny tyto knihy v Bordoneho sále také *přečetl*, já jsem nikdy v životě žádnou knihu *nepřečetl*, můj způsob čtení je způsob nadmíru talentovaného listování strán-

kami, způsob člověka, který raději listuje stránkami než čte, který obrátí tucty, ne-li stovky stránek, než jednu jedinou přečte; ale když člověk tu jednu stránku čte, pak ji přečte důkladněji než kdokoli jiný, s tou největší čtenářskou vášnivostí, jakou si lze vůbec představit. Abyste věděli, já spíše listuji stránkami než čtu, já miluji listování stránkami stejně tak jako čtení, v životě jsem prolistoval milionkrát víc stránek než jsem přečetl, ale při listování jsem měl vždy nejméně tolik radosti a skutečného duševního požitku jako při čtení. Je přece lepší, přečteme-li všeho všudy jen tři stránky nějaké čtyřsetstránkové knihy, ale tisíckrát důkladněji než obyčejný čtenář, který sice přečte vše, ale ani jedinou stránku důkladně, řekl. Je lepší přečíst dvanáct stránek nějaké knihy s nejhlubším úsilím, a tak, jak lze říci, proniknout k celku, než přečíst knihu *jako obyčejný čtenář*, který přečtenou knihu chápe na konci stejně tak málo jako cestující v letadle krajinu, nad níž letí. Ten nevnímá ani obrysy. Dnes čtou všichni všechno jako v letu, přečtou vše, a nechápou nic. Já když si čtu knihu a zasednu k ní, pak pochopíte, že k ní zasedám celý, se vším všudy, a taková jedna nebo dvě stránky nějaké filozofické práce, to je, jako bych vstupoval do krajiny, do přírody, do státního útvaru, do nějaké částky země, chcete-li, tak abych do té částky pronikl zcela, nikoliv jen polovičatě, jen způli srdce, tak abych ji pro-

zkoumal, a posléze, co jsem ji se vši důkladností, jaké jsem schopen, prozkoumal, z ní usoudil na celek. Kdo čte vše, ten nepochopí nic, řekl. Není nutné číst celého Goetha, celého Kanta a také není nutné číst celého Schopenhauera; pár stránek z Werthera, pár stránek ze Spříznění volbou, a pochopíme o těchto dvou knihách víc, než kdybychom je četli od začátku do konce, i když nás to ovšem zase připraví o nejčistší zábavu. Jenže k takovému násilnému sebeomezování patří i hodně odvahy a hodně duševní síly, kterou lze jen zřídka nalézt, a my sami ji jen zřídka můžeme uplatnit; čtoucí člověk je stejně jako člověk masožravý tím nejodpornějším způsobem nenasytň a ničí si, podobně jako člověk masožravý, svůj žaludek, a vůbec zdraví, svoji hlavu a celou duševní existenci. Dokonce filozofické úvaze rozumíme lépe, když ji nespořádáme *vcelku*, naráz, nýbrž když si z ní vydobneme jen jednu část, od níž se pak, máme-li štěstí, dostaneme k celku. Největší potěšení máme přece z fragmentů, stejně jako v životě pocítujeme nejvyšší radost, když jej posuzujeme jako fragment, vždyť jak strašlivý připadá člověku celek, a vlastně vše, co je hotové a dokonalé. Teprve když máme to štěstí učinit z celku, z něčeho hotového či dokonaného, fragment, a ten počneme číst, máme z toho výsostný, podle okolností dokonce nejvýsostnější požitek. Náš věk není už dlouhou dobu ja-

ko celek k vydržení, řekl, jen tehdy, když zahlédneme fragment, je pro nás snesitelný, řekl. Celek a dokonalost jsou pro nás nesnesitelné, řekl. Tak jsou pro mne v podstatě i všechny tyto obrazy zde v Uměleckohistorickém muzeu nesnesitelné, a mám-li být upřímný, z mého pohledu jsou vlastně strašné. Abych je snesl, hledám v každém a na každém z nich takzvanou *přítěžující chybu*, což je postup, který mě dosud vždy přivedl k cíli a z každého z těchto takzvaných dokonalých uměleckých děl učinil fragment, řekl. Všechno dokonalé nejen neustále hrozí sebezničením, ale ono nás to vše, co zde jako *mistrovské dílo* visí na stěnách, skutečně ničí, řekl. Vycházím z toho, že něco dokonalého, celistvého vůbec neexistuje, a teprve když jsem z nějakého zde na stěně zavěšeného takzvaného dokonalého uměleckého díla učinil fragment, potom co jsem dlouze na tomto a v tomto uměleckém díle pátral po přítěžující chybě, po rozhodujícím bodě ztroskotání autora, jenž ono umělecké dílo vytvořil, teprve když jsem tu chybu našel, dostal jsem se o krok dál. Dosud jsem v každém z těchto obrazů, v takzvaných mistrovských dílech, objevil přítěžující chybu, shledal autorovo ztroskotání. Přes třicet let mi tento, jak si asi pomyslíte, hanebný výčet vycházel. Ani jediné z těchto světoznámých mistrovských děl, ať pochází od kteréhokoli autora, není skutečně dokonalé, ani jedno není

uzavřeným celkem. A to mě uklidňuje, řekl. To mě v podstatě dělá šťastným. Teprve když stále znovu zjišťujeme, že celistvost a dokonalost neexistují, nalézáme možnost dál žít. My prostě celistvost a dokonalost nemůžeme vystát. Jedeme do Říma, jen abychom zjistili, že chrám svatého Petra je nevkusně odvedené řemeslo a Berniniho oltář předvádí architektonickou zbedněnost, řekl. Abychom to vydrželi, musíme spatřit papeže tváří v tvář a *osobně se přesvědčit*, že je to venkoncem zrovna takový bezradně groteskní človíček jako my všichni ostatní. Musíme se zaposlouchat do Bacha a slyšet, jak ztroskotává, zaposlouchat se do Beethovena a slyšet, jak ztroskotává, dokonce se zaposlouchat do Mozarta a slyšet, jak ztroskotává. A tak je třeba přistupovat i k takzvaným velkým filozofům, i když se jedná o naše nejmilejší tvůrce ducha, řekl. Nemilujeme přece Pascala proto, že by byl tak dokonalý, nýbrž proto, že je v podstatě bezmocný, stejně jako milujeme Montaigne pro jeho celoživotní hledání a bezmoc něco nalézt, Voltaira kvůli jeho bezmoci. Milujeme filozofii a všechny duševní vědy dohromady jen proto, že jsou absolutně bezmocné. Opravdu milujeme jen takové knihy, které nejsou uzavřeným celkem, které jsou chaotické a bezmocné. Tak je tomu se vším a s každým, řekl Reger, i na určitém člověku jsme přece závislí právě proto tak bezmezně, že je bezmocný a neucelený, proto-

že je chaotický a nedokonalý. Ovšem, řekne se El Greco, ale ten dobrák neuměl namalovat ruku! anebo řekne se Veronese, ano, ale ten dobrák neuměl pořádně namalovat přirozený obličej. A co jsem vám dnes vyprávěl o fuze, řekl mi včera, vždyť nikdo z těch skladatelů, ani z těch největších, nenapsal dokonalou fugu, ani Bach, který je zosobněním míru a ryzí skladatelské jasnosti. Pravdou je, že neexistuje žádný dokonalý obraz, že neexistuje dokonalá kniha, dokonalé hudební dílo, řekl Reger, a tato pravda umožňuje, že hlava jako hlava moje, jež přece odjakživa nebyla ničím jiným než zoufající si hlavou, nepřestává existovat. Hlava musí být hledající hlavou, hlavou pátrající po chybách, po chybičkách lidstva, hlavou pátrající po ztroskotáních. Lidská hlava se stává opravdovou lidskou hlavou teprve tehdy, hledá-li chyby lidstva. Lidská hlava není lidskou hlavou, nezabývá-li se nalézáním chyb lidstva, řekl Reger. Dobrá hlava je hlava hledající chyby lidstva, a mimořádná hlava je hlava, která tyto chyby lidstva najde, a geniální hlava je hlava, která na tyto nalezené chyby, potom co je našla, poukáže a všemi jí dostupnými prostředky na tyto chyby *upozorní*. I v tomto smyslu, řekl Reger, se ukazuje pravdivost jinak vždy více či méně bezhlavě vyslovaného přísloví *Kdo hledá, najde*. Kdo zde v tomto muzeu na stovkách takzvaných mistrovských děl hledá chyby, ten je také najde, řekl

Reger. Věřte, ani jediné dílo v tomto muzeu není bez chyby. Nad tím se můžete pousmát, řekl, může vás to vyděsit, mne to ale obšťastňuje. A v tom spočívá také důvod, proč už déle než třicet let navštěvuji *Uměleckohistorické muzeum*, a nikoliv protilehlé *Přírodovědecké muzeum*. Seděl na lavici pořád ještě s černým kloboukem na hlavě zcela nehybně a bylo jasné, že po většinu času nepozoroval *Muže s bílým plnovousem*, nýbrž něco zcela jiného, něco *za Mužem s bílým plnovousem*, nikoliv Tintoretta, nýbrž něco daleko mimo muzeum, zatímco já jsem pozoroval sice Regera a *Muže s bílým plnovousem*, a za tím vším jsem viděl Regera, který mi včera vysvětloval umění fugy. Tak často jsem ho už slyšel vysvětlovat umění fugy, že jsem včera neměl vůbec chuť mu pozorně naslouchat, sledoval jsem sice, co říká, a bylo nadmíru zajímavé, co například říkal o Schumannových pokusech s psaním fugy, jenže v myšlenkách jsem byl úplně jinde. Viděl jsem Regera sedícího na lavici před *Mužem s bílým plnovousem* a viděl jsem Regera, jak se opět jednou, s větší láskou než kdykoli předtím, snaží vysvětlit mi umění fugy, slyšel jsem, co Reger říká, ale vlastně jsem byl zahleděn do svého dětství a slyšel jsem hlasy svého dětství, hlasy sourozenců, hlas matky, hlasy dědečka a babičky na venkově. Jako dítě jsem byl na venkově opravdu šťastný, ale šťastnější jsem pak přece

jen býval ve městě, stejně jako jsem býval ve městě později šťastnější, a vlastně dosud jsem, než na venkově. Podobně mě činilo vždy šťastnějším umění než příroda, protože v přírodě jsem spatřoval odjakživa něco *hrozivého*, kdežto v umění jsem se vždy cítil v *bezpečí*. Už v dětství, které jsem trávil u dědečka a babičky z matčiny strany a v němž jsem, úhrnem, byl skutečně šťastný, jsem se cítil v bezpečí spíše v takzvaném světě umění, jako by tam bylo o mne dobře postaráno, a nikoli v přírodě, kterou jsem si ce vždy obdivoval, které jsem se ale zároveň vždy bál, na čemž se až dodnes nic nezměnilo, já se ani na jediný okamžik necítím v přírodě jako doma, zato ve světě umění ano, a nejlépe ze všeho ve světě hudby. Pokud má paměť sahá, nemiloval jsem nikdy nic víc než hudbu, napadlo mě a můj pohled mířil přes Regera z muzea ven do mého dětství. Tyto průhledy do dávno minulého dětství miluji a oddávám se jim stále znovu, užívám si jich, jak jen mohu, a vždy znovu si říkám, kéž by tento pohled do dětství neměl konce. Jaképak měl asi Reger dětství? napadlo mě, protože co se týče jeho dětství, tak toho moc nevím, o svém dětství se Reger nikdy moc nezmiňoval. A Irrsigler? Ten o něm nemluví rád, a také na dětství nerad vzpomíná. Kolem poledne přichází do muzea stále víc lidí ve skupinách, a poslední dobou zvláště z východoevropských zemí, několik dní za sebou jsem viděl

skupiny z Gruzie, které byly rusky mluvícími průvodci obrazárnou hnány, *hnány* je to právě slovo, protože tito lidé muzeem neprocházejí, oni jím probíhají, uštvaní, v podstatě zcela bez zájmu, zcela vyčerpáni po všech těch dojmech, kterým jsou už od počátku cesty do Vídně vystaveni. Minulý týden jsem pozoroval jednoho muže z Tbilisi, jak se vzdálil od jedné z těch kavkazských skupin a chtěl se projít muzeem sám, a když se mne optal na Gainsborougha, ukázalo se, že je malíř, a já jsem mu pohotově dokázal sdělit, kde Gainsborougha najde. Mezitím ale jeho skupina už zase muzeum opustila, a on se na mne obrátil podruhé, aby se mne zeptal, jak se dostane k hotelu *Wandl*, v němž jeho skupina byla ubytována. Strávil půl hodiny před *Krajinou v Suffolku*, aniž by si při tom na okamžik vzpomněl na svoji skupinu, prý je poprvé ve střední Evropě a poprvé viděl originál od Gainsborougha. Tento Gainsborough je pro něj vyvrcholením jeho cesty, řekl, a to pozoruhodně dobrou němčinou, načež se otočil a vyšel z muzea. Nabídl jsem mu svoji pomoc při hledání hotelu *Wandl*, ale on odmítl. Mladý, asi třicetiletý malíř cestuje se skupinou turistů z Tbilisi do Vídně, zůstane stát před *Krajinou v Suffolku* a prohlásí, že prohlédnutí si *Krajiny v Suffolku* od Gainsborougha je vyvrcholením jeho cesty. Tato skutečnost byla pro mne po celé následující odpoledne až do večera podnětem k pře-

mýšlení. Jakkak asi maluje tento muž z Tbilisi? ptal jsem se celou tu dobu, až jsem se toho konečně pro nesmyslnost myšlenky vzdal. V poslední době navštěvuje Uměleckohistorické muzeum víc Italů než Francouzů, víc Angličanů než Američanů. Italové se svým vrozeným smyslem pro umění vystupují vždy, jako by byli od narození zasvěceni. Francouzi procházejí muzeem spíše s výrazem unuděnosti, Angličané se tváří, jako by všechno věděli a znali. Rusové jsou plní obdivu. Poláci se na vše dívají s výrazem pýchy ve tváři. Němci při procházení sálů Uměleckohistorického muzea nahlížejí neustále do katalogu, na stěnách zavěšené originály sotva postřehnou, a jak procházejí muzeem, noří se do katalogu stále hlouběji a hlouběji tak dlouho, až se dostanou na poslední stránku katalogu, čímž se dostanou i ven z muzea. Rakušané, obzvlášť Vídeňáci, chodí jen zřídka do Uměleckohistorického muzea, nebudou-li brát v úvahu ty tisíce školních tříd, které rok co rok prodělají v Uměleckohistorickém muzeu povinnou návštěvu. Třídy jsou muzeem provázeny učiteli a učitelkami, což má na žáky zdrcující vliv, neboť učitelé dusí v žácích při návštěvách Uměleckohistorického muzea všechnu citlivost k malířství a malířům, žáci jsou vystaveni oné školometské omezenosti učitelů. Tupost, která je učitelům vlastní, usmrcuje ve svěřených žácích poněkud předčasně všechn cit, nejen pro

malířské umění, tato pro nevinné oběti zorganizovaná návštěva muzea bude, abych tak řekl, vinou zabedněnosti učitelů a jejich tupého blábolení, ve většině případů také téměř u všech žáků poslední návštěvou muzea. Školáci, kteří byli jednou se svým učitelem v Uměleckohistorickém muzeu, tam nikdy víc v životě sami nevkročí. První návštěva těchto mladých lidí je zároveň jejich návštěvou poslední. Tak to je. Učitelé zničí při takové návštěvě u svěřených žáků navždy zájem o umění. Pravdou je, že učitelé kazí žáky, a je staletou pravdou, že především rakouští učitelé zničí hned od počátku veškerý umělecký vkus svých žáků; všichni mladí lidé jsou přece zpočátku navýsost přístupní, jsou tedy i přístupní umění, ale učitelé z nich jejich zájem o umění důkladně vymýtí; většina zabedněných hlav rakouských učitelů zakročí ještě i dnes bezohledně proti touze žáků po umění a všemu, co s uměním souvisí, ačkoliv právě umění všechny mladé lidi na počátku zcela přirozeně okouzluje, ačkoliv jsou jím nadšeni. Učitelé jsou však prosáklí maloměšťáctvím a útočí instinktivně proti okouzlení uměním a proti nadšení pro umění u svých žáků už tím, jak umění a vše, co má s uměním cokoli společného, sníží na úroveň vlastní skličující polovzdělanosti a umění a vše s ním spojené zužují na školách na ony odporové flétnové soubory a stejně odporové a břídičské zpěvácké soubory, což žáky

samozřejmě odpuzuje. Tak učitelé zamezují žákům hned od počátku cestu k umění. Učitelé netuší, co je to umění, a tak to také nemohou svým žákům sdělit, nemohou je poučit, co je to umění, oni nevedou žáky *k* umění, nýbrž *od* umění a vtěsňávají je do svého odporného, sentimentálního pěveckého nebo sborového *řemesla*, což žáky samozřejmě odpuzuje. Neexistuje lacinější umělecký vkus než vkus učitelů. Učitelé ničí již v obecné škole vkus dětí, vytloukají od malička umění z jejich hlav, místo aby jim umění a obzvláště hudbu vysvětlovali a učinili z ní životní radost. Ale učitelé neničí a neomezují žáky jen ve vztahu k umění, učitelé většinou omezují život, místo aby učili mladé lidi žít, místo aby jim pomáhali porozumět životu, místo aby je naučili vidět v životě, a hlavně ve vlastním životě skutečně nevyčerpatelné bohatství, ubíjejí v žácích život a neštítí se ničeho, aby ho v nich ubili. Většina učitelů jsou jen zrůdy, jejichž životním úkolem, jak se zdá, je zabránit mladým lidem jejich život a existence prožít a neodvratně v nich nakonec vše proměnit jen v strašlivou deziluzi. Do učitelského povolání se ostatně hrnou jen sentimentální a zvrhlé hlavinčky z nižších a středních vrstev. Učitelé jsou státní nádeníci, a tam kde jako u současného rakouského státu se jedná o stát duchovně a morálně naprosto zmrzačený, o stát, který nevyučuje nic jiného než hrubost a zpátečnictví

a všeobecně nebezpečné zmatení, jsou přirozeně i učitelé duševně a morálně zmrzačení a obhroublí a zpátečníctví a zmatení. Je skličující, jak tento *katolický* stát nemá vůbec smysl pro umění, a jak ho tudíž nemají ani učitelé tohoto státu, neboť jej ani mít nesmí. Tito učitelé, v souladu s tím, jaký tento katolický stát je, a s tím, co jim učit ukládá, vyučují: malichernosti a násilí, hulvátství a podlost, zvrhlosti a zmatení. Od těchto učitelů nemohou žáci očekávat nic než prolhanost katolického státu a katolické státní moci, napadlo mě, zatímco jsem pozoroval Regera a současně se přes Tintorettova *Muže s bílým plnovousem* opět zadíval do svého dětství. Sám jsem měl také ty hrozné učitele bez jakýchkoli zábran, nejdříve na vesnici, později ve městě a pak střídavě městské učitele a venkovské učitele, a všichni tito učitelé mne ničili tak, že jsem to pocítoval až do poloviny svého života, na léta dopředu mne tito moji učitelé ničili, napadlo mě. Ani mně, mé generaci, nepředali nic jiného než státní zhovadilosti a zhovadilosti zkaženého, rozvráceného světa. Ani mně nepředali nic jiného než tyto státní zhovadilosti a zhovadilosti tímto státem poznamenaného světa. Nedali mi, stejně jako nedali dnešním mladým lidem, nic jiného než svůj *nerozum*, svoji *neschopnost*, svoji *tupost*, svoji *bezduchost*. Ani mně nepředali moji učitelé nic jiného než vlastní *nezpůsobilost*, napadlo mě. Ani mne nenaučili nic jiné-

ho než zmatení. I ve mně na léta dopředu s největší bezohledností zničili vše, co ve mně původně bylo a umožnilo by mi s využitím všech schopností rozumu vyrůst skutečně podle vlastních představ o světě. I já sám jsem měl ty hrozné, malicherné, zpotvořené učitele, kteří mají zcela přízemní představy o člověku a jeho světě, kteří mají to nejprízemnější, státem nařízené pojetí, jímž musí být přirozenost v nových mladých lidech v každém případě vždy potlačena, a nakonec v zájmu státu usmrcena. I já jsem měl tyto učitele s tou jejich zvrhlou hrou na flétnu, s jejich zvrhlým brnkáním na kytaru, kteří mě nutili učit se z paměti jakousi stupidní Schillerovu báseň o šestnácti slokách, což jsem vždy považoval za jeden z nejstrašnějších trestů. I já jsem měl ty učitele s jejich fyzickým pohrdáním lidmi, jež potají uplatňovali jako metodu vůči bezmocným žákům, ty sentimentálně patetické státní nádeníky s napřaženým ukazováčkem. I já jsem měl ty slabomyslné státní zprostředkovatele, kteří mě několikrát týdně tloukli lískovkou přes prsty, až mi otekly, tahali mě za uši, až jsem nadskakoval v lavici, takže jsem z utajovaného křečovitého pláče vůbec nevycházel. Dnes už učitelé netahají za uši a také nebijí lískovkou přes prsty, ale jejich prázdnota trvá, neshledávám nijakou změnu, když pozoruji učitele s žáky tady v muzeu, jak míjejí takzvané staré mistry, shledávám, že jsou to ti samí učitelé, kte-

ré jsem měl i já, ti stejní učitelé, kteří mne doživotně narušili a doživotně zničili. Tak to má být, tak to je, říkají učitelé a nestrpí sebemenší odpor, protože ani tento katolický stát nestrpí sebemenší odpor, a nenechávají žákům nic, ale vůbec nic vlastního. Do těchto žáků se necpe nic jiného než státní odpad, tak jako do hus kuřice, a tento státní odpad se do nich cpe tak dlouho, až se žáci zadusí. Stát si myslí, *děti jsou dětmi státu*, a podle toho jedná a po staletí koná své zhoubné dílo. Pravdou je, že je to *stát*, jenž rodí ve skutečnosti děti, protože se *rodí jen státní děti*. Neexistuje žádné svobodné dítě, existuje pouze státní dítě, s nímž si stát může udělat co chce, stát přivádí děti na svět a matkám se jen namlouvá, že přivádějí děti na svět, pravdou je, že *je to však státní břich, ze kterého se rodí děti*. Pravdou je, že statisíce dětí se ročně rodí ze státního břicha jako státní děti. Státní děti přicházejí na svět ze státního břicha a jdou do státní školy, kde se jich ujmu státní učitelé. Pravdou je, že stát rodí děti do státu, stát rodí své státní děti do státu a už je z něj nepropustí. Pravdou je, že kamkoli se jen podíváme, spatříme pouze státní děti, státní školáky, státní dělníky, státní úředníky, státní starce, státní mrtvé. Pravdou je, že stát produkuje státní lidi a dává možnost jen státním lidem. Přirozený člověk už neexistuje, existuje už jen státní člověk, a kde se přece jen přirozený člověk vyskytne, je proná-

sledován a uštván k smrti, anebo přinucen stát se státním člověkem. Mé dětství bylo zrovna tak krásné jako ošklivé a kruté, napadá mě, ale u dědečka a babičky jsem směl být přirozeným člověkem, zatímco ve škole jsem musel být státním člověkem, doma u dědečka a babičky jsem se cítil přirozeně, ve škole jsem byl státní, půl dne odpoledne jsem se cítil přirozený, a tím pádem i šťastný, půl dne dopoledne jsem byl státní, a tím pádem i nešťastný. Odpoledne jsem byl ten nejšťastnější člověk, jakého si lze představit. Po mnoho let jsem byl odpoledne ten nejšťastnější a dopoledne ten nejnešťastnější člověk, jak si to lze jen představit. Doma, u dědečka a babičky, jsem byl přirozeně šťastný, dole v městečku ve škole jsem byl nepřirozeně nešťastný. Když jsem scházel dolů do městečka, krácel jsem do neštěstí (státu!), když jsem stoupal nahoru domů k dědečkovi a babičce, letěl jsem ke štěstí. Když jsem stoupal do kopce k dědečkovi a babičce, krácel jsem do přírody a ke štěstí, když jsem sestupoval do údolí k městečku a do školy, šel jsem do nepřirozenosti a do neštěstí. Časně zrána jsem šlapal přímo do neštěstí a za poledne nebo po poledni jsem se vracel zpátky do štěstí. Škola je státní škola, ve které jsou z mladých lidí vyráběni státní lidé, a tudíž nic jiného než státní nádeníci. Když jsem šel do školy, krácel jsem do státu, a protože stát ničí lidi, navštěvoval jsem ústav, který ničí vše

lidské. Po mnoho let *jsem* přecházel ze štěstí (u dědečka a babičky!) do neštěstí (státu!) a na zpět, z přirozenosti do nepřirozenosti a opět zpátky, celé mé mládí nebylo nic jiného než tato cesta tam a zpátky. V tomto dětském tam a zpátky jsem vyrůstal. A v tomto ďábelském zápolení nevyhrála přirozenost, nýbrž *nepřirozenost*, škola a stát, nikoliv domov u dědečka a babičky. Stát mne, stejně jako ostatní, do sebe vsoukal, učinil ze mne stejně jako z ostatních státu poddajného, státního člověka, předpisového, řádně vedeného člověka, který je vycvičen, ukončí školu a je jak se patří zvrácený a sklíčený. Pozorujeme-li lidi, vidíme jen státní lid, státní *zřízence*, jak se zcela správně říká, nevidíme žádného přirozeného člověka, nýbrž jen venkonce nepřirozený státní lid a státní *zřízence*, kteří po celý svůj život slouží státu, kteří po celý svůj život slouží nepřirozenosti. Pozorujeme-li lidi, vidíme jen státní nepřirozený lid, který propadl státní tuposti. Pozorujeme-li lidi, vidíme jen státu napospas vydaného a státu posluhujícího člověka, který se stal obětí státu. Lidé, které vidíme, jsou oběťmi státu, a lidstvo, které vidíme, není nic jiného než státní potrava, kterou se stále nenažranější stát cpe. Lidstvo samo není víc než státní lidstvo, a ztratilo už před staletími, vlastně od dob, kdy stát existuje, svoji identitu, napadá mě. Lidstvo je dnes *nelidstvo*, protože stát je nelidský, napadá mě. Dnes je člo-

věk už pouze státním člověkem, a tudíž už jen zničeným člověkem, a jak to vypadá, státní člověk je jediná možná lidská podoba člověka, která se trpí. Přirozený člověk už vůbec není možný, napadá mě. Díváme-li se na ty ve velkoměstech sročené miliony státních lidí, je nám z toho špatně, protože i při pohledu na stát je nám špatně. Když se ráno probudíme, je nám z toho našeho státu špatně, a vyjdeme-li na ulici, je nám špatně ze státních lidí, kteří jsou obyvateli tohoto státu. Lidstvo je jeden obrovský stát, ze kterého, když se ráno probudíme, je nám, upřímně řečeno, pokaždé špatně. Jako všichni lidé žiji i já ve státě, ze kterého mi je, když se ráno probudím, špatně. Naši učitelé vyučují lidi to, co chce stát, a učí je všechny ty nehoráznosti a hrůzy, celou tu prolhanost státu, jen to jedno je nenaučí, že celá ta nehoráznost a hrůza a prolhanost *jsou podstatou* státu. Po staletí berou učitelé žáky do státních kleští, mučí je po dlouhá léta a desetiletí, až je rozdrťí. A pak jdou tito učitelé z pověření státu s žáky do muzea a znechucují jim vlastní tupostí umění. Ale co jiného je toto umění na stěnách než *státní umění*, napadá mě. Reger mluví jen o *státním umění*, když mluví o umění, a *když mluví o takzvaných starých mistrech, mluví pořád jen o starých státních mistrech*. Neboť toto na stěnách pověšené umění není nic jiného než státní umění, aspoň to, které visí zde v obrazárně

Uměleckohistorického muzea. Všechny zde na stěnách zavěšené obrazy přece nejsou nic jiného než obrazy od státních umělců. *Katolické státní umění jen posluhuje, nic než posluhuje.* Samá líčka, jak říkává Reger, a žádný obličej. Samé hlavy a žádná palice. Zkrátka stále samá líc a žádný rub, stále jen lež a prolhanost bez skutečnosti, bez pravdy. Všichni tito malíři nebyli přece nic jiného než skrz naskrz prolhaní státní umělci, kteří uspokojovali ješitnost objednavatelů, ani Rembrandt zde nebyl výjimkou, řekl Reger. Vezměte Velázquezze, není to nic než státní umění, vezměte Lotta, Giotta, všechno je to státní umění, stejně jako ten strašný pranacista a prenacista Dürer, který přírodu na svém plátně postavil ke zdi a usmrtil ji, *ten hrozný Dürer*, jak často říkává Reger, protože on Dürera, *toho norimberského cizeléra*, skutečně hluboce nenávidí. Pro Regera jsou obrazy na stěnách státní objednávka a *k ní patří i Muž s bílým plnovousem*. Takzvaní staří mistři sloužili vždy jen státu nebo církvi, což vyjde nastejno, jak říkává Reger, císaři nebo papežovi, vévodovi nebo arcibiskupovi. Tak jako je takzvaný svobodný člověk utopií, byl i takzvaný svobodný umělec vždy jen utopií a nesmyslem, říkává Reger často. Umělci, takzvaní velcí umělci, pravil Reger, napadá mě, jsou mimochodem jako nikdo jiný tak prosti všech zábran, že v tomto směru jsou ještě daleko horší než politici. Umělci jsou ti nejpro-

lhanější lidé, ještě víc prolhaní než politici. Velcí umělci jsou mnohem víc prolhaní než státní umělci, slyším opět Regera. Podlostí umění je, že se přece vždy přiklání k Všemocnému a k mocným a odklání se od světa, jak často říká Reger. A takové umění je ubohé, nic než ubohé, slyším, jak pravil včera, zatímco dnes ho pozoruji ze Sebastianova sálu. Pročpak vlastně malíři tvoří, když přece máme původní přírodu? zeptal se včera zase jednou Reger. I to nejdokonalejší umělecké dílo je přece jen ubohou, zcela nesmyslnou a bezúčelnou nápodobou přírody, je touhou opičit se po ní, pravil. Copak je Rembrandtem namalovaný obličej jeho matky ve srovnání se skutečným obličejem mé matky? zeptal se znovu. Co jsou dunajské louky, jimiž se mohu *procházet*, přičemž je mohu *vidět*, oproti *namalovaným*! řekl. Pro mne není nic odpornějšího, pravil včera, než namalované panstvo. Samé panské malířství, nic víc, řekl. *Zachytit*, říká se, *doložit*, avšak jak dobře víme, zachyceno a doloženo je jen to, co je prolhané a nepravé, takže pro potomstvo visí na stěnách jen nepravda a prolhanost, v knihách, které nám zanechali takzvaní velcí spisovatelé, je jen nepravda a prolhanost, v obrazech, které visí na stěnách, je jen nepravda a prolhanost. Ten, co zde visí na stěně, není přece ten, kterého malíř maloval, pravil včera Reger. Ten, co zde visí na stěně, není ten, který žil, řekl. Samozřejmě, pra-

vil, můžete namítnout, že to je *pohled umělce*, který ten obraz namaloval, to je sice pravda, ale zároveň je to pohled prolhaný, je to, aspoň pokud jde o obrazy v tomto muzeu, pořád jen *katolický a státní pohled jednoho z umělců*, neboť vše, co zde visí, není nic jiného než katolické státní umění, takže nezbyvá než dodat, že je to sprosté umění, může být jak jen chce velkolepé, ale je to jen sprosté katolické státní umění. Ti takzvaní staří mistři jsou, zvláště když je zkoumáme úhrnem, lépe řečeno když jejich umělecká díla zkoumáme úhrnem, nadšenci prolhanosti, kteří se vlichotili a zaprodali katolickému státu, a to znamená katolickému státnímu vkusu, pravil Reger. V tom smyslu máme co činit s veskrze skličujícími katolickými dějinami umění, s naprosto skličujícími katolickými dějinami malířství, jež svá témata vždy hledalo v nebi a v pekle, ale nikdy na zemi, řekl. Tihle malíři nikdy nemalovali, co bylo jejich vnitřní potřebou, nýbrž pouze co jim bylo přikázáno, anebo co jim vynášelo peníze či slávu, řekl. Všichni malíři, všichni tito staří mistři, kteří se mi povětšinou hnusí jako nic jiného a z nichž mě vždy obcházela hrůza, řekl, sloužili vždy jen nějakému pánu, a nikdy sami sobě nebo lidstvu. Malovali vždy jen pokrytecky předstíraný svět a za odměnu si slibovali peníze a slávu; všichni malovali jen z touhy po penězích a z touhy po slávě, všichni měli před sebou jen tento cíl, nechtěli

být malíři, chtěli pouze dosáhnout slávy, peněz nebo obojího. Evropští malíři šli pánubohu vždy na ruku, řekl, malovali pro katolického pána boha a jeho katolické modly. Každý třeba se-begeniálnější tah štětce těchto takzvaných starých mistrů je lež, řekl. Za zkrášlovatele světa označil včera ony v podstatě jím opravdu nenáviděné malíře, kteří ho ale stále a vlastně po celý jeho strastiplný život fascinovali. Tito staří mistři jsou jen nábožensky prolhaní dekoratéri evropské katolické vrchnosti, a každý bod, který tito umělci bezostyšně nanесли na svá plátna, je toho, můj milý Atzbachere, důkazem, řekl. Cítíte samozřejmě povinnost vyjádřit, že to je ten vrchol malířství, řekl mi včera, ale nezapomeňte, anebo si aspoň pomyslete, aspoň sám pro sebe si pomyslete, že je to také hanebné malířské umění a že ono hanebné na tomto umění je současně to náboženské, a právě to že je na celé té věci odporné. Když se jako já především na hodinu zastavíte před Mantegnou, dostanete náhle chuť strhnout toho Mantegnu ze stěny dolů, protože ho najednou začnete vnímat jako něco zcela velkolepě sprostého. Anebo když stejnou dobu postojíte před Bilivertim nebo před Campagnolou. Tito lidé, ačkoliv to přece byli chytré hlavy, jenže také velmi slabé charaktery, malovali pouze, aby přežili a aby jim to vyneslo peníze, aby přišli do nebe a ne do pekla, před kterým měli celičkový život strach jako před ničím

jiným. Malíři nemívají vesměs dobrý charakter, většinou mají dokonce velmi špatný charakter, takže v podstatě měli také vždy velmi špatný vkus, řekl mi Reger včera, nenajdete ani jediného takzvaného velkého malíře nebo řekněme takzvaného starého mistra, který by měl dobrý charakter a dobrý vkus, a já pod dobrým charakterem rozumím zcela prostě neúplatný charakter. Všichni tito umělci označovaní jako staří mistři byli úplatní, a proto je mi jejich umění tak odporné, řekl Reger. Všem z nich tak rozumím a všichni jsou mi tak odporní. Často mě napadá, jak se mi hnuší vše, co namalovali a co zde visí, řekl včera, a přece jsem po léta neupouštěl od jejich studia. To je právě to strašné, řekl včera, že staré mistry pociťuji jako nanejvýš odporné, ale přesto je neustále studuji. Jenomže oni jsou odporní, řekl včera, to je zcela jasné. Staří mistři, jak se jim už po staletí dodnes říká, snesou jen povrchní pohled, *zkoumáme-li je podrobně*, ztrácí ponenáhlu na kvalitě a nakonec se, když jsme je opravdu a skutečně, to znamená nanejvýš důkladně a dlouhodobě studovali, rozplynou, rozdrobí se a zanechají v naší hlavě jen nudný, většinou velmi špatný dojem. Největší a nejvýznamnější umělecké dílo nám nakonec trčí v hlavě jako nějaká velká těžká hrouda, která je sprostá a plná lží, jako nějaký žvanec masa v žaludku. Určité umělecké dílo nám učaruje, a nakonec je jen směšné. Když vezmete do ruky

Goetha a začnete ho číst důkladněji než obyčejně a s mnohem větší intenzitou a s ještě větší nestoudností než obvykle, bude vám nakonec to, co jste přečetli, připadat směšné, bez ohledu na to, co to je, stačí jen, když si to budete číst častěji než obvykle, nakonec stejně shledáte, že je to směšné, i ta největší moudrost vám nakonec přijde jako hloupost. Běda, čtete-li důkladně, zničíte si tím vše, co přečtete. Je úplně jedno, co čtete, nakonec je vše směšné a nakonec to nestojí za nic. Chraňte se před pronikáním do uměleckého díla, řekl, zkazíte si i to, co je vám nejmilejší. Nedívejte se příliš dlouho na obraz, nečtěte knihu příliš důkladně, neposlouchejte hudbu v nejhlubším soustředění, protože si tím zničíte vše, včetně toho nejkrásnějšího a nejužitečnějšího na světě. Čtete jen, co milujete, ale nepropadejte četbě absolutně, poslouchajte, co milujete, ale neposlouchajte to absolutně, prohlížejte si, co milujete, ale nedívejte se na to absolutně. Protože jsem se vždy na vše díval absolutně, vždy vše poslouchal absolutně, vždy vše četl absolutně, nebo přinejmenším jsem se pokoušel vše poslouchat a číst a prohlížet absolutně, zošklivil jsem si nakonec vše, veškeré výtvarné umění a hudbu, i veškerou literaturu jsem si tím zošklivil, řekl včera. Podobně jsem si touto metodou nakonec a neodvratně zošklivil veškerý svět, prostě všechno. Za ta dlouhá léta jsem sobě i své ženě prostě všechno

zošklivil, čehož nyní hluboce lituji. Po dlouhá léta, řekl, jsem mohl existovat jen v této a jen díky této zošklivovací metodě. Nyní ale vím, že nesmím číst absolutně a že nesmím absolutně poslouchat a absolutně si něco prohlížet a dívat se, chci-li dále žít. To je také umění, nečíst a nenaslouchat absolutně a neprohlížet si a nedívat se absolutně, řekl. Dosud toto umění zcela neovládám, řekl, neboť mým založením je pustit se do všeho absolutně a stejně absolutně vydržet a absolutně to dovést do konce, to je, abyste věděli, moje neštěstí, řekl. Po léta jsem všechno chtěl dělat absolutně, a to bylo mé neštěstí, řekl. Takový navýsost osobní, stále absolutně zaměřený mechanismus rozkladu, řekl. Pro takové lidi, jako jsem já, tito staří mistři ovšem nemalovali a staří velcí skladatelé a velcí staří spisovatelé nepsali, samozřejmě že netvořili pro takové lidi, jako jsem já, jakživo by žádný z nich nebyl něco namaloval, napsal nebo složil pro takového člověka, jako jsem já, řekl. Umění nevzniká pro absolutní pozorování a absolutní poslouchání a absolutní čtení, řekl. Umění vzniká pro horší část lidstva, až se chce říci pro obyčejné lidi, pro žádné jiné než pro ty důvěřivé lidi. Jakékoli mistrovské dílo architektury, řekl, jak rychle se umění při pohledu takového oka, jako mám já, i když je sebeslavnější, a snad právě proto dříve či později poklesne na směšnou architekturu. Co jsem se nacestoval, abych spatřil vý-

sostnou architekturu, přirozeně jsem jel nejdříve do Itálie a do Řecka a pak do Španělska, ale všechny ty katedrály se před mýma očima jako by smrskly na malé, nic než bezmocné, vlastně směšné pokusy postavit proti nebi něco na způsob *druhého* nebe, od jedné katedrály ke druhé stále velkolepější *druhé* nebe, po každém chrámu ještě něco velkolepějšího, řekl, a přece z toho vždy vyšlo jen cosi břídilského. Navštívil jsem přirozeně i největší muzea, a to nejen evropská, s největším úsilím jsem studoval jejich poklady, ale věřte, brzy jsem měl dojem, jako by muzea vystavovala jen namalovanou bezmocnost a namalovanou neschopnost, namalované ztroskotání a namalovanou hudlařinu, jako by tato muzea byla samá ztroskotávání a břídilství, řekl včera, je to pořád totéž, zajdete-li do jakéhokoliv muzea, prohlížíte si a studujete pouze ztroskotávání a hudlařinu. Ach bože, Prado, řekl, je jistě nejvýznamnější muzeum světa, aspoň pokud jde o staré mistry, ale pokaždé když sedím naproti v Ritzu a piji čaj, pak si přece jen pomyslím, že i v Pradu jsou vystaveny samé nedokonalé, ztroskotávající, vlastně jen směšné a diletantské obrazy. Někteří umělci jsou v určité době, kdy přijdou do módy, zcela prostě nafouknuti do obludnosti, která svět vzrušuje; dokud nějaká neúplatná palice tuto pro svět tak vzrušující obludnost náhle nepropíchne a tato pro svět vzrušující obludnost stejně náhle ne-

praskne a nezbude z ní nic, řekl. Velázquez, Rembrandt, Giorgione, Bach, Händel, Mozart, Goethe, řekl, a stejně tak Pascal, Voltaire, to jsou samé nafouknuté obludnosti. *Takový Stifter*, řekl Reger včera, kterého jsem sám vždy tak nesmírně ctil, až v tom bylo něco víc než propadnutí uměleckému dílu, je přece, když se jím podrobněji zabýváme, zrovna tak špatný spisovatel, jako je Bruckner při hlubším zaposlouchání špatný, ne-li přímo mizerný skladatel. Stifter má strašný styl a kromě toho jeho jazyk je pod vší kritiku, a stejně je tomu u Brucknera s jeho chaoticky divokým, ještě i ve vysokém věku nábožensky pubertálním opojením z not. Stiftera jsem po léta ctil, aniž bych se jím skutečně pečlivě a důsledně zabýval. Když jsem se před rokem začal Stifterem pečlivě a důsledně zabývat, nevěřil jsem svým očím a uším. Na tak pochybnou a mizernou němčinu, či chcete-li rakouštinu jsem dříve po celý svůj duchovní život nenarazil ani u nějakého současného autora, který je všeobecně uctíván pro výraznou čistotu své prózy. Ale Stifterova próza je vše, jen ne výrazná, a je také nejzaneřáděnější a nejméně jasná ze všeho, co znám, je zanesena pokřivenými obrazy a falešnými a nezdařenými myšlenkami, a já jen žasnu, jak tento provinciální diletant, který byl školním inspektorem v Horních Rakousích, je zrovna dnes spisovatelem, a hlavně mladými spisovatelem, a zrovna těmi nejznámější-

mi a nejnápaditějšími, tolik ctěn. Mně se zdá, že tito lidé Stiftera jaktěživo pořádně nečetli, nýbrž že ho jen a jen slepě uctívali, že patrně o Stifterovi pouze slyšeli, ale nikdy ho skutečně nečetli tak důkladně, jako jsem ho četl já. Když jsem si Stiftera opravdu před rokem přečetl, toho *velmistra prózy*, za něhož je vydáván, byl jsem si sám sobě odporný už vzhledem ke skutečnosti, že jsem takového břídilského pisálka kdy ctil, ano i miloval. Já jsem Stiftera četl ve svém mládí a zůstala mi na něj z těchto čtenářských zážitků vzpomínka. Četl jsem Stiftera, když mi bylo dvanáct nebo šestnáct let, četl jsem ho v naprosto nekritickém věku. Nikdy potom jsem se nedostal k tomu, abych Stiftera přezkoumal. Stifter je v nejdelsích úsecích své prózy nesnesitelný žvanil, má břídilský, ledabylý styl hodný jen zavržení, a mimoto je ještě tím nejnudnějším a nejprolhanějším autorem v celé německé literatuře. Stifterova próza, která platí za pregnantní, dokonalou a jasnou, je ve skutečnosti mlhavá, bezmocná a nezodpovědná a naplněná takovou maloměšťáckou sentimentalitou a maloměšťáckou neohrabaností, že se člověku při četbě třeba *Vítka* nebo *Z kroniky mého rodu* obrací žaludek. Právě v *Kronice mého rodu* je hned v prvních řádcích břídilský pokus vydávat lehkovážně protahovanou, sentimentální, nudnou prózu plnou vnitřních a vnějších chyb za umělecké dílo, které ve skutečnosti není ničím

jiným než maloměstskou lineckou slátaninou. Bylo by také nemyslitelné, že by z takové maloměstské provinciální díry, jako je Linec, který skutečně od Keplerových dob zůstal do nebe volající provinciální dírou, s operou, ve které nikdo neumí zpívat, s činohrou, ve které nikdo neumí hrát, s malíři, kteří neumějí malovat, se spisovateli, kteří neumějí psát, najednou vzešel nějaký génius, za kterého je Stifter přece všeobecně považován. Stifter není žádný génius, Stifter je křečovitě žijící šosák, křečovitě píšící zatuchlý maloměšťák ve školních službách, který nevyhovoval ani těm nejnižším požadavkům jazyka, nemluvě o tom, že by byl schopen vytvořit umělecké dílo, řekl Reger. Stifter je doslova jedním z mých největších životních zklamání v oblasti umění. Každá třetí nebo přinejmenším každá čtvrtá věta je u Stiftera pochybná, každý druhý nebo třetí obraz jeho prózy je nevydařený, a vůbec celý Stifterův duch, přinejmenším v jeho literárním díle, je průměrný, řekl. Stifter má, po pravdě řečeno, tak chudou představitost jako málokterý ze spisovatelů před ním a zároveň je tak antipoetický a nepoetický, jak je to jen možné. Jenže čtenáři a literární vědci Stifterovi vždy naletěli. A i když tento člověk na konci svého života spáchal sebevraždu, nemění to nic na jeho naprosté průměrnosti, neznám na celém světě spisovatele, který by byl takový diletant a fušér, a navíc tak omezeně malicher-

ný jako Stifter, a zároveň tak světově proslulý. S Antonem Brucknerem je tomu stejně, řekl Reger, tento ve své zvrhlé bohobojnosti posedlý katolík odešel z Horních Rakous do Vídně, aby se naprosto odevzdal císaři a Bohu. Ani Bruckner nebyl génius. Jeho hudba je zmatená a stejně nejasná a stejně břídliská jako Stifterova próza. Ale zatímco Stifter je dnes, přísně vzato, už jen nic neříkající potištený cár papíru pro germanisty, dojíká Bruckner většinu lidí až k slzám. Lze říci, že Brucknerův tok tónů dobyl svět a sentimentalita a prolhaná pompéznost slaví v Brucknerovi triumfy. Bruckner je stejně tak povrchní skladatel, jako je Stifter povrchní spisovatel, a tuhle hornorakouskou povrchnost mají oba společnou. Oba vytvářeli stejné, jak se říká, vůli boží oddané, a vlastně obecně nebezpečné umění, řekl Reger. Víte, takový Kepler byl skutečně šikovný chasník, řekl Reger včera, jenže on také nebyl Hornorakušan, nýbrž pocházel z Württemberska; Adalbert Stifter a Anton Bruckner vytvářeli koneckonců jen literární a hudební odpad. Kdo si cení Bacha a Mozarta a Händela a Haydna, řekl Reger, ten musí lidi jako Bruckner s úplnou samozřejmostí zavrhnout, nemusí jimi pohrdat, ale zavrhnout je musí. A kdo si cení Goetha a Kleista a Novalise a Schopenhauera, musí zavrhnout Stiftera, i když jím nemusí pohrdat. Když někdo miluje Goetha, nemůže zároveň milovat Stiftera, proto-

že Goethe si psaní ztěžoval, a Stifter vždy jen ulehčoval. A navíc je hanebné, řekl Reger včera, že právě Stifter byl obávaným školním inspektorem, pedagogem ve vyšších službách, a sám přitom psal tak průměrně, že by to ani jednomu z jeho žáků tenkrát neprošlo. Pravdou je, že kdyby Stifterovi některý z jeho žáků předložil jednu stránku ze Stiftera, byl by ji Stifter celou přeškrtnal červenou tužkou, řekl Reger. Začteme-li se do Stiftera s červenou tužkou, nevyjde me vůbec z oprav, řekl Reger. Ve Stifterovi se nechápe pera žádný génius, řekl, nýbrž mizerný břídil. Jestli bylo kdy něco označeno za nechutnou, nudnou, sentimentální a prázdnou literaturu, pak se takový odsudek přesně hodí i na to, co sepsal Stifter. Stifterovo psaní není žádné umění, a to, co snad chtěl říci, je tou nejodpornější mírou nepoctivosti. Ne nadarmo čtou Stiftera především manželky úředníků a vdovy po úřednících, trávící ve svých domovech dny plné nudy, řekl, stejně jako ošetřovatelky ve volných chvílích a jeptišky v klášterech. Myslíci člověk nedokáže Stiftera číst. Jsem si jist, že lidé, kteří si Stiftera tak vysoce, tak nesmírně vysoce cení, nemají o Stifterovi ponětí. Všichni naši spisovatelé bez výjimky mluví a píší dnes o Stifterovi jen s nadšením a zbožňují ho, jako by to byl nějaký současný spisovatelský pánbůh. Buď jsou tito lidé hloupí a nemají žádný umělecký cit a literatuře nerozumí ani za mák, anebo prostě,

což lze spíš předpokládat, Stiftera nikdy nečetli, řekl Reger. Se Stifterem a Brucknerem, řekl, ať na mne nikdo, a už vůbec ne v souvislosti s uměním, s tím, co pod uměním chápu, nechozí. Jeden je mazal v próze, řekl, druhý v hudbě. Chudák Horní Rakousy, řekl, opravdu věří, že daly světu dva z největších géniů, zatímco zplořily jen dva nadmíru přeceněné slepce, jednoho literárního a druhého hudebního. Když si pomyslím, jak rakouské učitelky a jeptišky mají Stiftera položeného vedle svého hřebínku, vedle svých nůžek na nehty, na svých katolických nočních stolcích jako uměleckou ikonu, když pomyslím, jak hlavy státu při poslechu Brucknerovy symfonie začnou ronit slzy, tak je mi špatně, řekl. Umění je to nejvyšší, ale zároveň to nejodpornější, řekl. Ale my si musíme prostě namlouvat, že velké a nejvyšší umění existuje, řekl, jinak upadáme v zoufalství. I když víme, že každé umění skončí v bezmoci, že je směšné, že skončí na smetišti dějin, přesto musíme, a to s *naprostou sebejistotou*, na velké a výsostné umění věřit, řekl. Víme, že umění je samé břídlivství a ztroskotávání, ale my si to nesmíme nikdy přiznat, protože pak bychom nevyhnutelně zašli, řekl. Abych se ještě vrátil ke Stifterovi, řekl, dnes je celá řada spisovatelů, kteří se Stiftera dovolávají. Tito spisovatelé se dovolávají dokonalého spisovatelského diletanta, který po celý život jako spisovatel nedělal nic jiného než

zneužíval přírodu. Dokonalé zneužití přírody je třeba Stifterovi vytknout, řekl Reger včera. Chtěl být jako spisovatel vidoucí, a ve skutečnosti byl spisovatelem slepým, řekl Reger. Všechno u Stiftera je útulné, důvěřivé, staropanensky nešikovné, Stifter psal nesnesitelně provinciální prózu se vztyčeným ukazováčkem, řekl Reger, a nic jiného. U Stiftera se vychvalují jeho popisy přírody. Příroda ale není stvořena tak mizerně, jak ji Stifter popisuje, a také není tak nudná, jak by mohlo vyplývat z jeho líčení, jež trpělivě svěroval papíru, řekl Reger. Stifter není nic jiného než literární břídil, jehož múzické pero ochromuje přírodu a tím i čtenáře, zatímco příroda je ve skutečnosti a ve své podstatě plná života a bohatá na dění. Pravdou je, že Stifter všechno zahalil do svého maloměšťáckého závoje, až vše bezmála udusil. Pravdou je, že ve skutečnosti neumí popsat ani strom, ani ptáčka zpěváčka, ani dravou řeku. Pravdou je, že když chce něco znázornit, jen vše zmrzačí, když chce vykouzlit lesk, jen vše umrtví. Stifter zprostředkovává jednotvárnou přírodu a lidi bez citů a bez duše, neví nic, nevynalézá nic, a to, co popisuje, a on jen a jen popisuje, popisuje bezmezně nejapně a šosácky. Dosahuje kvality špatných malířů, kteří se z jakéhosi nevyzpytatelného důvodu stali slavní a kteří i zde v této budově visí na všech stěnách, vzpomeňte jen na Dürera a na všechny ty stovky průměrných děl, jejichž

rámy mají větší cenu než obrazy samy. Všechny ty obrazy jsou obdivovány, ale ti, co je obdivují, nevědí, proč je obdivují, stejně jako Stifter je obdivován, aniž by čtenáři tušili proč. To nejzáhadnější na Stifterovi je jeho proslulost, řekl Reger, protože jeho literatura není vůbec záhadná. Takzvaní velikáni se nám časem vytratí, rozplynou se, řekl, všichni velcí malíři, velcí hudebníci, velcí spisovatelé zmizí, protože s jejich velikostí nemůžeme žít, protože přemýšlíme a domýšlíme všechno do konce, řekl. Ale Stifter nebyl a není velký spisovatel, a také proto nemůže v tomto případě sloužit jako příklad. Stifter je pouze příkladem, jak nějaký umělec může být po léta uctíván, nebo dokonce milován jako veličina nějakým člověkem, řekněme člověkem *propadlým* uctívání a milování, zatímco on nikdy žádnou veličinou nebyl. Ve zklamání, které pocítujeme, když jsme přišli na to, že uctíváný a obdivovaný a milovaný velikán velikánem není, a nikdy ani velikánem nebyl, že jsme si jeho velikost jen namlouvali a že ve skutečnosti byl malý a možná přízemní, cítíme bezohlednou bolest podvedeného. Zcela prostě se nám to vymstí, řekl Reger, když se uvolíme nějaký objekt zjednodušeně přijímat, neřku-li uctívat jej a milovat, dokonce po léta či řadu let, a možná po celý život, aniž bychom jej vždy jednou za čas podrobili zkoušce. Kdybych byl jednou, řekněme před třiceti nebo před dvaceti lety, nebo as-

poň před patnácti Stiftera podrobil zkoušce, byl bych si své pozdní zklamání ušetřil. Nikdy si nesmíme říci, ten či onen je něčím a zůstane jím po všechny časy, ale musíme každého autora stále znovu podrobovat zkoušce, neboť není pochyb, že naše poznání umění a náš umělecký vkus se vyvíjejí. Z celého Stiftera jsou dobré jen jeho dopisy, řekl Reger, vše ostatní je bezcenné. Ale literární věda se Stifterem bude jistě ještě dlouho zabývat, je zcela posedlá takovými píšičími modlami, jako je Adalbert Stifter, které, když už nevstoupí *ve věčnost prózy*, budou aspoň těmto vědcům umožňovat ještě dlouho si tím nejpříjemnějším způsobem vydělávat na chleba. Často jsem si dal tu práci a různým lidem, chytrým i méně chytrým, jasně vnímavým i méně vnímavým, jsem nabídl ke čtení některou ze Stifterových knih, například *Pestré kameny*, *Kondora* nebo *Brigitu* anebo právě *Z kroniky mého rodu*, a pak jsem je žádal, aby mi čestně odpověděli, zda se jim to líbilo. Všichni donuceni k čestné odpovědi, mi sdělili, že se jim to nelíbilo, že je to *bezmezně zklamalo* a že jim to v podstatě nic, ale vůbec nic neřeklo, a všichni se jen divili, jak nějaký člověk, který píše takové prázdné spisy, a který navíc vůbec nemá co říci, může být tak slavný. Tento *experiment se Stifterem* mi po dlouhý čas stále znovu přinášel potěšení, řekl, experiment, v němž jsem, jak jsem si říkal, *Stiftera podroboval zkoušce*. Stejně tak

se někdy ptám lidí, zda se jim opravdu líbí Tizian, například *Madona s třešněmi*. Ani jedinému z dotazovaných se tento obraz nikdy nelíbil, všichni jej jen obdivovali kvůli jeho proslulosti, nikomu skutečně nic neříkal. Tím nechci říci, že bych Stiftera srovnával s Tizianem, to by bylo zcela absurdní, řekl Reger. Literární vědci nejsou do Stiftera jen zamilováni, oni jsou do něj zbláznění. Jsem přesvědčen, že literární vědci si kladou, pokud jde o Stiftera, naprosto nedostačující měřítko. Píší o Stifterovi jako o žádném jiném spisovateli jeho doby, a když si přečteme, co o Stifterovi napsali, musíme dospět k názoru, že od Stiftera vůbec nic nečetli, a když, tak jen zcela povrchně. Příroda se teď těší velké oblibě, řekl Reger včera, a to je také důvod, proč se Stifter nyní těší velké oblibě. Všechno, co souvisí s přírodou, je teď ve velké módě, řekl Reger včera, a tudíž je dnes Stifter největší, absolutní módou. Les je dnes velkou módou, horské potoky jsou dnes velkou módou, takže i Stifter je dnes velkou módou. Stifter k smrti nudí, a je osudovým způsobem nanejvýš módní, řekl Reger. Vůbec je nyní sentimentalita, a to je to hrozné, největší módou, jakož i vše, co je kýč, je nyní nanejvýš v módě; od poloviny sedmdesátých let až podnes, do poloviny osmdesátých let, je sentimentalita a kýč největší módou v literatuře, v malířství a také v hudbě. Ještě nikdy se nenapsalo tolik sentimentálního kýče jako nyní

v osmdesátých letech, ještě nikdy se tak kýčovitě a sentimentálně nemalovalo, i skladatelé se navzájem předhánějí v kýči a sentimentalitě, řekl, zajděte si jen do divadla, tam se dnes nenabízí nic než všeobecně nebezpečný kýč, nic než sentimentalita, a i to násilí a divoké scény na jevišti nejsou přece nic jiného než sprostá kýčovitá sentimentalita. Zajděte si na výstavy, tam ukazují jen a jen nejhorší kýče, tu nejodpornější sentimentalitu. Zajděte na koncert, a i tam uslyšíte jen kýč a sentimentalitu. Knihy jsou dnes přecpány kýčem a sentimentalitou, a to vysvětluje, proč Stifter v posledních letech přišel tak do módy. Stifter je mistr kýče, řekl Reger. Na jakékoli Stifterově stránce je tolik kýče, že může uspokojit několik generací jeptišek a ošetřovatelek, prahnoucích po poezii, řekl. Ve skutečnosti je i Bruckner jen sentimentální a kýčovitý, není to nic jiného než k poslechu určený stupidní, velkolepý orchestrální cajdák. Dnešní mladí i nejmladší spisovatelé píšou většinou jen bezduchý a prázdný kýč, pěstují ve svých knihách přímo nesnesitelně patetickou sentimentalitu, a je tudíž vcelku pochopitelné, že i pro ně je Stifter velkou módou. Stifter, který bezduchý a prázdný kýč uvedl do vysoké literatury a který skončil kýčovitou sebevraždou, je dnes velkou módou, řekl Reger. A ani mě moc neudivuje, že nyní, když slovo *les* a výraz *umírání lesa* přišly tak do módy, a kdy vůbec se *pojmem* lesa

stal nejpoužívanějším ze zneužívaných pojmů, jde Stifterův *Hvozd* na odbyt jako nikdy předtím. Touhou lidí je dnes, jako nikdy dřív, *příroda*, a poněvadž si všichni myslí, že Stifter přírodu popisoval, sbíhají se všichni k němu. Stifter ale přírodu vůbec nepopisoval, on ji převáděl do kýče. Veškerá hloupost lidstva se zračí v tom, jak nyní všichni po statisících putují za Stifterem a poklekají před každou jednotlivou z jeho knih, jako by každá z těchto knih byla oltářem. Právě kvůli tomuto pseudoentuziasmu je mi lidstvo odporné, řekl Reger, a působí na mne naprosto odpudivě. Nakonec se přece vše změní ve směšnost nebo přinejmenším v ubohost, ať to bylo sebevětší a sebevýznamnější, řekl. Ostatně Stifter mi stále znovu připomíná *Heideggera*, tohoto směšného nacionálněsocialistického šosáka v pumpkách. Stejně jako Stifter tím nejnestydatějším způsobem proměnil výsostnou literaturu v kýč, tak zkýčoval Heidegger, ten scharzwaldský filozof Heidegger, filozofii, neboť Heidegger a Stifter, každý pro sebe a po svém, zoufale zkýčovali filozofii a literaturu. Heideggera, ke kterému se sbíhaly válečné i poválečné generace a o němž byla ještě za jeho života napsána celá hromada odporných a stupidních dizertací, vidím stále, jak sedí na lavičce před svým schwarzwaldským domem vedle své paní, která mu ve svém zvrhlém nadšení pro pletení bez ustání pletla teplé punčochy z vlny vlastno-

ručně ostříhaných Heideggerových oveček. Heideggera si neumím představit jinak než na lavičce před schwarzwaldským domem vedle jeho paní, která ho po celý život zcela ovládala a která mu pletla všechny punčochy a háčkovala všechny ty jeho čepce a která mu pekla chléb a tkala ložní prádlo a která mu sama šila sandály. Heidegger byl kýčovitá hlava, řekl Reger, stejně tak jako Stifter, ale přece jenom byl ještě mnohem směšnější než Stifter, který byl, na rozdíl od Heideggera, vlastně *tragickým zjevem*, zatímco Heidegger byl vždycky *jen komický*, stejně šosácký jako Stifter, stejně tak zhoubně velikášský, domýšlivý myslitel z alpského podhůří, a mám za to, že to bylo právě to pravé do německého filozofického guláše. Heideggera všichni po léta hltavě vyjídali tak jako nikoho jiného a němečtí germanisté a filozofové si s ním cpali své žaludky. Heidegger měl obyčejný obličej, žádný oduševnělý obličej, řekl Reger, byl to svou podstatou neduchovní člověk, prostý vší fantazie, prostý veškeré citovosti, praněmecký filozofický přezvýkavec, řekl Reger, neustále březí filozofická kráva, která se pásala na německé filozofii a upouštěla na ní ve Schwarzwaldu po léta své koketní kravince. Heidegger byl takřka filozofický sňatkový podvodník, řekl Reger, kterému se podařilo obrátit jednu celou generaci lidí zabývajících se duchovními vědami na hlavu. Heidegger je odpuzující epizodou ně-

mecké filozofie, řekl Reger včera, na níž se bohužel podíleli všichni Němci mající něco společného s vědou, *a podílí se na ní dosud*. Heideggera dosud ještě zcela neprohlédli, a i když heideggerovská kráva mezitím zhubla, heideggerovské mléko se stále ještě dojí. Heidegger ve svých zcupovatělých pumpkách před tou svou prolhanou roubenou chalupou v Todtnaubergu mi zůstal pouze jako fotografie, která odhaluje šosáckého myslitele, s jeho černým schwarzwaldským čepcem na hlavě, v níž se stále a stále zadělávalo na onu známou německou slabomyslnost, řekl Reger. Kdo je starý, prodělal už hodně vražedných mód, prodělal všechny ty vražedné módy v umění a ve filozofii, jež jsou stejné jako módy spotřebního zboží. Heidegger je dobrým příkladem toho, jak z filozofické módy, která kdysi zachvátila celé Německo, nezůstalo nic než pár směšných fotografií a jistý počet ještě směšnějších spisů. Heidegger byl jen filozofující trhovec, který nosil na trh ukradené věci, protože vše u Heideggera je z druhé ruky, byl a je prototypem filozofa *přemýšlejícího* o tradovaném, jemuž k vlastnímu myšlení chyběly všechny, ale všechny předpoklady. Heideggerova metoda spočívala v tom, že zpracovával bez sebemenších zábran cizí velké myšlenky do svých malých myšlenek. Heidegger vše velké zmenšil a snížil, aby se to *přizpůsobilo německému duchu, chápete, to přizpůsobilo*

bení německému duchu, řekl Reger. Heidegger je maloměšťák německé filozofie, který německé filozofii nasadil svoji kýčovitou čepičku, kýčovitou černou noční čepičku, kterou Heidegger při každé příležitosti přece stále nosil. Heidegger je bačkorový německý filozof s noční čepičkou na hlavě, nic víc. Já nevím, řekl Reger včera, vždy když myslím na Stiftera, napadne mě hned Heidegger, a naopak když myslím na Heideggera, napadne mě hned Stifter. To přece není žádná náhoda, řekl Reger, že Heidegger stejně jako Stifter byl především oblíben u upjatých ženských, a tak je tomu dodnes, stejně jako osamělé jeptišky a učenlivé nemocniční sestry požívají Stiftera takřka jako své oblíbené jídlo, tak se také živí Heideggerem. Heidegger je ještě dnes nejoblíbenějším filozofem německého ženského světa. Heidegger je *ženský filozof*, filozof, který se zvláště dobře hodí k ukojení německé filozofické chuti, k obědu uchystanému přímo z učeneckého pekáče. Když zavítáte do maloměstské společnosti nebo i mezi aristokratickoměšťáckou společností, bude vám velmi často už před předkrmem podán Heidegger, ještě si nesundáte kabát, a už vám nabídnou kousek Heideggera, ještě jste se neposadil, a už vám hostitelka takřka zároveň se sherry nabídne na stříbrném tácku Heideggera. Heidegger je vždy dobře přichystaná německá filozofie, kterou lze v každé domácnosti vždy

a všude podávat, řekl Reger. Neznám jiného soudobého filozofa, který by byl tak degradovaný, řekl Reger. Pro filozofii je Heidegger, který ještě před deseti lety platil za velkého myslitele, tak jako tak vyřízený; a dnes už jen občas straší v takřka pseudointelektuálních domácnostech a v pseudointelektuálních společnostech, aby jim k jejich vrozené prolhanosti propůjčil ještě tu svoji umělou. Stejně jako Stifter je i Heidegger bez chuti, ale je to i bez obtíží stravitelný čtenářský pudink pro průměrnou německou duši. S duchem má Heidegger stejně tak málo společného jako Stifter s básnictvím, věřte, hodnota obou, pokud jde o filozofii a básnictví, se rovná nule, přičemž přece jen si cením Stiftera výš než Heideggera, který mne vždy jen odpuzoval; na Heideggerovi mi bylo vždy vše odporné, nejen ta noční čepička na jeho hlavě a ty jeho spodky, jež tkala jeho žena a jež visely nad kamny v Todtnaubergu, v nichž si zatápěl, ale i ta jeho vlastnoručně vyřezávaná hůl, s jeho vlastnoručně vyřezávanou schwarzwaldskou filozofií, všechno na tomto tragikomickém člověku mi bylo vždy odporné, a když jsem na to pomyslel, vždy mne to hluboce odpuzovalo; stačilo připomenout si jen jednu jedinou Heideggerovu řádku a už mi bylo špatně, a natož pak při čtení jeho knih, řekl Reger; Heideggera jsem vždy vnímal jako šarlatána, který jen všechno kolem sebe využívá a v tom využí-

vání se pak na své lavičce před todtnauberskou chalupou sluní. Když si pomyslím, že na Heideggera naletěli i jinak chytrí lidé, a že dokonce jedna z mých nejlepších přítelkyň napsala o Heideggerovi dizertaci, a tu svoji dizertaci ještě k tomu myslela *vážně*, skutečně je mi z toho ještě dnes zle, řekl Reger. Tato *nicotnost není bez příčiny*, to je na tom nejsměšnější, řekl Reger. Ale u Němců taková strojenost vzbuzuje úctu, řekl Reger, Němci se *vyžívají ve strojenosti*, to je jedna z jejich nejcharakterističtějších vlastností. A pokud jde o Rakušany, ti jsou v těchto bodech ještě mnohem horší. Viděl jsem řadu fotografií Heideggera, které pořídila jedna velmi talentovaná fotografka, a Heidegger na nich vypadá jako nějaký penzionovaný obtloustlý štábní oficiér, řekl Reger, jednou vám je musím ukázat; na těch fotografiích Heidegger vstává z postele, Heidegger se ukládá ke spánku, Heidegger spí, probouzí se, natahuje si spodky, navléká si punčochy, pije doušek moštu, vychází ze své chalupy a dívá se k obzoru, vyřezává si hůl, nasazuje si čepičku, sundává si čepičku, drží v rukou čepičku, zvedá hlavu, rozkročí se, sklání hlavu, klade pravou ruku do levé ruky své ženy a jeho žena vkládá svoji levou ruku do jeho pravé ruky, vychází před dům, zachází za dům, blíží se k domu, odchází z domu, čte, jí, nabírá lžící polévku, ukrajuje si kus (vlastnoručně pečeného) chleba, otvírá (vlastnoručně napsanou) knihu,

zavírá (vlastnoručně napsanou) knihu, shýbá se, protahuje se a tak dále, řekl Reger. Je to k blití. Už wagneriány není možné vystát, jak teprve heideggeriány, řekl Reger. Samozřejmě Heidegger není s Wagnerem srovnatelný, Wagner byl skutečný génius, k němuž se *pojmem génius* skutečně hodí jako k nikomu jinému, zatímco Heidegger byl jen malý druhořadý filozof. Heidegger byl, zcela jasně, nejhýčkanějším německým filozofem tohoto století, a zároveň nejbezvýznamnějším. K Heideggerovi putovali především ti, kteří filozofii zaměnili s uměním kuchařským, kteří filozofii pokládají za pečínku a za uzené a za vařené maso, jak to odpovídá německému vkusu. Heidegger prodléval v Todtnaubergu a nechal se neustále na svém filozofickém schwarzwaldském odpočívadle ode všech obdivovat jako nějaká posvátná kráva. Dokonce jeden slavný a obávaný severoněmecký vydavatel časopisů před ním nábožně s otevřenými ústy poklekl, jako by od Heideggera sedícího na lavičce před svým domem při západu slunce očekával takřka duchovní hostii. Všichni tito lidé putovali do Todtnaubergu k Heideggerovi a zesměšňovali se, řekl Reger. Putovali do téměř filozofického Schwarzwaldu, na horu svatého Heideggera a poklekali před svým idolem. Že jejich idol byl naprostá duchovní nula, to ve své zabedněnosti nedokázali postřehnout. Oni to ani netušili, řekl Reger. Tato epizoda

s Heideggerem je ale jako příklad kultického uctívání filozofů Němci velmi poučná. Němci vždy tíhnou k těm nepravým, řekl Reger, k těm kteří odpovídají jejich hloupým a pochybným představám. A to nejstrašnější na celé věci je, řekl posléze, že jsem s oběma spřízněný, se Stiftem z matčiny strany, s Heideggerem z otcovy strany, to je doslova groteskní záležitost, řekl Reger včera. Dokonce i s Brucknerem jsem spřízněn, i když, jak se říká, z kdovíjakého kolena, ale přece jen spřízněn. Přirozeně nejsem tak hloupý, abych se za toto příbuzenství styděl, to by bylo to nejhloupější, řekl Reger, i když příbuzenstvím nejsem koneckonců nadšen tak, jako bývali rodiče a jako bývala celá rodina. Většina mých předků, bez ohledu na to, z které hornorakouské nebo rakouské či německé *větve*, řekl, byli obchodníci, továrníci jako můj otec, a přirozeně rolníci, kteří v dřívějších dobách přišli většinou z Čech, a ne odněkud zdáli, spíše z alpského podhůří než z Alp, a byla v nich také pořádná dávka židovské krve. Mezi mými předky byl také arcibiskup a jeden dvojnásobný vrah. Ne, říkal jsem si pokaždé, raději nebudu podrobně pátrat po tom, odkud pocházím, protože bych mohl vyhrabat možná ještě hrozivější ohavnosti, před nimiž mám upřímně řečeno strach. Lidé vykopávají své předky a přehrabují tu kupu tak dlouho, až jsou na dně, a pak jsou teprve příslušně nespokojeni a dvoj-

násob zaražení a zoufalí, řekl. Nikdy jsem se nehral ve svých předcích, k tomu mi chybí jakékoliv předpoklady, ale postupně se i takovému člověku, jako jsem já, najednou hrnou do cesty nejpodivnější exempláře předků, kteréžto okolnosti se nikdo nevyhne, můžete se takzvanému vykopávání předků vzpírat, nakonec vás to nemine. Úhrnem pocházím z *celkem zajímavé směsice a jsem takřka průřezem všech*. V tomto ohledu vědět méně, než vím, by bylo lépe, jenže stáří vynese leccos na denní světlo, aniž bychom po tom toužili, řekl. Nejraději mám onoho truhlářského učedníka, který se roku osmnáct set čtyřicet osm v Cattaru naučil číst a psát, a hned nato, pln pýchy, to sdělil dopisem svým rodičům v Linci, řekl. Tento truhlářský učedník z matčiny strany sloužil v pevnosti Cattaro, v dnešním Kotoru jako dělostřelec, a já mám tento dopis, který, jak se říká v osmnácti, pln radosti napsal z Cattaru svým rodičům do Lince, schovaný, a je na něm i císařskou poštou úředně poznamenáno, že jeho *obsah je podezřelý*. Pocházíme ze svých předků, řekl Reger, vším, a k tomu přidáváme to své vlastní. Být spřízněn se Stifterem pro mne byla po celý život vzácná příležitost, než jsem přišel na to, že Stifter není tak velký spisovatel či básník, jak se všeobecně soudí, za jakého jsem ho vždy považoval a jak jsem ho ctil. A že jsem spřízněn s Heideggerem, to jsem také věděl, protože rodiče to

při každé příležitosti vyzvonili. Se Stifterem jsme spřízněni, i s Heideggerem jsme spřízněni, a s Brucknerem rovněž, říkali moji rodiče při každé příležitosti, až mi to někdy bylo trapné. Být příbuzným Stiftera pociťují lidé aspoň v Horních Rakousích jako něco ohromujícího, a dokonce i v celém Rakousku to ve společnosti vždy platí, přinejmenším tolik, jako když někdo řekne, že je příbuzným císaře Franze Josefa, jenže být spřízněn se Stifterem a s Heideggerem, to je to nejbanálnější a zároveň nejobdivuhodnější, co si lze v Rakousku, a i v Německu představit. A když ještě ve vhodném okamžiku, řekl Reger, někdo prohlásí, že je navíc spřízněn i s Brucknerem, pak lidé prostě nevyjdou z úžasů. Mít v příbuzenstvu básníka je už zvláštní, mít k tomu ale také v příbuzenstvu slavného filozofa je přirozeně ještě úžasnější, řekl Reger, ale být k tomu ke všemu ještě spřízněn s Antonem Brucknerem, to už je vrchol. Moji rodiče toho vždy využívali a čerpali z toho výhody. Šlo jen o to zmínit se o svých příbuzných na pravém místě, a tak pochopitelně mluvili o svém příbuzném Adalbertu Stifterovi, když chtěli získat nějakou hornorakouskou výhodu, třeba u zemské vlády, na které je každý Hornorakušan po celý svůj život závislý, anebo o Antonu Brucknerovi, se kterým vyrukovali většinou, když měli nějaký vídeňský problém, pravil Reger, v případě lineckého nebo welserského nebo

eferdingského problému, jinými slovy u hornorakouského problému, přirozeně řekli, že jsou spřízněni se Stifterem; v případě vídeňského problému, že Bruckner je jejich příbuzný, a když cestovali po Německu, říkali den co den stokrát, že Heidegger je jejich příbuzný, a říkali pokaždé, že Heidegger je jejich *blízky příbuzný*, aniž by upřímně řekli jak blízky, protože Heidegger je ve skutečnosti spřízněn jak s nimi, tak se mnou, i když je, jak se říká, *velmi vzdálený příbuzný*. Se Stifterem jsme ale *velice blízcí* příbuzní a s Brucknerem jsme *rovněž* spřízněni, řekl Reger včera. Že jsme spřízněni i s tím dvojnásobným vrahem, který první polovinu svého dospělého života strávil ve Steinu nad Dunajem a druhou polovičku v Garstenu u Steyru, ve dvou největších rakouských věznicích, se přirozeně nikdy nezmínili, ačkoliv by to měli rovněž tak prohlásit. Já sám jsem se nikdy nestyděl říci, že jeden můj příbuzný seděl ve Steinu a v Garstenu, a ačkoliv to je to nejhorší, co Rakušan o svém příbuzenstvu může říci, naopak já jsem to říkával častěji, než bylo nutné, což ovšem může být vykládáno jako charakterová slabost, řekl Reger. Nikdy jsem netajil, že jsem měl tuberkulózu a že stále ještě mám tuberkulózu, řekl, nikdy v životě jsem neměl strach tyto chyby a nedostatky přiznat. Jsem spřízněn se Stifterem a s Heideggerem a s Brucknerem a s jedním dvojnásobným vrahem, který si od-

pykával trest ve Steinu a v Garstenu, říkával jsem často, i když se mě na to nikdo neptal, řekl Reger včera. Příbuzní k nám patří, ať jsou tací nebo onací, řekl. Sami *jsme* přece toto příbuzenstvo, řekl, *já sám jsem přece všichni dohromady*. Reger miluje mlhu a vše temné, štítí se světla, proto také navštěvuje Uměleckohistorické muzeum a proto také chodí do Ambassadoru, protože v Uměleckohistorickém muzeu je stejně takové přitnutí jako v Ambassadoru, a zatímco dopoledne si může v Uměleckohistorickém muzeu užívat svoji ideální teplotu osmnácti stupňů Celsia, užívá si odpoledne svoji ideální teplotu třiatvaceti stupňů Celsia v Ambassadoru, nehledě na to, že mu navíc jak Uměleckohistorické muzeum, tak Ambassador vyhovuje svou, jak říká, vážeností. Do Uměleckohistorického muzea může slunce proniknout stejně tak málo jako do Ambassadoru, a to mu vyhovuje, neboť nemá rád přímé sluneční světlo. Slunci se vyhýbá, před ničím neprchá tak jako před sluncem. *Nenávidím slunce, víte, nenávidím slunce jako nic jiného na světě*, řekl. Nejraději má mlhavé dny, za mlhavých dnů vychází již velmi časně z domu, chodívá dokonce na procházku, což jinak nedělá, neboť v podstatě procházky nenávidí. Nenávidím procházky, říká, nevidím v nich žádný smysl. Na procházce šlapu a šlapu a stále si jen uvědomuji, jak procházky nenávidím, nic jiného mě nenapadá, vůbec nechápu, že jsou li-

dé, kteří při procházce mohou přemýšlet, že mohou myslet na něco jiného, než že procházky postrádají smysl a účel, řekl. Nejráději se procházím v pokoji sem a tam, řekl, a při tom dostávám ty nejlepší nápady. Mohu hodiny prostát u okna a dívat se dolů na ulici, což je takový můj zvyk, který jsem si osvojil už v dětství. Dívám se dolů na ulici a pozoruji lidi a ptám se, co je to za lidi, co je přivedlo do této ulice, co je udržuje v pohybu, a to je skoro moje hlavní zaměstnání. Vždy jsem se zabýval výlučně jen lidmi, příroda mě vlastně nikdy nezajímala, vše ve mně se vždy vztahovalo k lidem, jsem vlastně, jak se říká, vášnivě zaujatý lidmi, řekl, pochopitelně nejsem vášnivě zaujatý lidstvem, ale lidmi. Mne zajímali vždycky jen lidé, řekl, protože z přírody jsem byl vypuzen, já nejsem ničím víc tak silně přitahován jako lidmi, a současně ničím tak důkladně odpuzován jako lidmi. Nenávidím lidi, ale lidé jsou zároveň jediným smyslem mého života. Když se v noci vrátím domů z nějakého koncertu, postávám velmi často až do jedné či do dvou hodin po půlnoci u okna a dívám se dolů na ulici a pozoruji lidi, kteří po ní přecházejí. Při tomto pozorování rozvíjím ponenáhle svoji úvahu. Stojím u okna a dívám se dolů na ulici a zároveň pracuji na svém článku. Kolem druhé hodiny po půlnoci si nejdu lehnout, řekl, sednu si prostě k psacímu stolu a ten článek napíšu. Kolem třetí hodiny ráno si lehnu, ale v půl

osmé už zase vstávám. Ve svém věku už přirozeně nepotřebuji tolik spánku. Někdy spím jen tři nebo čtyři hodiny, což mi vcelku stačí. *Každý člověk má svého chlebodárcce*, řekl poněkud licoměrně, *mým chlebodárcem jsou Timesy*. Je dobré, máme-li chlebodárcce, máme-li utajeného chlebodárcce, je to pak ještě lepší a Timesy jsou mým *utajeným chlebodárcem*, řekl včera. Pozoroval jsem ho po většinu času, aniž bych ho skutečně viděl. Včera mi vyprávěl, že v dětství měl pochopitelně, i když zase ne tolik, spoustu příležitostí, a stejně tak když dospíval, ale pokud jde o povolání, nakonec se nerozhodl pro žádnou z těchto možností. Nikdy si nemusel vydělávat na živobytí, jelikož po rodičích zdědil slušné jmění, a tak se celá léta věnoval nerušeně pouze svým myšlenkám, zájmům, svým sklonům. Příroda k nim od počátku nepatřila, nepřitahovala ho, přírodě se vyhýbal, jak jen mohl, přitahovalo ho umění, *všechno, co má něco společného s uměním*, řekl včera, *naprosto vše, co má něco společného s uměním*. Malířství ho brzy zklamalo, od počátku je považoval mezi ostatními druhy umění za neduchovní projev. Četl hodně a vášnivě, ale myšlenka psát ho nikdy nenapadla, na to si netroufal. Hudbu miloval od prvopočátku, v hudbě našel nakonec to, co postrádal v malířství a také v literatuře. Nepocházím z žádné muzikantské rodiny, řekl, naopak, u nás v rodině se nikdo o hudbu nezají-

mal a umění jim vlastně bylo cizí. Teprve po smrti rodičů jsem se mohl oddat umění jako své největší zálibě. Rodiče museli zemřít, abych mohl opravdu dělat, co jsem chtěl, vlastně mi zne-možňovali přístup k mým zálibám, k mým váš-ním. Otec se o hudbu nestaral, řekl, matka měla o hudbu zájem, aspoň se domnívám, dokonce velký zájem, ale její muž z ní časem její zájem *vyhnal*. Moji rodiče byli *jako manželé hrozní*, řekl, potají se nenáviděli, nedokázali se ale od sebe odloučit. Pravdou je, že je držel pohroma-dě majetek a peníze. Doma na stěnách viselo mnoho krásných, drahých obrazů, řekl, ale oni se na ně po léta ani jednou nepodívali, na poli-cích bylo několik tisíc knih, ale oni po léta ani jednu jedinou nepřečetli, v pokoji stálo křídlo Bösendorfer, ale po léta na něm nikdo nehrál. Kdyby deska křídla byla přivařená, nebyli by si toho po léta všimli, řekl. Moji rodiče měli uši, ale nic neslyšeli, měli oči, ale nic neviděli, zajisté měli i srdce, ale nic necítily. V takovém chladu jsem vyrůstal, řekl. Netrpěl jsem nouzí, ale přes-to jsem byl každý den naprosto zoufalý, řekl. Ce-lé mé dětství nebylo ničím jiným než časem zoufalství. Rodiče mě nemilovali a ani já jsem je nemiloval. Neodpustili mi, že si mě udělali, po celý život mi neodpustili, že si mě udělali. Exis-tuje-li peklo, a peklo samozřejmě existuje, řekl, pak mé dětství bylo tím peklem. Pravděpodob-ně je dětství vždy peklem, dětství je *skutečně*

peklo, řekl, bez ohledu na to, jaké je to dětství, dětství je prostě peklo. Lidé říkávají, že měli hezké dětství, ale ve skutečnosti to bylo peklo. Lidé všechno padělají, a padělají i dětství, které prožili. Říkají, měl jsem hezké dětství, ale ve skutečnosti to bylo jen peklo. Čím jsou lidé starší, tím spíše prohlašují, že měli hezké dětství, i když to nebylo nic jiného než peklo. *Peklo nastane, peklo už bylo, řekl, neboť peklo jest dětství.* Co mě to stálo, abych se z toho pekla dostal! řekl včera. Pokud rodiče žili, bylo to pro mne jedno peklo. Rodiče bránili všemu, co bylo ve mně a na mně, řekl. V jakémisi věčném mechanismu potlačování mě ochraňovali takřka k smrti, řekl. Rodiče museli zemřít, abych mohl žít; když rodiče zemřeli, obživil jsem. Nakonec to byla právě hudba, kterou jsem ožil, řekl včera. Nechtěl jsem, a také samozřejmě nedokázal jsem být tvůrčím, ani výkonným umělcem, řekl, prostě ani tvůrčím, ani výkonným hudebním umělcem, nýbrž jen umělcem *kritickým*. *Já jsem kritický umělec*, řekl, po celý život jsem byl kritický umělec. Již za svého dětství jsem byl kritický umělec, řekl, okolnosti mého dětství ze mne zcela přirozeným způsobem učinily kritického umělce. Rozhodně se považuji za umělce, a právě za kritického umělce, a jako kritický umělec jsem přirozeně i tvůrčí umělec, to je jasné, tedy *výkonný a tvůrčí kritický umělec*, řekl. A k tomu ještě tvůrčí a výkonný kritický umělec

v Timesech, řekl. Svě krátké zprávy pro Timesy považují vlastně za umělecká díla a domnívám se, že jako pisatel těchto uměleckých děl jsem zároveň vždy i malíř i hudebník i spisovatel zároveň. K mým vrcholným pocitům patří, uvědomím-li si, že jako autor těchto uměleckých děl pro Timesy jsem jak malíř, tak hudebník, tak i spisovatel zároveň, to patří k mým *vrcholným* pocitům a žádný jiný pocit nesleduji. Musíte pochopit, že nejsem jako většina malířů jen malířem a nejsem jako hudebníci jen hudebníkem a nejsem jako spisovatelé jen spisovatelem, *jsem malíř a hudebník a spisovatel zároveň*. To vnímám jako největší štěstí, řekl, být *umělcem ve všech uměních*, a přece být jedním. Možná, řekl, je kritickým umělcem ten, jenž ve všech uměních provozuje jen to své jediné a je si toho vědom, zcela a naprosto vědom. V tomto uvědomování jsem šťasten. Potud jsem už přes třicet let šťasten, řekl, i když od přírody jsem nešťastný člověk. Myslíci člověk je od přírody nešťastný člověk, řekl včera. Ale i takový nešťastný člověk může být někdy šťastným, řekl, vždy znovu a v pravém smyslu toho slova a pojmu, *jako při kratochvíli*. Dětství je temná klec, do které byl člověk rodiči uvržen a ze které se zase bez jakékoliv pomoci musí dostat. Většinu lidí se z klece, jíž dětství je, nepodaří dostat, doživotně v té kleci trčí a nedostávají se ven a jsou znechucení. Proto je i většina lidí znechucená, protože se ni-

kdy nedostala z klece svého dětství. Vyžaduje to nadlidské úsilí, aby se člověk dostal z té klece dětství. A nedostaneme-li se z této klece dětství náležitě včas, z té temné klece, pak se z ní nedostaneme nikdy, řekl. Pochopte, rodiče museli zemřít, abych se z té temné klece dětství mohl dostat, řekl, museli *nenávratně zemřít, skutečně navždy*, abych se z té klece dětství mohl dostat. Rodiče by mě nejraději hned po narození strčili do svého trezoru ke svým šperkům a cenným papírům, řekl. Měl jsem znechucené rodiče, řekl, kteří za své znechucení doživotně trpěli. Kdykoliv se podívám na fotografie rodičů, které mám, vidím na nich jejich znechucení. Na světě jsou vlastně jen děti zahořklých rodičů, a proto vypadají všichni rodiče tak zahořkle. Zahořklost a zklamání jsou vepsány ve všech těchto obličejích, sotva najdete jiný, můžete třeba celé hodiny chodit po Vídni a zahlédnete ve všech obličejích jen zahořklost a zklamání, a ani na venkově to není jinak, i obličej venkovanů jsou plné zahořklosti a zklamání. Moji rodiče mě udělali, a když viděli, jak si mě udělali, zděsili se a nejraději by byli mé narození zrušili. A protože mě nemohli zavřít do trezoru, strčili mě do klece dětství, ze které jsem se za jejich života nedostal. Rodiče si dělají děti vždy bez jakékoliv zodpovědnosti, a když vidí, co si udělali, jsou zděšeni, a proto také, když se narodí dítě, spatříme jen zděšené rodiče. Zplodit dítě, darovat

život, jak se pokrytecky říká, není přece nic jiného než zplodit velké neštěstí a vsadit ho do světa, takže nad tím velkým neštěstím jsou pak vždy všichni zděšeni. Příroda rodiče poplete, řekl, a tito pomatenci udělají nešťastné děti, které se octnou za mřížemi dětství. Zcela bezostyšně lidé říkávají, že měli šťastné dětství, zatímco ve skutečnosti měli nešťastné dětství, z něhož se dostali jen díky nejvyššímu úsilí, a právě z *tohoto důvodu* říkávají, že měli šťastné dětství, neboť se jim zdařilo z pekla dětství se vyprostit. Vyprostit se z dětství neznamena přece nic jiného než vyprostit se z pekla, a pak se říkává, ten a ten měl šťastné dětství, a tím se berou v ochranu jeho zploditelé, rodiče, kteří si to vůbec nezaslouží, řekl. Říkat, že někdo měl šťastné dětství, a brát tím pod křídla jeho rodiče, není přece nic jiného než sprostáctví společnosti a politiky, řekl. Obhajujeme rodiče, zatímco bychom je měli doživotně obžalovat ze zločinu plození dětí, řekl včera. Pětatřicet let jsem byl rodiči zavřen za mřížemi dětství, řekl. Pětatřicet let mě všemi možnými prostředky zotročovali, mučili mě odpornými metodami. Na rodiče nepotřebuji brát ten nejmenší ohled, nezaslouží si ho, řekl. Spáchali na mně dva zločiny, dva těžké zločiny, řekl, jednak mě zplodili, a jednak mě zotročovali, zplodili mě, aniž by se mne optali, a jakmile mě zplodili a vrhli do světa, už mě zotročovali, spáchali zločin zplození a zločin zotro-

čování. Strčili mě do temné klece dětství s největší možnou bezohledností rodičů. Měl jsem, jak víte, sestru, jež předčasně zemřela, která rodičům ušla jen díky své předčasné smrti, a s tou rodiče zacházeli se stejnou bezohledností jako se mnou, zklamáni ze svého duševního otřesu zotročovali stejně mě i moji sestru, jenže sestra to dlouho nevydržela, jednoho dubnového dne rodičům náhle zemřela, zcela nečekaně, jak jen to je u výrostků možné, bylo jí devatenáct, zemřela na takzvanou náhlou zástavu srdeční, zatímco její matka, abyste věděl, v prvním poschodí chystala oslavu narozenin mého otce, pobíhala po prvním poschodí sem tam, jen aby se při přípravách oslav narozenin nedopustila nějaké chybičky, pobíhala sem a tam se všemi možnými talíři a sklenkami a ubrousky a pečivem, že jsme z toho já a má sestra div nezešleli, z těch jejích příprav na oslavu narozenin, jimiž byla posedlá už od časného rána; bezprostředně potom, co otec odešel z domu, počala matka totiž se vší náležitou hysterií a s tou svou nám už známou překotnou pečlivostí vše chystat, přičemž honila mě a moji sestru po schodech nahoru a dolů a do sklepa a ven do všelijakých přístěnků, tam a zpátky a zase znovu, a stále se strachovala, aby neudělala nějakou chybu, honila nás, mě a moji sestru, po celém domě tam a zpátky, po celou dobu příprav oslavy narozenin, a já, na to se pamatuji docela přesně, jsem

po celou tu dobu přemýšlel, jsou-li to vlastně osmapadesáté nebo devětapadesáté otcovy narozeniny; celou tu dobu jsem běhal po domě a po všech pokojích a přemýšlel jsem, jsou to osmapadesáté, jsou to devětapadesáté, nebo jsou to dokonce už šedesáté, ale šedesáté to nakonec nebyly, byly to devětapadesáté narozeniny mého otce, řekl Reger. Dostal jsem příkaz otevřít všechna okna a vyvětrat, již tehdy, již v dětství a jinoštví jsem nenáviděl průvan, ale tenkrát jsem musel na příkaz matky každou chvíli otevírat všechna okna a větrat, řekl, zkrátka jsem vždy musel dělat něco, co jsem nenáviděl, a já jsem právě ze všeho nejvíc nenáviděl vpouštět do celého domu všemi okny čerstvý vzduch, nejvíc jsem nesnášel *průvan* táhnoucí do domu ze všech stran, řekl, ale pochopitelně jsem se nemohl vzpírat rodičovským příkazům, vždy jsem všechny rodičovské příkazy plnil, já jsem se nikdy neodvážil nějaký rodičovský příkaz nesplnit, bez ohledu na to, zda se jednalo o matčin či otcův příkaz, každý rodičovský příkaz jsem vždy ihned automaticky a přesně splnil, řekl Reger, protože jsem se chtěl vyhnout rodičovskému potrestání, a rodičovské potrestání bylo vždy kruté a strašné, a protože jsem před rodičovským mučením míval strach, tak jsem pochopitelně všechny rodičovské příkazy pečlivě plnil, řekl, bez ohledu na to, o jaký příkaz šlo, a i když šlo podle mého mínění o nesmysl-

ný příkaz, splnil jsem jej také, takže bylo samozřejmé, že jsem i na narozeniny svého otce otevřel všechna okna a do celého domu nechal proudit průvan. Matka slavila všechny naše narozeniny, žádné narozeniny neopomněla nikdy oslavit, a já jsem, jak si asi můžete představit, ty narozeninové oslavy nenáviděl, tak jako nenávidím vše slavnostní a vše sváteční až dodnes, řekl, mně není nic odpornějšího než oslavovat a být oslavován, jsem nepřítelem všeho oslavování, od dětství nenávidím všechny svátky a oslavy, a především nenávidím oslavy narozenin, bez ohledu, čí narozeniny to jsou, a ze všeho nejvíc nenávidím oslavy narozenin rodičů; jak může člověk slavit své nebo něčí narozeniny, pomyslel jsem si, když se přece nejedná o nic jiného než o neštěstí, už jen to, že jsme na světě, ano, pomyslel jsem si, lidé by si měli na své narozeniny spíše uspořádat jakousi hodinku zamyšlení, abych tak řekl, hodinku zamyšlení se *nad tím ohavným činem, jenž na nich byl jejich zploditeli spáchán*, pro to bych měl pochopení, ale ne pro oslavu! řekl. Jenže narozeniny našeho otce se oslavovaly se vší odpornou nádherou, byli zváni všichni možní a mně protivní lidé a vždy se hodně jedlo a hodně pilo a nejodpornější ze všeho byly ovšem proslovy k počtě oslavence a pak dárky, jež byly oslavenci darovány. Ze všeho nejprohlanější jsou narozeninové oslavy, k nimž se lidé propůjčují, není

nic odpornějšího než narozeninová prolhanost a narozeninové pokrytectví, řekl. Byly to skutečně devětapadesáté narozeniny našeho otce, v kterýžto den moje sestra zemřela, řekl Reger. Stál jsem v jednom koutě v prvním poschodí, a pokoušeje se chránit před chladným průvanem, pozoroval jsem matku, jak s narozeninově hysterickou hbitostí pobíhá z jednoho místa na druhé, jak přenáší vázu z jedné místnosti do druhé, potom zase cukřenku z jednoho stolu na druhý, jeden ubrus sem, druhý ubrus tam, jednu knihu sem, jinou knihu tam, jednu kytici sem, druhou tam, až jsem náhle zezdola, z přízemí, zaslechl tupé žuchnutí, řekl Reger. Matka zůstala stát, neboť i ona zaslechla zezdola to tupé žuchnutí. Když uslyšela ten tupý zvuk, zůstala náhle stát na místě, kde byla, a zbledla, řekl Reger. Stalo se něco strašného, to bylo stejně mně, jakož i mé matce v tomto okamžiku jasné. Seběhl jsem z prvního poschodí dolů a našel jsem sestru ležet mrtvou v přístěnku. Ano, ano, řekl Reger, náhlá zástava srdeční je záviděníhodná smrt. Kdybychom sami jednou zemřeli na náhlou zástavu srdeční, mohli bychom mluvit o velkém štěstí, řekl. Přáli bychom si rychlou, bezbolestnou smrt, ale pak se dostaví dlouhé, mnohaleté churavění, řekl Reger včera, a dodal, že mu je přece aspoň útěchou, že jeho žena dlouho netrpěla, netrpěla po dlouhá léta, jak to někdy bývá, řekl, jen několik týdnů. Ale při ztrá-

tě člověka, jenž nám byl po celý život nejbližším, neexistuje útěcha. Je tu však jeden způsob, řekl včera, zatímco jsem ho nyní, tedy o den později, ze strany pozoroval a za ním i Irrsiglera, který na okamžik, aniž by na mne pohlédl, nahlédl do Sebastianova sálu v době, kdy jsem stále ještě pozoroval Regera, hledícího pořád ještě na Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, je tu jeden způsob, řekl, totiž proměnit vše v karikaturu. Velký, významný obraz, řekl, sneseme jen tehdy, když ho zkarikujeme; velkého člověka nebo takzvanou významnou osobnost nesneseme jako velkého člověka ani jako významnou osobnost, řekl, musíme je zkarikovat. Díváme-li se delší dobu na nějaký obraz, a i když to bude ten nejvážnější obraz, musíme ho zkarikovat, řekl, abychom jej snesli, takže i rodiče musíme zkarikovat, představené, máme-li nějaké, musíme zkarikovat, celý svět musíme zkarikovat, řekl. Díváte-li se delší dobu na kteroukoli vlastní podobiznu Rembrandta, promění se vám časem zcela určitě v karikaturu a odvrátíte se od ní. Díváte-li se delší čas do tváře svého otce, promění se vám v karikaturu a odvrátíte se od ní. Přečtete si Kanta, *důkladně a stále důkladněji*, a náhle vás přepadne křečovitý smích, řekl. Každý originál je vlastně už sám o sobě padělkem, řekl, chápete přece, co tím myslím. Samozřejmě existují na světě, chcete-li v přírodě, zjevy, které *nemůžeme* zesměšnit, ale v umění lze *zesměš-*

nit vše, každý člověk, když chceme, může být zesměšněn a stát se karikaturou, když to považujeme za potřebné, řekl. Jsme schopni zesměšňování, a když nejsme schopni zesměšňování, pak propadáme zoufalství, posedne nás ďábel, řekl. Kterékoliv umělecké dílo může být zesměšněné, řekl, nejdříve vám připadne velkolepé, a za několik okamžiků je zesměšníte, stejně jako nějakého člověka prostě musíte zesměšnit, protože nemůžete jinak. I lidé ve své většině *jsou* směšní a většina uměleckých děl *je* směšná, řekl Reger, takže si zesměšňování a karikování můžeme ušetřit. Většina lidí ale není schopná karikovat, vše posuzují až do konce strašně vážně, řekl, takové lidi vůbec nenapadne myšlenka něco zkarikovat, řekl. Dostaví se na audienci u papeže, řekl, a berou papeže i audienci vážně, a ještě k tomu po celý život; je to směšné, jak dějiny papežství jsou plné karikatur, řekl. Samozřejmě že je chrám svatého Petra velkolepý, řekl, ale nakonec je přece jen směšný. Zajděte si do Svatopetrského chrámu a zbavte se všech těch stovek, tisíců a milionů katolických lží v dějinách, a ani se dlouho nenačkáte a celý Svatý Petr vám bude připadat směšný. Dostavte se na soukromou audienci a očekávejte příchod papeže, a ještě než se dostaví, bude vám připadat směšný, a on také opravdu směšný je, když se zjeví v té kýčovitě bílé róbě z čistého hedvábí. Můžete se rozhlédnout kamkoli,

a i když dějiny zbavíte katolických lží, přehlídky katolické sentimentality, katolické světodějné všudypřítomnosti, řekl Reger, je ve Vatikánu vše směšné, chápete, jaká je to odporná komedie, když katolický papež na cestě kolem světa sedí pod svým neprůstřelným skleněným poklopem jako nalíčená vyřezávaná loutka, obklopen svými nalíčenými a vyřezávanými nadloutkami a podloutkami, jak je směšné mluvit s některým z posledních bědujících králů nebo s některým z našich omezených komunistických vůdců. Zajděte na novoroční recepci našeho upovídáného spolkového prezidenta, jenž ve svém senilním státně otcovském blábolu smíchá páté přes deváté, a bude vám z celé té komedie špatně. Kapucínská hrobka, Hofburg, jak je to nechutně směšné, řekl. Zajděte si do kostela maltézských rytířů a prohlédněte si rytíře v černých maltézských hávech pod kostelními lampami i s jejich třpytícími se bílými, pseudoaristokratickými hlavami hlupáků, a přepadne vás pocit směšnosti. Zajděte si na veřejnou přednášku katolického kardinála, zúčastněte se nějaké inaugurace na univerzitě, všechno je jen směšné. Kamkoli se dnes v této zemi podíváme, díváme se do žumpy směšnosti, řekl Reger. Pravdou je, že každé ráno nám, můj milý Atzbachere, stoupá ruměnec do tváře z té přehrsle směšností. Zajděte na nějaké slavnostní udílení cen, Atzbachere, jak je to směšné: ty směšné figury; čím

větší nádhera, tím směšnější, řekl, všechno je to karikatura, řekl, prostě všechno. Nějakého dobráka považujete za svého přítele a on se vzápětí nechá jmenovat čestným profesorem a nechá si říkat profesor, nechá si natisknout na dopisní papír *profesor* a jeho žena je u řezníka najednou *paní profesorová*, aby nemusela čekat tak dlouho jako ostatní, jež nemají žádného profesora za muže. Jak směšné, řekl. Zlaté schody, zlaté židle, zlaté lavice v Hofburgu, řekl, a na nich samí ryzí pseudodemokratičtí idioti, jak je to směšné. Procházíte po KärtnerstraÙe a vše se vám zdá směšné, všichni lidé jsou jen směšní, procházíte celou Vídní křížem krážem, a celá Vídeň se vám najednou zdá směšná, všichni lidé, které potkáváte, jsou směšní, všechno, co vidíte, je směšné, žijete v naprosto směšném, ale ve skutečnosti sešlém světě, řekl. A nezbyvá než celý svět najednou proměnit v karikaturu. Vy máte potřebnou sílu proměnit svět v karikaturu, řekl, tu nejvyšší sílu ducha, řekl, které je k tomu zapotřebí, tu jedinou sílu k přežití, řekl. Jen to, co nakonec shledáme směšným, také ovládneme, jen když svět a život na světě shledáme směšnými, dostaneme se dál, žádný jiný, žádný lepší způsob neexistuje, řekl. Ve stavu obdivu dlouho nevydržíme, a jestli s ním zavčas neskončíme, zahyneme, řekl. Po celý život jsem byl dalek toho cokoli obdivovat, obdivování mi je cizí, protože zázraky neexistují, mně je každé

obdivování vždy cizí a nic mě neodpuzuje víc, než když pozoruji lidi, kteří něco obdivují a kteří onemocněli z obdivu. Vejdete do kostela a lidé se tam něčemu obdivují, navštívíte muzeum a lidé se tam něčemu obdivují, zajdete na koncert a lidé jsou plni obdivu. Je to odporné. Pravý rozum nezná obdiv, ale poznává, má v úctě, váží si, a to je vše, řekl. Lidé navštěvují všechny kostely a všechna muzea jakoby na zádech s batohem napěchovaným obdivem, a z toho důvodu mají stále tu odpornou sehnutou chůzi, čehož si můžete všimnout ve všech kostelích a muzeích, řekl. Ještě jsem neviděl, že by někdo vešel do kostela nebo do muzea zcela obyčejně, a nejodpornější je pozorovat lidi na Knóssu nebo v Agrigentu, když právě dospěli k cíli cesty plné obdivů, neboť tito lidé necestují pro nic jiného, než aby obdivovali, řekl. Obdiv zaslepuje, řekl Reger včera, činí z obdivovatele tupce. Většina lidí, kteří se oddali obdivu, už nikdy z obdivu nevyjde, a stanou se z nich tupci. Většina lidí je jen proto po celý život tupá, že obdivuje. Není co obdivovat, řekl Reger včera, nic, vůbec nic. Protože pro lidi je úcta a vážnost příliš obtížná, tak obdivují, což přijde laciněji, řekl Reger. Obdivování je lehčí než úcta, než vážnost, obdivování je vlastnost hlupáka, řekl Reger. Jen hlupák se obdivuje, chytrý člověk se neobdivuje, ten má úctu, váží si, rozumí, tak je to. Jenže k úctě a k vážnosti a k rozumění patří i duch,

a ducha lidé nemají, a tak lidé bez duše, opravdu lidé zcela prosti ducha cestují k pyramidám a k sicilským sloupům a k perským chrámům a oblažují sebe i svoji tupost obdivováním, řekl. Stav obdivování je stavem slabomyslnosti, řekl Reger včera, a v tomto stavu slabomyslnosti žije téměř většina. V tomto stavu slabomyslnosti přicházejí také do Uměleckohistorického muzea, řekl. Lidé s sebou těžce vlečou svůj obdiv, nemají odvahu odevzdat obdiv dole v šatně stejně jako plášť. Tak se s námahou, obtěžkáni obdivem, vlečou všemi sály, řekl Reger, že se z toho člověku obrací žaludek. Obdivování ale není znakem jen takzvaně nevzdělaných, naopak, až z toho jde strach, jak se hrozně rozšířilo především u takzvaných vzdělanců, což je ještě více odpuzující. Nevzdělanec obdivuje, protože je prostě příliš hloupý na to, aby neobdivoval, a vzdělaný člověk je v takovém případě zcela zvrhlý, řekl. Obdiv u takzvaných nevzdělaných lidí je zcela přirozený, obdiv u takzvaných vzdělanců je ale přímo perverzní zvrhlost, řekl Reger. Všimněte si, jak Beethoven je neustále sklíčený, a přitom je státním umělcem, absolutním státním skladatelem, a lidé ho obdivují, jenže v podstatě je přece Beethoven veskrze odpudivý zjev, všechno na něm je více či méně komické, komickou bezmocnost slyšíte z Beethovenovy hudby neustále, když ji posloucháte, když posloucháte tu rachotící titánskou hudbu, a stej-

ná tupost pochodové hudby je přítomna i v jeho komorních skladbách. Posloucháme-li Beethovenovu hudbu, slyšíme více hlomozu než hudby, je to zestátnělé, ztemnělé pochodování not, řekl Reger. Poslouchám chvíli Beethovena, například *Eroiku*, poslouchám pozorně a dostanu se opravdu do jakéhosi filozofickomatematického stavu a setrvávám dlouho v tomto filozofickomatematickém stavu, řekl Reger, až najednou tvůrce *Eroiky* *vidím*, a vše se ve mně bortí, protože *v Beethovenovi skutečně všechno pochoduje*, poslouchám *Eroiku*, která je skutečně filozofickou hudbou, veskrze filozofickomatematickou hudbou, řekl Reger, a najednou se mi to vše znechutí a zhrouť, protože, zatímco filharmonikové hrají s takovou samozřejmostí takt za takt, já slyším Beethovenovo ztroskotávání, *slyším* jeho ztroskotání, *vidím*, chápete, jeho hlavu plnou pochodové hudby, řekl Reger. Pak je mi Beethoven nesnesitelný, stejně jako je nesnesitelné, když slyším nějakého našeho bříchatého či vyzáblého pěvce zpívat *Zimní cestu*, protože komorní pěvec, který má na sobě frak, a opřen o křídlo zpívá *Havrana*, je mi vždy nesnesitelný a směšný, stává se okamžitě karikaturou, a nic směšnějšího, řekl Reger, než u křídla stojící pěvec písní nebo árií ve fraku neexistuje. Jak velkolepá je Schubertova hudba, pokud nevidíme, jak se provozuje, pokud nevidíme ty propastně slabomyslné, ješitné, naondulované

interprety, jenže my, jsme-li v koncertním sále, je samozřejmě vidíme a tím je vše jen trapné a směšné, je to katastrofa pro oči i uši. Nevím, řekl Reger, jsou-li směšnější a trapnější hráči klavírního doprovodu, nebo o klavír se opírající zpěváci, to je spíše otázka duševního rozpoložení, ve kterém se právě nacházíme. Samozřejmě že to, co vidíme, když se provozuje hudba, je směšné, je to karikatura, a následkem toho je to trapné, řekl. Každý zpěvák je směšný a trapný, ať zpívá jak chce, ať je to tenorista či basista, a podobně všechny zpěvačky jsou vždy jen směšné a trapné, ať jsou jakkoli oblečené a zpívají si jak chtějí, řekl. Všichni, kdo na pódiu tahají smyčec nebo drnkají na svůj nástroj, jsou směšní, řekl. Sám *tlustý a páchnoucí* Bach u varhan tomášského kostela byl směšný a nanejvýš trapný zjev, o tom je přece zbytečné se přít. Ne, ne, umělci, a ať jsou to ti nejvýznamnější a takřka největší, vypadají jen jako kýčovití, trapní, směšní lidé. Toscanini, Furtwängler, první příliš malý, druhý příliš velký, ale oba jsou směšní a kýčovití. A zajdete-li do divadla, je vám ze samé směšnosti a trapnosti a ze samého kýče přímo nanic. Jak a co tam ti lidé pronášejí, z toho je vám jen zle. Odříkávají-li klasický text, je vám z toho zle, pronášejí-li lidový text, je vám z toho zle. A co jsou všechny ty klasické a moderní a takzvaně náročné nebo i lidové divadelní hry jiného než teatrální směšnost a kýčovitá trap-

nost, řekl. Pravdou je, že celý svět je dnes směšný, a k tomu nanejvýš trapný a kýčovitý. Irrsigler přistoupil k Regerovi a pošeptal mu opět něco do ucha. Reger vstal, ohlédl se a vyšel s Irrsiglerem z Bordoneho sálu. Podíval jsem se na hodinky, bylo deset minut před půl dvanáctou. Důvodem, proč jsem přišel do muzea již v půl jedenácté, bylo, že jsem chtěl být skutečně přesný, protože Reger nevyžadoval nic tak jako dochvilnost, stejně jako já sám jsem nevyžadoval nic víc než dochvilnost, která je pro mne ve styku s lidmi to nejdůležitější. Snáším jen dochvilné lidi, každého opozdilce nesnáším. Dochvilnost je Regerovou zásadní vlastností, stejně jako je i mojí zásadní vlastností; mám-li nějakou schůzku, pak přijdu *opravdu přesně*, stejně jako i Reger na všechny své schůzky přijde včas, o dochvilnosti mi už držel nejednu přednášku a stejně tak o spolehlivosti; dochvilnost a spolehlivost jsou u člověka to nejdůležitější, říkává mi Reger často. Mohu říci, že jsem veskrze dochvilný člověk, nedochvilnost jsem vždycky nenáviděl a také jsem si ji nikdy nemohl dovolit. Reger je ten nejdochvilnější člověk, jakého znám. Ještě *nikdy v životě nepřišel pozdě, rozumí se vlastní vinou*, jak říkává, stejně jako já jsem nikdy v životě, jako dospělý, nepřišel vlastní vinou pozdě, nedochvilní lidé jsou pro mne ti nejodpornější, s nedochvilnými lidmi se nestýkám, s nedochvilnými nemám nic společné-

ho a také s nimi nechci mít nic společného. Nedochovilnost je hrubou nedbalostí, kterou pohrdám a která se mi oškliví a která způsobuje obecný úpadek mravů a neštěstí. *Nedochovilnost je nemoc, která vede k smrti nedochovilného*, řekl Reger jednou. Reger vstal a vyšel z Bordoneho sálu právě ve chvíli, kdy do Bordoneho sálu vcházela skupina starých mužů, Rusů, jak jsem hned zjistil, vedená, jak jsem rovněž hned zjistil, ukrajinskou tlumočnicí, míjeli mě, a to sice tak, že mě zatlačili ke straně až do kouta. Natlačí se do sálu a odstrčí člověka, aniž by se omluvili, pomyslel jsem si, a vtom jsem byl přitlačen až ke stěně. Reger vyšel z Bordoneho sálu, poté co mu Irrsigler něco zašeptal do ucha, a zároveň vstoupila do Bordoneho sálu skupina Rusů a zastavila se v Bordoneho sále, vstoupila do Bordoneho sálu a zůstala stát tak, že jsem kvůli nim ze Sebastianova sálu do Bordoneho sálu nemohl vidět, skupina Rusů mi zcela zaclonila výhled do Bordoneho sálu. Viděl jsem jen záda Rusů a slyšel, co jim ukrajinská tlumočnice dávala k lepšímu, říkala, stejně jako všichni průvodci v Uměleckohistorickém muzeu, samé nesmysly, nebylo to nic jiného než ono obvyklé žvanění o umění, které lila do hlav svých ruských obětí. *Zde, pohledte, řekla, vidíte ústa, zde, pohledte, řekla, tyto odstávající uši, zde, pohledte, to něžné růžové zbarvení na tváři anděla, zde, v pozadí, vidíte horizont*, jako by každý i bez jejích

stupidních poznámek to vše na Tintoretových obrazech neviděl. Průvodci v muzeích zacházejí se svými svěřenci stále jako s hlupáky, jako s těmi největšími hlupáky, zatímco návštěvníci muzea ve skutečnosti takovými hlupáky nejsou, vysvětlují vždy hlavně to, co návštěvníci sami zcela přirozeně zřetelně vidí, a co tedy vůbec nemusí být vysvětlováno, ale oni vysvětlují a vysvětlují a ukazují a ukazují a hovoří a hovoří. Průvodci v muzeích nejsou nic jiného než domýšlivé žvanící automaty, které se samy nastavily na tak dlouho, jak dlouho skupinu muzeem provázejí, takový žvanící automat mluví stále, rok co rok to samé. Průvodci v muzeích nejsou nic jiného než jevištní žvanilové o umění, kteří o umění nemají ani to nejmenší zdání, kteří umění svým odporným žvanivým způsobem bez jakýchkoliv zábran využívají. Průvodci v muzeích drmolí po celý rok ten svůj blábol a přijímají za to spoustu peněz. Byl jsem skupinou Rusů zatlačen do kouta a neviděl jsem nic jiného než ruská záda, což znamená nic jiného než těžké ruské zimníky, z nichž se šířil pronikavý zápach naftalínu, neboť ruská skupina přišla zřejmě do muzea a do obrazárny rovnou z autobusu a venku mrholilo. Protože už po léta trpím na dušnost a beztak se mi několikrát za den zdá, že *se musím zadusit*, dokonce i venku, byly mi tyto okamžiky, jenže ve skutečnosti to byly minuty, za zády skupiny Rusů odporné,

vdechoval jsem, vtlačěn v Bordoneho sále do kouta, neustále naftalínem prosáklý vzduch, příliš těžký pro mé slabé plíce. Pro mne je už beztak těžké dýchat v Uměleckohistorickém muzeu, natož za okolností, jako byla návštěva ruské skupiny. Ukrajinská průvodkyně mluvila ke skupině Rusů takzvanou klasickou moskevskou ruštinou, a já jsem tomu z větší části rozuměl, ale když něco říkala německy, měla strašnou, přímo zraňující výslovnost; *když* vyslovovala slovo *Engelskopf*, vzbuzovalo to hrůzu. Zprvu mi nebylo jasné, jestli tlumočnice přicestovala s ruskou skupinou z Ruska, nebo zda se jedná o jednu z těch ruských emigrantek, které přišly do Vídně po válce a které stále ještě do Vídně přicházejí, ty židovské ruské emigrantky, které jsou neuvěřitelně inteligentní a které ve Vídni, často v pozadí, udávají tón, což bylo pro vídeňskou duchovní společnost vždy výhodou. Ruské židovské emigrantky jsou pravým intelektuálním kořením vídeňského společenského života, a vždycky jím byly, bez nich by byl vídeňský společenský život nezajímavý. Pochopitelně že tito lidé, začnou-li se chovat velikášsky a chtějí-li vše ovládnout, jdou brzy člověku na nervy, ale tato tlumočnice nebyla zrovna typickým příkladem toho druhu ruských emigrantek, o nichž jsem mluvil, pakliže vůbec byla, jak řečeno, ruskou emigrantkou, spíše se zdálo, že přijela do Vídně se svou skupinou z Ruska; způ-

sob, jak k ruské skupině mluvila *jejich ruštinou*, vzbuzoval domněnku, že není ruskou emigrantkou, nýbrž že přijela z Ruska do Vídně s onou skupinou Rusů, a to pravděpodobně teprve dnes, aspoň jsem měl takový dojem, když jsem si všiml jejich šatů, a především jejich kozaček, neměla na sobě nic západního, možná že je to v dějinách umění vyškolená komunistka, napadlo mě, jak jsem si ji ve chvíli, když se k tomu naskytlá příležitost, takřka odshora až dolů prohlédl. Ruské emigrantky ve Vídni, o kterých jsem mluvil předtím, se oblékají většinou podle západní módy, i když ne zrovna *tak* západně jako skutečné dámy ze Západu, ale přece jen podle západního vkusu. Ne, tato tlumočnice není žádná ruská emigrantka, řekl jsem si, přejela v noci s ruskou skupinou přes hranice a předešlé noci asi vůbec nespala, stejně jako asi celá jí svěřená ruská skupina, přijela takřka rovnou z Ruska a rovnou ze špinavého autobusu přišla skupina do muzea, napadlo mě, podle toho, jak vypadají, jak vypadá jejich tlumočnice, jak vypadá celá ta skupina. Nemohl jsem, protože mi ruská skupina zaclonila výhled, zahlédnout ani lavici v Bordoneho sále a přesvědčit se, zda Reger je pořád ještě venku, nebo zda se mezitím vrátil. Sebastianův sál, v němž jsem byl přitlačen ke stěně, je nejhůře větraný sál v celém Umělecko-historickém muzeu, zrovna v Sebastianově sále jsem musel být ruskou skupinou přitlačen

ke stěně, napadlo mě, a k tomu ještě zrovna těmi česnekem a špínou a vlhkostí páchnoucími lidmi, napadlo mě. Srocení lidí jsem vždycky nenáviděl, po celý život jsem se jim vyhýbal, nikdy jsem pro svou nenávist k davu, ostatně stejnou, jakou má i Reger, nebyl na žádném shromáždění, ať se jednalo o jakékoli, nesnáším z hloubi duše především dav, množství, stále mě napadá, aniž bych je vyhledával, že budu davem nebo množstvím umačkáán. Už jako dítě jsem se davu vyhýbal, nenáviděl jsem množství, shromáždění lidí, soustředění sprostoty, bezohlednosti a lži. Tak jako bychom *měli* každého jednotlivce milovat, napadá mě, tak nenávidíme dav. Ruská skupina ale přirozeně nebyla první, kterou jsem v Uměleckohistorickém muzeu zažil a která mě v Uměleckohistorickém muzeu takřka přepadla a přitlačila ke zdi, v poslední době jsou ruské skupiny v Uměleckohistorickém muzeu čím dál častější, ba dokonce se zdá, jako by do Uměleckohistorického muzea nyní přicházelo více skupin ruských než italských. Rusové a Italové vystupují v Uměleckohistorickém muzeu vždy ve skupinách, zatímco Angličané se ve skupinách nikdy nepohybují, procházejí vždy jen jednotlivě, a i Francouzi se procházejí sami. Některé dny křičí ruští průvodci a průvodkyně s italskými o závod, a Uměleckohistorické muzeum se tak stává domem halasu. Bývá to pochopitelně hlavně v sobotu, právě

v den, kdy Reger a já *nikdy* do Uměleckohistorického muzea nechodíme, a to, že já i Reger jsme dnes, v sobotu, do Uměleckohistorického muzea přece zašli, je výjimka z pravidla, a jak je vidět, dobře jsme udělali, že jsme v sobotu do Uměleckohistorického muzea nikdy nechodili, přestože v sobotu je, stejně jako v neděli, vstup volný. Raději zaplatím těch dvacet šilinků za vstupenku, řekl Reger jednou, jen když nemusím trpět ty strašné skupiny návštěvníků. Snášet návštěvníky muzeí ve skupinách je trest boží, nic horšího už není, řekl jednou Reger. Jistě to pro něj byl trest boží, i když si jej, jak se říká, zavinil sám, neboť si schůzku se mnou v Uměleckohistorickém muzeu smluvil právě na tuto sobotu, napadlo mě, a tázaje se sám sebe po důvodech, nedokázal jsem přijít na žádnou odpověď. Stejně rád bych se ovšem dověděl, co Irrsigler nyní už podruhé zašeptal Regerovi do ucha, poprvé zřejmě něco, co s ním ani trošku nepohnulo, podruhé ale něco, co Regera přinutilo ihned z lavice v Bordoneho sále povstat a vyjít z Bordoneho sálu. Irrsigler říká při každé příležitosti, že má *důvěrné postavení*, je dojemné, když to říká, a on to říkává tak často, že je to stále dojemnější. Irrsigler kývne hlavou, když Reger vstoupí a on ho spatří, když přijdu já a když spatří *mne*, tak to neudělá. Irrsigler dostal od Regera už třikrát za účelem zařízení bytu půjčku na několik let, kterou pak Regerovi ne-

musel splatit. Reger daroval Irrsiglerovi i několikrát obleky, které už nenosil, vlastně pravé skvosty z nejkvalitnějšího tvídu; jak mi Reger jednou řekl, *vše, co nosím, je z Hebrid*. Ale Irrsigler sotva najde příležitost, aby Regerem darované drahé obleky mohl nosit, protože po celý týden s výjimkou pondělí koná službu v Uměleckohistorickém muzeu v uniformě a v pondělí zase běhá doma výhradně v montérkách, protože pondělí je u něj vyplněno jen domácími pracemi. Všechno si dělá sám. Maluje, truhlář, přibíjí a vrtá, a dokonce i sám svařuje. Osmdesát procent Rakušanů se ve volném čase pohybuje v montérkách, tvrdí Reger, a většina z nich dokonce i v neděli a ve svátek, většina Rakušanů pobíhá v neděli a ve svátek v pracovním a natírá a přibíjí a svařuje. Volný čas Rakušanů je jejich vlastní pracovní dobou, tvrdí Reger. Většina Rakušanů si s volným časem neví rady a tráví jej tupě prací. Celý týden sedí ve svých úřadech nebo stojí na pracovištích, řekl Reger, o nedělích a svátcích jsou bez výjimky vidět navlečení do montérek, jak pracují v domácnosti, natírají své vlastní čtyři stěny nebo přibíjející něco na střeše nebo myjí auto. Irrsigler je typický Rakušan, řekl Reger, a Burgenlandčané jsou ti nejtypičtější Rakušané. Burgenlandčan oblékne jen jednou za týden na dvě nebo nanejvýš na dvě a půl hodiny, když jde do kostela, nedělní oblek, ve zbylém čase, po celý život, nosí montérky jako pra-

covní oblek, říkává Reger. Burgenlandan pracuje celý týden v montérkách; neuvěřitelně málo, ale dobře spí, a o nedělích a o svátcích chodí v nedělním obleku do kostela, aby zazpíval pánu bohu píseň, a pak hned zase nedělní oblek vysvleče a navléká si montérky. Burgenlandan je i v dnešní průmyslové společnosti typický sedlák, a i když Burgenlandan už po léta chodí pracovat do továrny, přece jen zůstal sedlákem jako jeho předkové, protože Burgenlandan zůstane vždy sedlákem, řekl Reger. Irrsigler je už tak dlouho ve Vídni, a přece zůstal sedlákem, řekl Reger. Sedlákovi uniforma, a je jedno jaká, mimochodem vždycky padla, řekl Reger. Sedlák je buď sedlákem, anebo vklouzne do uniformy, řekl Reger. Když bylo v rodině víc dětí, tak se z jednoho stal sedlák a sedlákem zůstal a ostatní vždy vklouzli do státní nebo křesťanskokatolické uniformy, řekl Reger. Burgenlandan je buď sedlák, nebo vklouzne do nějaké uniformy, a když nemůže být ani sedlákem, ani vklouznout do uniformy, tak nevyhnutelně zajde, řekl Reger. Sedláci se vždy, po staletí, když museli svůj stav opustit, utíkali do uniformy, řekl Reger. Irrsigler měl podle jeho názoru štěstí, neboť místo zřízence, který je zároveň státním úředníkem, je obsazováno v Uměleckohistorickém muzeu jen jednou za mnoho let, vlastně jen tehdy, když nějaký zřízenec odchází do důchodu nebo zemře. Muzea Burgenlandany ráda za-

městnávají jako zřízence, proč, to Irrsigler nedokázal říci, ale je to tak, většina zřízenců v muzeích ve Vídni pochází z Burgenlandu. Pravděpodobně proto, jak jednou pravil Irrsigler, že Burgenlandané jsou známi jako obzvlášť čestní, ale také jako obzvlášť hloupí a skromní. Protože oni, Burgenlandané, si až podnes uchovávali *intaktní charakter*. Když sleduje, jak to chodí u policie, je šťastný, že ho policie nepřijala. Zmínil se také o tom, že jednou dostal nápad vstoupit do kláštera, i tam je šatstvo zdarma a dnes kláštery novice hledají jako nikdy předtím, ale *jako laik* by byl v klášteře *jen využíván výše postavenými, jak se vyjádřil, kněžími, kteří si v kláštorech žijí pohodlným životem na úkor jim zcela poddaných laických bratří*. Musel by tam jen *štípat dříví a krmit prasata*, v létě na pražícím slunci třídil hlávky zelí a v zimě odklízet sníh z klášterních cest, řekl. Laici v kláštorech jsou ubozí červíci, pravil jednou Irrsigler, a on by nechtěl být ubohým červíčkem. Ačkoliv jeho rodiče by rádi viděli, kdyby byl vstoupil do kláštera. *Já bych mohl kdykoliv vstoupit do kláštera*, řekl, v Tyrolsku ho už jednou očekávali. Ale laik v klášteře, to je ještě horší než vězeň ve věznici, pravil Irrsigler. *Kněžští mniši to mají pěkné, pravil, ale laičtí bratři nejsou nic než otroci*. V kláštorech panuje, pravil, pokud jde o laiky, pořád ještě středověké otroctví, laikům se nevede vesele a k jídlu dostávají také jen, co

zbude. Nechtěl sloužit vyžraným teologům, jak je označuje Reger, kteří *zneužívají Boha*, žijí v klášterech život v hojnosti, a zavčas řekl ne. Reger vzal jednou Irrsiglerovu rodinu do Prateru, tehdy byla jeho žena už těžce nemocná. Ve styku s dětmi byl Reger vždy přecitlivělý, a děti vystál vždy jen chvíličku; když se měl setkat s dětmi, nesměl být zrovna uprostřed *pracovního soustředění*, ale to pro něj bylo hotové dobrodružství pozvat Irrsiglerovu rodinu jednou na návštěvu Prateru; Reger měl, už delší dobu, po léta, jak se vyjádřil, pocit, jako by Irrsiglerovi něco dlužil: *Neboť v Uměleckohistorickém muzeu si přece skutečně dělám nárok na něco, co mi nepřísluší, sedím po celé hodiny na lavici v Bordoneho sále*, řekl Reger, *abych myslel, abych přemýšlel, a dokonce abych si četl knihy a pojednání, sedím na lavici v Bordoneho sále, která je určena pro obyčejné návštěvníky muzea, ne pro mne, a už rozhodně ne pro mne po více než třicet let*, pravil Reger. Požadují od Irrsiglera, aby mě každý druhý den nechal sedět na lavici v Bordoneho sále, aniž bych to vlastně požadovat směl, ostatně v Bordoneho sále si chtějí velmi často lidé na tuto lavici sednout, ale sednout si nemohou, protože na lavici v Bordoneho sále sedím *já*, řekl Reger. Možnost sedět na lavici v Bordoneho sále se víceméně stala přímo předpokladem mého myšlení, řekl včera zase jednou Reger, mnohem víc než čas stráve-

ný v Ambassadoru, kde sice také mám své ideální místo k přemýšlení, ale přece jen mi lavice v Bordoneho sále lépe vyhovuje, na lavici v Bordoneho sále mohu přemýšlet s mnohem větším úsilím než v Ambassadoru, kde sice také přemýšlím, neboť já v přemýšlení nikdy neustávám, řekl Reger, jak víte, *já po celý čas přemýšlím*, přemýšlím i ve spánku, ale na lavici v Bordoneho sále přemýšlím tak, jak myslet musím, a proto si sedám nejraději na lavici v Bordoneho sále. Každý druhý den zaujmu místo na lavici v Bordoneho sále, řekl Reger, pochopitelně ne každý den, to by pro mne bylo skutečně zničující, kdybych každý den sedával na lavici v Bordoneho sále, zničil bych si tím všechno to, co pro mne má nějakou cenu, ale pro mne není pochopitelně nic cennější než myšlení, myslím, tedy žiji, žiji, tedy myslím, řekl Reger, takže si sedám každý druhý den na lavici v Bordoneho sále a zůstanu nejméně tři nebo čtyři hodiny na lavici v Bordoneho sále sedět, což ale neznamená nic jiného, než že po tyto tři nebo čtyři, někdy dokonce pět hodin lavici v Bordoneho sále obsadím sám pro sebe a nikdo jiný se na lavici v Bordoneho sále nemůže posadit. Pro vyčerpané návštěvníky muzea, kteří zcela vyčerpaní přijdou do Bordoneho sálu a chtějí usednout na lavici v Bordoneho sále, je to samozřejmě neštěstí, že na lavici v Bordoneho sále sedím já, ale já nemohu jinak, jakmile se ráno doma probou-

zím, hned, abych si nezoufal, mě napadá, že už brzo usednu na lavici v Bordoneho sále; kdyby se něco přihodilo a já někdy nemohl na lavici v Bordoneho sále usednout, byl bych tím nejzoufalejším člověkem, řekl Reger. Po těch více než třicet let mi Irrsigler tuto lavici v Bordoneho sále vždy vyhrazoval, pravil Reger, jen jednou jsem přišel do Bordoneho sálu a lavice byla obsazena, jakýsi Angličan v pumpkách seděl na lavici v Bordoneho sále a nedal se pohnout k tomu, aby vstal, ani po důtklivých prosbách Irrsiglera, ani na moji prosbu, nic nepomáhalo, Angličan zůstal sedět na lavici v Bordoneho sále, pravil Reger, a nestaral se ani o mne, ani o Irrsiglera. Prý zvláště přijel do Vídně, do Umělecko-historického muzea z Anglie, přesněji řečeno z Walesu, aby si prohlédl Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, říkal Angličan z Walesu, pravil Reger, a že nevidí důvod, proč by měl z lavice vstát, když lavice je zde přece proto, aby si na ni návštěvníci muzea, kteří se zrovna zajímají o Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, mohli sednout. Dlouho jsem se Angličana snažil umluvit, ale Angličan mě nakonec vůbec neposlouchal, jinými slovy, už ho vůbec nezajímalo, co říkám na vysvětlenou, jak je pro mne sezení na lavici v Bordoneho sále důležité, jaký význam pro mne lavice v Bordoneho sále má, Irrsigler Angličanovi, který mimochodem měl prvotřídní skotské sako, pravil Reger, několikrát řekl, že

lavice, na níž sedí, je vyhrazena pro mne, což bylo přirozeně zcela proti předpisům, protože žádná lavice v Uměleckohistorickém muzeu nemůže být nikdy pro nikoho vyhrazena a svým sdělením se Irrsigler, pravil Reger, dostal do rozporu s právem, ale on skutečně řekl, že ta lavice je pro mne vyhrazena; Angličan ale nejdříve ne vzal na vědomí, co mu řekl Irrsigler, nebral na vědomí ani to, co jsem mu řekl s ohledem na lavici v Bordoneho sále sám, nechal nás klidně mluvit a dělal si do notýsku poznámky týkající se pravděpodobně, jak se domnívám, *Muže s bílým plnovousem*. Ten Angličan z Walesu je *za jistých okolností zajímavý člověk*, napadlo mě, pravil Reger, a tak mě napadlo, že než bych se s ním vstoje pustil tak jako tak do dávno ztracené a bezúčelné hádky o lavici v Bordoneho sále, jejíž význam pro mne mu tak jako tak nemožu vysvětlit, že si raději prostě sednu na lavici vedle něj, že si zcela jednoduše ve vši zdvořilosti, rozumí se, sednu na lavici vedle toho Angličana z Walesu, a skutečně jsem si docela jednoduše sedl na lavici vedle něj. Angličan z Walesu se posunul několik centimetrů doprava, takže jsem si mohl sednout vlevo od něj. Dosud jsem nikdy na lavici v Bordoneho sále s nikým nesešel, teď to bylo poprvé. Irrsigler byl zřejmě rád, že jsem tím, že jsem si sedl na lavici v Bordoneho sále, vzniklou situaci zmírnil, a také hned na mé krátké znamení zmizel, pravil Reger, zatím-

co já, stejně jako Angličan z Walesu, jsem hleděl na *Muže s bílým plnovousem*. Zajímá vás opravdu *Muž s bílým plnovousem*? zeptal jsem se Angličana, a takřka jako opožděnou odpověď jsem dostal krátké přikývnutí jeho anglickou hlavou. Moje otázka byla ovšem nesmyslná a hned mi také bylo líto, že jsem ji položil; napadlo mě, pravil Reger, že teď jsem položil jednu z nejhoupějších otázek, jaké se vůbec dají položit, a rozhodl jsem se dále už nic neříkat a zcela v tichosti vyčkat, až ten Angličan vstane a odejde. Angličan však naprosto nezamýšlel vstát a odejít, naopak, vytáhl z kapsy saka tlustou, v černé kůži vázanou knihu a začal si ji číst; střídavě četl ve své knize a střídavě se díval na *Muže s bílým plnovousem*, a já mezitím postřehl, že používá *Aqua brava*, toaletní vodu, která ani mně není nepříjemná. Když tento Angličan používá *Aqua brava*, napadlo mě, pak má dobrý vkus. Všichni lidé, kteří používají *Aqua brava*, mají dobrý vkus, a Angličan, k tomu ještě Angličan z Walesu, který používá *Aqua brava*, mi přirozeně nemůže být nesympatický, napadlo mě, pravil Reger. Občas se ukázal Irrsigler, aby se přesvědčil, zda Angličan již zmizel, ale Angličan ani nepomyslel na to, aby zmizel, přečetl vždy několik stran ve své knize s koženou vazbou a zadíval se zase na několik minut na *Muže s bílým plnovousem*, a zdálo se dokonce, jako by naopak zamýšlel *velmi dlouho sedět na*

lavici v Bordoneho sále. Angličané se všim, co je zaujme, zabývají důkladně, stejně jako Němci, pokud jde o umění, pravil Reger, ale Angličana, který by se o umění zajímal důkladněji než tenhle, jsem v životě neviděl. Bezpochyby vedle mě seděl takzvaný odborník na umění a já jsem si říkal, odborníky na umění jsi přece vždycky nenáviděl, a teď sedíš vedle jednoho takového odborníka na umění a shledáváš ho ještě k tomu sympatickým, nejen proto, že používá *Aqua brava*, nejen kvůli jeho prvotřídnímu skotskému oblečení, ale postupně ho shledáváš vůbec sympatickým člověkem, pravil Reger. Zkrátka a dobře, Angličan četl přinejmenším půl hodiny nebo ještě déle svou v černé kůži vázanou knihu a stejně dlouho se díval na Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, celou hodinu seděl na lavici v Bordoneho sále vedle mě, až pojednou vstal a pohlédl na mne a zeptal se, co já zde v Bordoneho sále hledám, neboť je zcela neobvyklé, aby se někdo po více než hodinu zdržoval v takovém sále, jako je Bordoneho sál, *seděl na této nanejvýš nepohodlné lavici* a upřeně se díval na *Muže s bílým plnovousem*. Byl jsem samozřejmě zcela zaražený, pravil Reger, a v té chvíli jsem nevěděl, co bych Angličanovi odpověděl. Ano, řekl jsem, já sám nevím, co zde hledám, řekl jsem Angličanovi z Walesu, nic jiného mě zrovna nenapadlo. Angličan na mne pohlédl poněkud zmaten, tak, jako by mě považoval

za naprostého blázna. *Bordone*, řekl Angličan, *jak bezvýznamné, Tintoretto, no dobrá*, řekl. Angličan vytáhl kapesník z levé kapsy kalhot a strčil jej do pravé. Typické znamení rozpačitosti, řekl jsem si, a poněvadž Angličan, v němž jsem najednou našel zalíbení, chtěl odejít, potom co svoji knihu ve vazbě z černé kůže a notes dávno schoval, vyzval jsem ho, aby ještě jednou zaujal místo na lavici v Bordoneho sále a byl mi ještě chvíli společníkem, řekl jsem mu rovnou, jak mě zajímá, neboť z něj na mne vyzařuje jakési okouzlení, pravil Reger. Tak jsem se poprvé v životě seznámil s Angličanem z Walesu, který mi byl naprosto sympatický, řekl Reger, protože jinak mi Angličané vcelku nejsou zrovna sympatičtí, Francouzi ostatně také ne, a ani Poláci a Rusové mi nejsou sympatičtí, neřku-li Skandinávci, kteří mi byli vždycky nesympatičtí. Sympatický Angličan, to je zvláštnost, napadlo mě, když jsem si, potom co Angličan vstal a já jsem se zvedl s ním, opět sedl. Zajímalo mě, zda Angličan přišel do Uměleckohistorického muzea skutečně jen kvůli *Muži s bílým plnovousem*, řekl Reger, a tak jsem se ho zeptal, zda to byl pravý důvod jeho návštěvy, a Angličan přikývl. Mimochodem mluvil anglicky, což mi bylo příjemné, pak ale najednou německy, velmi lámanou němčinou, onou Angličany lámanou němčinou, kterou všichni Angličané mluví, když si myslí, že umí německy, což je ale

sotva kdy, pravil Reger, možná že Angličan chtěl proto mluvit německy a nemluvil anglicky, aby se v němčině pocvičil, pročpak také ne, v cizině, nejsme-li hlupáci, mluvíme nejraději řečí té cizí země, a tak tedy mluvil svojí anglicky lámanou němčinou o tom, že do Rakouska a do Vídně přijel skutečně jen kvůli *Muži s bílým plnovousem*, nikoliv kvůli Tintorettovi, jak řekl, řekl Reger, nýbrž pouze kvůli *Muži s bílým plnovousem*, muzeum jako takové ho nezajímá, vůbec ho nezajímá, muzea ho ani v nejmenším nezajímají, muzea nenávidí a do muzeí vstupoval vždy jen s odporem, a do vídeňského Umělecko-historického muzea přišel jen proto, aby studoval *Muže s bílým plnovousem*, neboť *doma*, nad krbem v ložnici ve Walesu, mu visí *stejný Muž s bílým plnovousem*, *skutečně tentýž Muž s bílým plnovousem*, řekl Angličan, řekl Reger. Slyšel jsem, řekl Angličan, jak mi řekl Reger, že ve vídeňském Umělecko-historickém muzeu visí tentýž Muž s bílým plnovousem jako v mé ložnici ve Walesu, což mě velmi zneklidňovalo a rozjel jsem se do Vídně. Už dva roky jsem ve své ložnici ve Walesu neměl klid při pomyšlení, že možná skutečně v Umělecko-historickém muzeu ve Vídni visí tentýž Tintorettův *Muž s bílým plnovousem* jako v mé ložnici, a tak jsem se včera rozjel do Vídně. Věřte nevěřte, řekl Angličan, jak mi řekl Reger, týž Tintorettův *Muž s bílým plnovousem*, který visí v mé ložnici ve Walesu, vi-

sí i zde. Nevěřil jsem svým očím, řekl Angličan, samozřejmě anglicky, a když jsem nabył jistoty, že tento *Muž s bílým plnovousem* je stejný jako ten v mé ložnici, nanejvýš mě to ovšem zneklidnilo. Vaše zděšení se vám ale podařilo dobře utajit, řekl jsem Angličanovi, řekl mi Reger. Angličané byli odedávna mistři v sebeovládání, řekl jsem Angličanovi z Walesu, řekl Reger, i při největším rozčilení zachovávají chladnokrevně klid, řekl jsem Angličanovi, řekl Reger. Srovnával jsem po celý čas svého Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, který visí v mé ložnici ve Walesu, s Tintorettovým *Mužem s bílým plnovousem* v tomto sále, řekl Angličan, a vytáhl svoji knihu v černé kožené vazbě z kapsy saka a ukázal mi v ní vyobrazení *svého* Tintoretta. Skutečně, řekl jsem Angličanovi, v knize vyobrazený Tintoretto je týž jako ten, který visí zde na stěně. Vidíte, i vy to říkáte! řekl Angličan z Walesu. Až do nejmenšího detailu je to tentýž obraz, řekl jsem, Tintorettův *Muž s bílým plnovousem* zde ve vaší knize je stejný jako ten, co visí tady na stěně. Můžeme, jak se říká, jít skutečně až do nejmenších detailů, a musíme konstatovat, že vše až zarážející měrou souhlasí, jako kdyby se jednalo o jeden a týž obraz, řekl jsem, řekl mi Reger. Angličan ale nebył vůbec vzrušený, řekl Reger, to mě by skutečnost, že obraz v Bordoneho sále je opravdu shodný s obrazem v mé ložnici, nenechala tak chlad-

ným, řekl Reger, ale Angličan se díval do své knihy v černé kožené vazbě, ve které byl přes celou stránku v barvách, jak se říká, vyobrazen *Muž s bílým plnovousem* z jeho ložnice ve Walesu, a zase na *Muže s bílým plnovousem* v Bordoneho sále. Jeden můj synovec byl před dvěma lety ve Vídni, a protože nechtěl každý den navštěvovat koncerty, zašel si, aniž by ho to skutečně zajímalo, jednou v úterý do Uměleckohistorického muzea, řekl Angličan, řekl mi Reger, je to jeden z mých mnohých synovců, kteří každý rok podnikají velké cesty po Evropě nebo Americe či Asii a podobně, a tu shledal na stěně Uměleckohistorického muzea Tintorettova *Muže s bílým plnovousem* a celý rozrušený dorazil tenkrát ke mně, aby mi sdělil, že viděl, jak řekl, *mého Tintoretta* viset *v Uměleckohistorickém muzeu*. To jsem mu přirozeně nevěřil a synovci jsem se vysmál, řekl Angličan, jak mi řekl Reger, považoval jsem to celé za špatný vtip, za jeden z těch špatných vtipů, jimiž mě moji synovci po celý rok častují, což jim pochopitelně působí radost. *Můj Tintoretto ve vídeňském Uměleckohistorickém muzeu?* řekl jsem, a řekl jsem svému synovci, že asi podlehl nějakému přeludu a že má takový nesmysl pustit z hlavy. Můj synovec ale trval na svém, že ve Vídni v Uměleckohistorickém muzeu viděl na stěně viset mého Tintoretta. Samozřejmě že mi toto synovcovo neuvěřitelné sdělení vrtalo hlavou, řekl Angličan, řekl

Reger, a vlastně mě připravovalo o všechnen klid. Po celou dobu jsem si myslel, že můj synovec podlehl omylu. Ale záležitost mi přece jen nešla z hlavy. Můj bože, řekl Angličan, vy si neumíte představit, jakou má tento Tintoretto cenu, je to dědictví, sestra mé babičky z matčiny strany, moje tak řečená glasgowská teta, mi tohoto Tintoretta odkázala, řekl Angličan, řekl Reger. Obraz mi visí v ložnici, protože ta se mi zdá nejbezpečnějším místem, visí nad mou postelí, *v nejhorším světle, jež si lze představit*, řekl Angličan, řekl Reger. V Anglii dochází denně ke krádežím tisíců starých mistrů, řekl Angličan, řekl Reger, v Anglii existují stovky organizovaných skupin, které se specializují na krádeže starých mistrů, především italských, kteří jsou v Anglii zvláště oblíbeni. Nejsem žádný znalec umění, vážený pane, řekl Angličan, řekl Reger, já umění naprosto nerozumím, ale takového mistrovského díla si ovšem dovedu vážit. Již mnohokrát jsem tento obraz mohl prodat, ale dosud jsem to neměl zapotřebí, dosud ne, řekl Angličan, řekl Reger, ale může přirozeně nastat chvíle, kdy *Muže s bílým plnovousem* budu nucen prodat. Nemám jen Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*, já vlastním několik tuctů Italů, Lotta, Crespino, Strozziho, Giordana, jednoho Bassana, chápete, samí velcí mistři. Všechno je to dědictví po glasgowské tetě, řekl Angličan, řekl Reger. Jaktěživ bych byl nejel do Vídně, kdyby mě ne-

bylo neustále trýznilo podezření, že můj synovec má možná skutečně pravdu a že můj Tintoretto visí v Uměleckohistorickém muzeu ve Vídni, nikdy jsem se o Vídeň nezajímal, protože já nejsem ani žádný znalec hudby, dokonce ani *milovník* hudby, řekl Angličan, řekl Reger, mě by do Rakouska nikdo nedostal, kdyby tu to podezření neexistovalo. A tak teď tady sedím a vidím, že můj Tintoretto skutečně visí v Uměleckohistorickém muzeu na stěně. Vidíte přece sám, že tento *Muž s bílým plnovousem*, který je zde vyobrazen a jenž visí v mé ložnici ve Walesu, je tentýž Tintoretto, který visí tady v Uměleckohistorickém muzeu na stěně, řekl Angličan, řekl Reger, a Angličan si přidržel znovu svoji otevřenou knihu ve vazbě z černé kůže před očima. Vypadá to, jako kdyby obrazy nebyly jen stejné, nýbrž naprosto totožné, řekl Angličan, řekl Reger. Angličan vstal z lavice a přistoupil zcela těsně k *Muži s bílým plnovousem* a zůstal chvíli stát před *Mužem s bílým plnovousem*. Pozoroval jsem Angličana a současně jsem ho obdivoval, protože jsem dosud nikdy nespátřil nikoho s tak přímo nadlidským sebeovládáním, řekl Reger, pozoroval jsem toho Angličana z Walesu a napadlo mě, že sám, tváří v tvář takové nehoráznosti, že v Uměleckohistorickém muzeu visí navlas stejný obraz jako v mé ložnici nad mou postelí ve Walesu, bych se zcela přestal ovládat. Pozoroval jsem Angličana, jak

přistoupil těsně k *Muži s bílým plnovousem* a upřeně se na něj zadíval, samozřejmě jsem ho nemohl, protože jsem ho pozoroval zezadu, vidět zepředu, řekl mi Reger, ale věděl jsem pochopitelně, i když jsem ho pozoroval zezadu, že se upřeně dívá na *Muže s bílým plnovousem*, a to více či méně zaraženě. Angličan se dlouho neotáčel, a když se otočil, byl jeho obličej bledý jako křída, řekl Reger. Takový jako křída bledý obličej jsem v životě viděl jen zřídka, pravil Reger, a u Angličanů už vůbec ne. Také tento Angličan měl, než vstal a úporně se zahleděl na *Muže s bílým plnovousem, onen typický tříslově zbarvený anglický obličej*, teď však byl jeho obličej bledý jako křída, pravil Reger o Angličanovi. Ani zmatenost není ten přiměřený výraz, řekl Reger o Angličanovi. Irrsigler tuto scénu celou dobu pozoroval, řekl Reger, stál mlčky v rohu, kolem něhož se prochází k Veronesovým obrazům, řekl Reger. Angličan opět usedl na lavici v Bordoneho sále, kterou jsem po celou tu dobu neopustil, a prohlásil, že obraz, který visí v ložnici ve Walesu nad jeho postelí, a obraz zde na stěně Uměleckohistorického muzea v Bordoneho sále je *skutečně jeden a týž obraz*. Ubytoval se v *hotelu Imperial*, který mu doporučil synovec, řekl Reger. Nenávidím tento druh přepychu, ale zároveň, když na to mám chuť, dokážu jej vychutnat. Obvykle si vybírám pouze prvotřídní hotely, řekl Angličan, řekl Reger, *tak-*

že ve Vídni jsem samozřejmě v Imperialu, stejně jako v Madridu bývám v Ritzu a v Taormině v Timeu. Ale cestuji jen jednou za pár let a důvodem k cestě nebývá obvykle rozptýlení, řekl Angličan, řekl Reger. Je zcela zřejmé, že jeden z těchto Tintoretových obrazů je padělek, dodal Angličan, řekl Reger, buď je padělkem tento obraz zde v Uměleckohistorickém muzeu, nebo ten můj, jenž visí nad mojí postelí v mé ložnici ve Walesu. *Jeden z těchto dvou musí být padělek*, řekl Angličan a opřel se svým mohutným tělem na okamžik o opěradlo lavice v Bordoneho sále; hned se ale znovu napřímil a prohlásil, tak tedy měl můj synovec přece pravdu. Proklínal jsem ho, protože jsem si byl téměř jist, že mi vypráví nesmysly, protože tento synovec mívá ve zvyku mě čas od času něčím zneklidnit nebo něčím překvapit; je vlastně mým nejoblíbenějším synovcem, ačkoliv mi po celý život šel na nervy a je v podstatě k ničemu. Ale je mým nejmilejším synovcem. Je nejhroznější ze všech synovců, ale mám ho nejraději. Poznal správně, řekl Angličan, že tento Tintoretto je opravdu tožný s mým ve Walesu. *Takže jsou dva Tintorettové*, řekl posléze Angličan a opřel se opět o opěradlo lavice v Bordoneho sále, aby se hned zase napřímil. Jeden z těch dvou je padělek, řekl, a já se pochopitelně ptám, zdali je padělkem ten můj, nebo tady ten v Uměleckohistorickém muzeu. Je docela možné, že Umě-

leckohistorické muzeum vlastní padělek a že můj Tintoretto je pravý, a to je dokonce, jak lze usoudit ze souvislostí s glasgowskou tetou, pravděpodobné. Záhy poté, co Tintoretto tohoto *Muže s bílým plnovousem* namaloval, byl *Muž s bílým plnovousem* prodán do Anglie, nejdříve rodině vévody z Kentu, později mé glasgowské tetě. Ostatně nynější vévoda z Kentu se oženil s jednou Rakušankou, to přece víte, řekl mi náhle Angličan pro rozptýlení, řekl Reger, aby hned nato řekl, že tady ten Tintoretto, tady ten *Muž s bílým plnovousem* v Uměleckohistorickém muzeu je naprosto jistě padělek. *Mimorádně dobrý padělek*, řekl po chvíli Angličan. Velmi brzy přijdu na to, který Tintoretův *Muž s bílým plnovousem* je skutečně pravý a který padělek, řekl Angličan, řekl Reger, a dodal, že je ovšem rovněž docela dobře možné, že oba *Muži s bílým plnovousem* jsou praví, že jsou od Tintoretta a praví. Jen tak velkému umělci, jako byl Tintoretto, se mohlo zdařit, prohlásil Angličan, pravil Reger, skutečně zdařit *namalovat druhý obraz, ne dokonale stejně, nýbrž dokonale totožně. To by byla ovšem senzace*, řekl Angličan a vyšel, řekl Reger, z Bordoneho sálu. Rozloučil se se mnou pouze krátkým *Good bye* a stejným *Good bye* se rozloučil také s Irrsiglerem, který byl svědkem celé scény, jak mi Reger pravil. Jak věc dopadla, nevím, řekl Reger, dál jsem se o to nestaral. V každém případě byl tento Angličan

jediný člověk, řekl Reger, jenž seděl na lavici v Bordoneho sále, právě když jsem tam vešel. Nikdo jiný. Reger si lavici v Bordoneho sále už přes třicet let přivlastňuje, tvrdí, že když nesedí na lavici v Bordoneho sále, nemůže pořádně přemýšlet, *což znamená přemýšlet, jak to vyhovuje jeho hlavě*. V Ambassadoru mě napadají velmi pěkné myšlenky, říkává Reger často, na lavici v Bordoneho sále Uměleckohistorického muzea mě ale napadají lepší, bezpochyby ty nejlepší myšlenky, zatímco v Ambassadoru se sotva kdy dostane takzvané filozofické myšlení do pohybu, na lavici v Bordoneho sále je samozřejmost. V Ambassadoru přemýšlím, jako přemýšlí každý jiný, o všedních věcech a o každodenních potřebách, na lavici v Bordoneho sále přemýšlím stále více o neobyčejných a mimořádných záležitostech. Například není možné osvětlit si sonátu *Bouře* v Ambassadoru stejně soustředěně jako na lavici v Bordoneho sále, a vykládat si třeba o umění fugy do vsí hloubky a do všech zvláštností a odlišností by pro něho bylo v Ambassadoru zhora nemožné, *k tomu chybí v Ambassadoru veškeré předpoklady*, řekl Reger. Na lavici v Bordoneho sále se může zabývat těmi složitějšími myšlenkami, sledovat je a dovést nakonec k zajímavému výsledku, v Ambassadoru nikoliv. Ale Ambassador má přirozeně zase řadu výhod, které Uměleckohistorické muzeum nemá, řekl Reger, nemluvě o tom, že

v Ambassadoru jsem, od doby, kdy byly zre-
novány, vždy přímo nadšený toaletami, chápete,
že ve Vídni, kde všechny toalety jsou skutečně
tak zanedbané jako v žádném jiném větším
městě Evropy, je přece jenom vzácností najít to-
aletu, kde se člověku nezvedá žaludek a kde si
člověk nemusí po celou dobu, co se tam zdržu-
je, bezpodmínečně zakrývat oči a zacpávat nos;
vídeňské toalety, to je jeden obrovský skandál,
dokonce ani na Balkáně byste nenašel jedinou
tak zaneřádnou toaletu, řekl Reger. Vídeň ne-
má kulturu toalet, řekl, Vídeň je toaletní skan-
dál, a dokonce i v proslulých hotelech Vídne
jsou skandální toalety, ve Vídni najdete ty nej-
strašnější záchody, tak strašné jako v žádném ji-
ném městě, a když musíte na malou stranu, tak
něco zažijete, řekl. Vídeň je ve světě slavná pro
svou Operu, ale skutečně obávaná a opovrho-
vaná je pro své skandální toalety. Vídeňáci a Ra-
kušané obecně nemají kulturu toalet, na celém
světě nenajdete do té míry zašpiněné a pách-
noucí záchody, řekl Reger. Musíte-li jít ve Vídni
na záchod, je to většinou katastrofa, člověk se
na nich, není-li zrovna akrobatem, umaže, a zá-
pach je tam tak velký, že se často po týdny drží
v šatech. A vůbec, řekl Reger, Vídeňáci jsou špi-
naví, neexistuje žádné jiné městské obyvatel-
stvo Evropy, které by bylo tak špinavé, a jak zná-
mo, i vídeňské byty jsou nejšpinavější ze všech
evropských bytů, vídeňské byty jsou ještě mno-

hem špinavější než vídeňské toalety. Vídeňáci neustále prohlašují, že na Balkáně je všude hrozná špína, všude zaslechnete takové řeči, ale ve Vídni je stokrát víc špíny než na Balkáně, řekl Reger. Když zavítáte s nějakým Vídeňákem do jeho bytu, zůstane vám většinou nad tou špínou rozum stát. Samozřejmě jsou výjimky, ale zpravidla jsou vídeňské byty ty nejšpinavější na celém světě. Vždycky si říkám, copak si asi pomyslí cizinci, musí-li ve Vídni na toaletu, copak si asi tito lidé, kteří jsou doma zvyklí na čisté toalety, pomyslí, když musí na ty nejšpinavější toalety v celé Evropě. Tito lidé si jen odskočí na malou stranu a vyjdou odtamtud tou špínou na pisoáru úplně zhnuseni. Všude je ten odporný zápach, na všech veřejných záchodech, lhostejno zda jdete na záchod na nádraží, nebo musíte-li zrovna v podzemní dráze, stále se setkáváte s těmi nejšpinavějšími záchody v Evropě. A především ve vídeňských kavárnách jsou toalety tak špinavé, že se to člověku hnusí, řekl Reger. Na jedné straně ten velikášský přebujelý kult zákusků, na druhé straně příšerně špinavé toalety, řekl. Na mnohých z těch toalet to vypadá, jako kdyby už po léta nebyly myté. Majitelé kaváren chrání na jedné straně své moučníky i před seběmenším průvanem, což moučníkům přirozeně prospívá, na druhé straně nepřikládají ani seběmenší význam čistotě na toaletách. Běda, řekl Reger, musí-li člověk, dříve než se pustí do

moučnicku, v jedné z těch většinou tak proslulých kaváren zajít na toaletu, když vyjde z toalety, zcela ho už přejde všechna chuť sníst i jen kousek nabízeného, nebo dokonce objednaného moučnicku. Ale i vídeňské restaurace jsou špinavé, a já tvrdím, že jsou nejšpinavější v celé Evropě. Člověk se pokaždé ocitne tváří v tvář politým ubrusům, a když číšníka upozorní, že ubrus je politý a že jeho úmyslem není jíst na naprosto zašpiněném ubrusu, tak se ten naprosto zašpiněný ubrus jen s nevolí stáhne ze stolu, aby se nahradil novým, a za svůj požadavek výměny špinavého ubrusu obvykle sklídíte rozzlobený pohled šlehaných blesků. Ve většině hospod vám ani stůl neprostrou, a požádáte-li, aby aspoň ze špinavého, často pivem politého stolu setřeli nejhorší špínu, uslyšíte nezdvořilé odseknutí, řekl Reger. Otázka toalet, jakož i otázka ubrusů není ve Vídni vyřešena, řekl Reger. V každém světovém velkoměstě, a já jsem ostatně procestoval skoro všechna a většinu z nich poznal nejen povrchně, dostanete samozřejmě, než začnete jíst, na stůl čistý ubrus. Ve Vídni není čistý ubrus, nebo aspoň čistý stůl vůbec samozřejmostí. A s toaletami je to stejné, vídeňské toalety jsou nejen ty nejhroznější v Evropě, ale prostě na celém světě. Co máte z výborného jídla, když vás před jídlem přešla na toaletě všechna chuť, a co máte z výborného jídla, když se vám po něm na toaletě zvedne žaludek, řekl. Ví-

deňáci nemají, stejně jako Rakušané, žádnou kulturu toalet, rakouský záchod byl vždycky pohroma, řekl Reger. Jak proslulá je Vídeň pro svou z valné části skutečně vynikající kuchyni, přinejmenším pokud jde o moučníky, tak ne-slavná je její pověst, pokud jde o toalety. Hotel Ambassador měl až donedávna rovněž toaletu, že to nelze popsat. Jednoho dne se ale ředitelství přece jen vzpamatovalo a nechalo postavit novou, která se mimořádně dobře vyvedla, *nejen po architektonické stránce, i po stránce hygienickosociální je do nejmenších jemností dokonalá*. Vídeňáci jsou skutečně ti nešpinavější lidé v Evropě a je vědecky zjištěno, že Vídeňák používá mýdlo jen jednou týdně, jakož je vědecky zjištěno, že své podvlékačky mění také jen jednou za týden, i košili si mění nanejvýš dvakrát týdně a většina Vídeňáků střídá ložní prádlo jen jednou za měsíc, pravil Reger. Ponožky nebo punčochy nosí Vídeňák průměrně dvanáct dní za sebou, řekl Reger. Z tohoto hlediska továrny na mýdlo a výrobci prádla nemají v Evropě nikde tak špatný obchod jako ve Vídni, a samozřejmě v celém Rakousku, pravil Reger. Zato spotřebují Vídeňáci obrovské množství toaletní vody nejhorší třídy, řekl Reger, a všichni již z dálky pronikavě páchnou po fialkách nebo karafiátech nebo konvalinkách nebo zimozrázu. A lze přirozeně do důsledků usuzovat z jejich vnější špíny na jejich špínu vnitřní,

pravil Reger, a opravdu Vídeňáci nejsou uvnitř o nic méně špinaví než zevně a možná, řekl Reger, říkám možná, tedy nikoli s naprostou jistotou, že Vídeňáci jsou v nitru ještě mnohem špinavější než zevně. Vše napovídá, že uvnitř jsou ještě mnohem špinavější než zevně. K takovému rozjímání nemám ale chuť, řekl posléze, to by byl vlastně úkol pro takzvané sociology, aby o tom napsali studii. V takové studii by Vídeňáci pravděpodobně museli být popsáni jako nejšpinavější lidé Evropy, řekl Reger. Já jsem tak rád, řekl, že je v Ambassadoru nová toaleta, v Uměleckohistorickém muzeu je pořád ještě ta stará. Protože stárnu a již neomládnu, musím poslední dobou i v Uměleckohistorickém muzeu častěji na záchod, řekl Reger, a to je za podmínek, které zde stále ještě panují, nepříjemnost, jež mi jde na nervy, neboť záchod v Uměleckohistorickém muzeu je pod vší kritikou. Také záchod v Musikvereinu je pod vší kritikou. Jednou jsem si dokonce dovolil zažertovat a napsal jsem do jedné z kritik pro Timesy, že stav záchodu v Musikvereinu, nejvyšším ze všech nejvyšších vídeňských hudebních chrámů, nelze vypsát a jaké mě to stojí přemáhání, mám-li jít do Musikvereinu, právě z tohoto důvodu, z tohoto skandálního záchodového důvodu, řekl Reger, a jak si často doma rozmýšlím, mám-li do Musikvereinu vůbec jít, protože ve svém věku a se svými ledvinami musím nejmé-

ně dvakrát za večer v Musikvereinů na záchod. Ale přesto jsem dosud vždy do Musikvereinů šel, kvůli Mozartovi a Beethovenovi, kvůli Bergovi a Schönbergovi, kvůli Bartókovi a Webernů, a své obavy ze záchodu překonal. Jak mimořádná musí být hudba, kterou v Musikvereinů hrají, řekl Reger, že chodím právě tam, přestože musím nejméně dvakrát za večer na záchod. Umění nezná slitování, říkám si vždy, když jdu v Musikvereinů na záchod a když už tam jsem, řekl Reger. Se zavřenýma očima a podle možností s ucpaným nosem se na záchodě v Musikvereinů vymočím, řekl, což vyžaduje, samo o sobě, zvláštní umění, které ale již delší dobu ovládám. Nehledě na to, že vídeňské toalety jsou, s výjimkou takzvaných rozvojových zemí, všeobecně považovány za nejspínavější na světě, a kromě toho na nich také žádné hygienické zařízení nefunguje, buď neteče voda, nebo neodtéká, nebo ani neteče, ani neodtéká, a jak je rok dlouhý, tak se víceméně ani nikdo nestará, zda toalety a záchody fungují, řekl Reger. Pravděpodobně lze hrozný stav vídeňských toalet a vídeňských záchodů všeobecně zlepšit jen tím, že město nebo stát, prostě kdokoli, vydá nejostřejší zákon o toaletách a záchodech, tak nesmlouvavě přísný, že hoteliéři a hostinští a majitelé kaváren budou nuceni své toalety a záchody skutečně udržovat v pořádku. Hoteliéři a hostinští a majitelé kaváren sami od

sebe tento stav nezmění, a nebudou-li městem nebo státem donuceni uvést toalety do pořádku, budou jen do nekonečna prodlužovat toaletové a záchodové svinstvo. Vídeň je městem hudby, napsal jsem jednou do Timesů, ale také město odporných toalet a záchodů. V Londýně to už vědí, ve Vídni však ne, neboť Vídeňáci Timesy nečtou, Vídeňáci se spokojí těmi nejprostoduššími a nejodpornějšími novinami, jež se na celém světě tisknou čistě za účelem ohlupování, novinami odpovídajícími přímo dokonale zvrhlé vídeňské citové a duchovní úrovni. Ruská skupina byla pryč a lavice v Bordoneho sále byla prázdná. Reger, to jsem ještě zahlédl, poté co mu Irrsigler něco zašeptal do ucha, vstal a vyšel ven s černým kloboukem na hlavě, který ostatně po celou dobu neodložil. Byly dvě minuty před půl dvanáctou. Ruská skupina stála v takzvaném Veronesově sále, ukrajinská tlumočnice teď hovořila o Veronesovi, ale co o Veronesovi říkala, říkala už předtím o Tintorettovi, ty samé nepodstatné věci, ten samý blábol, stejným tónem a stejně nepříjemným hlasem, vyjadřovala se nejen onou obvykle nepříjemnou ženskou ruštinou, která jde člověku v podstatě vždy na nervy, mluvila hlavně bez přestávky, pro mne takřka nesnesitelným, takzvaným řezavě vysokým hlasem, takže jsem skutečně po celou dobu trpěl bodavou bolestí v uších. Můj sluch je citlivý, a já hlavně těžko snáším ošklivé

ženské hlasy v onom vysokém řezavém tónu. Proč ale ani Irrsiglera již delší dobu nebylo vidět, ačkoliv jinak každou chvíli, zcela podle předpisu, nahlíží do Bordoneho sálu, jsem rovněž netušil, a připadalo mi velmi zvláštní, že Irrsigler a Reger vyšli společně z Bordoneho sálu a tak dlouho se nevracejí. Ale protože jsem byl s Regerem domluven na půl dvanáctou zrovna v tomto Bordoneho sále a protože Reger je ten nejdochvilnější a nejspolehlivější člověk, jakého znám, napadlo mě, že se Reger přesně v půl dvanácté vrátí, a sotva mě to napadlo, Reger se také skutečně do Bordoneho sálu vrátil, ohlížeje se, než znovu konečně usedl na lavici v Bordoneho sále, na všechny strany, přesně tak, jak jsem to, postávaje stranou v Sebastianově sále, předvídal, takže když jsem ho slyšel vcházet, postavil jsem se v Sebastianově sále znovu do kouta, do něhož jsem byl předtím zatlačen neurvalou ruskou skupinou, ze kterého jsem ale mohl Regera, jenž se navrátil do Bordoneho sálu, dobře pozorovat, toho nedůvěřivého Regera, jak mě napadlo, který se pro jistotu pořád dívá na všechny strany a který mimo jiné po celý život trpěl přímo smrtelným stihomamem, jenž mu ale přirozeně byl i ku prospěchu, aniž by se pro něj nebo pro jiné skutečně stal nebezpečným. Reger seděl teď opět na lavici v Bordoneho sále a pozoroval Tintorettova *Muže s bílým plnovousem*. Přesně v půl dvanácté se bleskově

podíval na kapesní hodinky, které vytáhl ze saka, v tom samém okamžiku jsem i já vystoupil ze Sebastianova sálu a vstoupil do Bordoneho sálu a postavil jsem se před Regera. *Jak strašné jsou tyhle ruské skupiny*, řekl Reger, *jak strašné. Nenávidím ruské skupiny*, opakoval. Obřadně mi pokynul, abych usedl na lavici v Bordoneho sále, *sedněte si klidně vedle mě*, řekl. *Já jsem z každé dochvilné bytosti šťasten*, řekl. *Je to hrozné, ale většina lidí není dochvilná. Ale vy jste byl vždy dochvilný*, řekl, *to je jedna z vašich velkých předností*. Ach, řekl nato, kdybyste věděl, jakou jsem měl špatnou noc, spolykal jsem dvakrát tolik prášků než obvykle, a přesto jsem spal špatně. Pořád se mi zdálo o mé paní, já z těch nočních můr, z těch snů o mé paní už asi nikdy nevyjdu. A přemýšlel jsem o vás, jak jste se za poslední léta vyvíjel. Je to pozoruhodné, jak jste se vyvíjel, řekl. Ve své podstatě vedete vzácnou existenci, více či méně absolutně nezávislou, vezmu-li ovšem v úvahu, že na světě žádný nezávislý člověk neexistuje, a už vůbec ne absolutně nezávislý. Kdybych neměl Ambassador, řekl, tak bych ta odpoledne nepřežil. V poslední době tam chodí mnoho Arabů, takže z Ambassadoru bude brzy *arabský hotel*, zatímco dříve to přece býval *židovský hotel*, *Židé a Maďaři, především maďarští Židé*, to je to, co mi dělalo po léta ten hotel tak příjemným, řekl, ale mně nejsou ani ti perští obchodníci s kober-

ci na obtíž, když v Ambassadoru nabízejí své koberce. Ale nenapadlo vás také, že ponenáhlu bude vysedávání v Ambassadoru nebezpečné, že každým okamžikem může v Ambassadoru vybuchnout bomba, jen si představte, že hotel je neustále obsazen izraelskými Židy a egyptskými Araby. Můj bože, řekl, nakonec je to úplně jedno, vyletíme-li do vzduchu, hlavně že se to stane v jediném okamžiku. Dopoledne Uměleckohistorické muzeum, odpoledne Ambassador a v poledne dobrý oběd v Astorii nebo v Bristolu, řekl, to je to, čeho si cením. Tvářil se, že pouze z Timesů by samozřejmě takový život nemohl vést, Timesy mi posílají víceméně do Rakouska kapesné. Ani s akciami to není jisté, kurzy akcií, to je pohroma. A v Rakousku se žije den ze dne dráž. Na druhé straně jsem si spočítal, že bych bez problémů, nevypukne-li ta takzvaná *třetí světová válka*, mohl ještě dobře dvě desetiletí žít z toho, co mám. To mě uklidňuje, i když každý den peněz ubývá. Vy jste typicky soukromý učenec, Atzbachere, řekl mi, vy jste vzor soukromého učence, vy jste vůbec vzor soukromého *člověka*, zcela netypického pro tuto dobu, řekl. Napadlo mě to dnes, když jsem zas s takovou námahou stoupal po těch hrozných schodech do Bordoneho sálu, že jste skutečně *zvláštní a typický soukromý člověk*, pravděpodobně jediný, kterého znám, a já znám dost lidí, kteří všichni jsou soukromí lidé, *vy jste*

ale typický, ale zároveň zvláštní *soukromý* člověk. Protože vydržíte po léta pracovat na jednom jediném díle, aniž byste z něj to nejmenší uveřejnil. To já bych nedokázal. Musím si nejméně jednou za měsíc dopřát požitek z uveřejnění své práce, řekl, tento zvyk je pro mě neodmyslitelnou potřebou a za to blahorečím Timesům, že mi v tomto zvyku pravidelně vycházejí vstříc a nadto mi ještě platí. Psaní mi působí výslovně radost, řekl, a tato krátká umělecká dílka, která nikdy nenapíšu delší než na dvě stránky, vyjdou vždy tři a půl odstavce v Timesech, řekl. Nenapadlo vás někdy vydat aspoň menší výňatek ze své práce? řekl, nějakou část, už když jen naznačíte, o čem píšete, poslouchá se to vždy skvěle, na druhé straně je ale *výsostným požitkem nezveřejňovat nic, zhola nic*, řekl. Jenže jednou byste se přece jen rád dověděl, jaký vliv vaše práce vyvolá, řekl, a potom přinejmenším část své práce zveřejníte. Na jedné straně je velkolepé takřka celoživotní dílo po celý život utajovat a nezveřejnit, na druhé straně je stejně velkolepé ho uveřejnit. Já od počátku rád publikuji, zatímco vy od počátku publikovat nechcete. Pravdou je, že asi vaše práce, vy sám, vlastně vaše práce ve vztahu k vám nebo vy ve vztahu ke své práci, jak chcete, je odsouzena k neuveřejnění, neboť vy tím, že na své práci pracujete, ale tuto práci poté nezveřejníte, bezpochyby trpíte, říkám si, a vy si to nepřiznáte,

ani sám sobě, že pod oním tlakem neuveřejňování trpíte. Sám bych tím rozhodně trpěl, kdybych svoji spisovatelskou práci nezveřejňoval. Přirozeně vaše práce není s tou mou srovnatelná. Ostatně neznám žádného spisovatele, v každém případě žádného píšícího člověka, který by delší dobu vydržel *nezveřejnit* to, co napsal, který by nebyl zvědav, co k tomu, co napsal, řekne veřejnost, já vždy hořím zvědavostí, řekl Reger, ačkoliv pokaždé říkám, že nehořím zvědavostí, že mě to nezajímá, že nejsem na mínění veřejnosti zvědavý, hořím zvědavostí a samozřejmě lžu, když říkám, že nehořím zvědavostí, zatímco ve skutečnosti stále hořím zvědavostí, přiznávám, že bez ustání, stále hořím zvědavostí, řekl. Chci vědět, co lidé tomu, co jsem napsal, řeknou, řekl, pokaždé a ode všech to chci vědět, i když pořád říkám, že mě nezajímá, co tomu lidé řeknou, říkám, že mě to nezajímá, že mě to nechává chladným, ale ve skutečnosti hořím celou dobu zvědavostí a neočekávám nic s větším napětím, řekl. Lžu, když říkám, že mě veřejné mínění nezajímá, že mě moji čtenáři nezajímají, lžu, když říkám, že vůbec nechci vědět, co si lidé o tom, co píšu, myslí, že nečtu, co se o tom píše, i v tom lžu, zcela podle lžu, řekl, neboť bez ustání hořím zvědavostí, co lidé tomu, co jsem napsal, řeknou, chci to pokaždé a vždycky vědět, neboť pravdou je, že ať si lidé o tom, co jsem napsal, myslí cokoliv, mě se to dotýká. Sa-

mozřejmě že slýchám jen to, co tomu řeknou lidé v Timesech, a to, co říkají, není vždy jen lichotivé, řekl Reger, ale co se vás týče, abych tak řekl, vás filozofujícího spisovatele, mělo by vás přece stejně palčivě zajímat, co vašim filozofujícím spisům lidé říkají, co si o nich myslí, nechápu, že své dílo aspoň v úryvcích nezveřejníte, abyste se dověděl, co si veřejnost, co si takřka veřejná pravomoc o tom myslí, i když zároveň říkám, že taková veřejná pravomoc neexistuje, pravomoc vůbec neexistuje, nikdy neexistovala a nikdy nebude existovat; ale netísní vás psát a psát a myslet a myslet, a to, co si myslíte, psát stále dál a vše bez ohlasu? řekl. Určitě vám v důsledku tohoto zásadního neuveřejňování mnohé ujde, řekl, a možná dokonce to rozhodující. Píšete již léta své dílo a říkáte, že tu práci píšete *jen pro sebe sama, to je strašné*, nikdo nepíše nějakou práci jen pro sebe, to je lež, když někdo říká, že to, co píše, píše jen pro sebe sama, a vy víte stejně jako já, že nikdo není prolhanější než ten, kdo píše, svět nezná od dob, co existuje, nikoho prolhanějšího, než je písící člověk, nikoho ješitnějšího a nikoho prolhanějšího, řekl Reger. Kdybyste věděl, co to opět bylo za hroznou noc, to neustálé vstávání se strašnými křechy od prstů na nohou vzhůru k lýtkům a až do prsou, a to vše následkem pro srdeční činnost nezbytných odvodňujících tablet, které musím brát. Nacházím se v začarovaném kruhu,

řekl. Každou noc mě obchází hrůza, vždy když si myslím, že konečně usínám, dostanu křeče a musím vstát a přecházet po pokoji. Celou noc jsem víceméně přecházel sem a tam a nemohl jsem usnout, byl jsem stále znovu probouzen těmi nočními můrami, jak jsem vám už naznačil. Je to hrozné, v těch hrůzných snech se mi zdává o mé paní. Od její smrti se mi zdají takové hrůzné sny, stále znovu a každou noc. Věřte, často mě napadá, zda by nebylo lepší, kdybych byl hned po smrti své ženy sám skoncoval se životem. Tuhle zbabělost si nikdy neprominu. To vlekoucí se, ano až chorobné naříkání nad sebou samým je pro mne nesnesitelné, ale já se z toho nemohu dostat, řekl. Kdyby v Musikvereinu aspoň dávali nějaký slušný koncert, řekl, ale zimní program nestojí za nic, hrají jen ty zvětralé, obehnané věci, stále jen ty mozartovské a brahmsovské a beethovenovské koncerty, které mi jdou už na nervy, žádný z těch mozartovských a brahmsovských a beethovenovských cyklů už není k vydržení. A v Opeře vládne diletantství. Kdyby aspoň Opera byla zajímavá, ale Opera je v téhle době zcela nezajímavá, špatná díla, špatní zpěváci, a mizerný orchestr k tomu. Co byli filharmonici ještě přede dvěma třemi roky! řekl, a co jsou dnes, *orchestr jako kterýkoli jiný na světě*. Představte si, že minulý týden jsem slyšel *Zimní cestu*, kterou zpíval jeden lipský bas, jeho jméno ani neuvedu, protože by

vám v podstatě nic neřeklo, vy se o *hudební vědu* vůbec nezajímáte, a buďte rád, řekl, protože ten bas to byla pohroma. Pořád ten *Havran*, řekl, to už není k vydržení. Takový koncert nestojí ani za převléknutí, bylo mi líto čisté košile. *O takové ubohosti přece nebudu psát do Timesů*, řekl. *Mahler, Mahler, Mahler*, řekl, *ten už mi také leze na nervy*. Jenže mahlerovská móda již překročila bohudík svůj vrchol, řekl, Mahler je skladatel, který byl v tomto století nejvíce přeceňován. Mahler byl výborný dirigent, ale průměrný skladatel, podobně jako všichni dobří dirigenti, například Hindemith nebo Klemperer. Mahlerovská móda mi šla celá ta léta na nervy, celý svět se nalézal v jednom mahlerovském opojení, bylo to už nesnesitelné. Víte vůbec, že hrob mé ženy, do kterého ostatně přijdu i já, řekl, leží bezprostředně vedle Mahlerova hrobu? Ach ano, na hřbitově to člověku může být skutečně jedno, vedle koho leží, a ani mě to nevzrušuje, budu-li ležet vedle Mahlera. *Píseň o zemi* s Kathleen Ferrierovou, ta možná, řekl, ale ostatní od Mahlera odmítám, nestojí to za nic, neobstojí to před důkladnějším zkoumáním. To Webern je proti tomu hotový génius, nemluvě o Schönbergovi a Bergovi. Ne, Mahler, to bylo jen poblouznění. Mahler je typicky módní secesní skladatel, samozřejmě ještě mnohem horší než Bruckner, jenž má s Mahlerem v kýčovitosti hodně společného. V tomto ročním

období neposkytne Vídeň duchovně náročnému člověku nic, a kdo se zajímá o hudbu, najde také jen velmi málo, řekl. Ale cizinci, kteří přijedou, se snadno spokojí s leccíms, zajdou v každém případě do Opery a je jim lhostejné, co se hraje, může to být i ten nejhorší škvár, navštíví i ty nejhroznější koncerty a mohou se při tom utleskat, a jak vidíte, do Přírodovědeckého a Uměleckohistorického muzea táhnou proudem. Hlad civilizovaného lidstva po kultuře je obrovský a zvrhlost, kterou tato skutečnost odkrývá, je všudypřítomná. Vídeň je kulturní pojem, řekl Reger, i když ve Vídni už dávno není kultura skoro k nalezení, a jednoho dne vymizí kultura ve Vídni úplně, leč Vídeň zůstane i potom kulturním pojmem. Vídeň bude vždycky kulturním pojmem, bude o to víc tvrdošijnějším kulturním pojmem, čím méně kultury bude mít. A brzy už nebude v tomto městě skutečně žádná kultura, řekl. Ty stále hloupější rakouské vlády se již časem postarají, že v Rakousku brzy bude jen a jen nevzdělanost a žádná kultura, řekl Reger. V Rakousku vládne ovzduší stále více nepřátelské vůči kultuře, rok od roku je nepřátelštější a vše nasvědčuje tomu, že v nejbližší době se z Rakouska stane zcela nekulturní země. Ale tohoto skličujícího konce se už nedožiju, *vy možná*, řekl Reger, *vy možná*, ale já ne, já už jsem příliš starý, takže se toho konečného úpadku a nekulturnosti Rakouska ne-

dožiju. Světlo kultury v Rakousku zhasne, to říkám já, ta tupost, která v této zemi už tak dlouho vládne, uhasí v dohledné době světlo kultury. A v Rakousku nastane temno, řekl Reger. Ale o tom si můžete říkat, co chcete, stejně vás nikdo neuslyší, a uslyší-li, budete považován za blázna. Jakýpak má smysl, píší-li v Timesech, co si o Rakousku myslím a co se s Rakouskem dříve či později, ale určitě v dohledné době stane? Žádný, řekl Reger, ani ten nejmenší. Škoda že se již nedožiji toho, jak Rakušané budou tápat v temnu, protože jejich kulturní světlo zhaslo. Škoda že při tom už nebudu, řekl. Asi se ptáte, proč jsem si vás sem na dnes objednal, proč jsem vás požádal, abyste sem dnes znovu přišel. Má to svůj důvod. Ale ten důvod vám řeknu až později. Nevím, *jak* vám ten důvod mám říci. Nevím. Myslím na to po celý čas, a nevím. Jsem zde již několik hodin a přemýšlím o tom, a nevím, jak bych vám to řekl. Irrsigler je mým svědkem, řekl Reger, již několik hodin sedím na této lavici a přemýšlím o tom, *jak* bych vám řekl, *proč* jsem vás požádal, abyste *také dnes* přišel do Uměleckohistorického muzea. *Až později, až později*, řekl Reger, *dejte mi čas*. Pácháme zločin a nejsme s to prostě bez okolků to vyslovit, řekl Reger. Dejte mi čas, než se uklidním, řekl, Irrsiglerovi jsem to už sdělil, ale vám to dosud říci nemohu, je to opravdu ostuda. Ostatně, co jsem vám včera řekl o takzvané sonátě *Bouře*, je jistě

zajímavé, a jsem si také jist, že to, co jsem vám o této takzvané sonátě *Bouře* řekl, bylo správné, ale pravděpodobně to přece jen bylo zajímavější pro mne než pro vás. Tak už to bývá, že člověk hovoří o jistém tématu, protože ho to téma okouzluje, ale obyčejně okouzluje jeho samého víc než toho, komu ho koneckonců s křečovitou bezohledností, jaké jsme obvykle schopni, vnučujeme. Ve skutečnosti jsem vám názory o takzvané sonátě *Bouře* včera vnutil, považoval jsem za nutné v souvislosti s přednáškou o umění fugy vypořádat se i se sonátou *Bouře*, řekl, a včera jsem se pro to cítil přímo v ideálním stavu, a učinil jsem z vás *oběť své hudebněkritické vášně*, tak jako vaši osobu vůbec příliš často činím obětí své hudebněkritické vášně, protože nemám jinou vhodnou osobnost. Velmi často mě napadá, *vy jste pro mne ten pravý, co bych si jen bez vás počal!* řekl. Včera jsem vás obtěžoval se sonátou *Bouře*, kdo ví, kterým hudebním dílem vás budu obtěžovat pozítří, řekl, mám v hlavě tolik hudebněkritických témat a takovou chuť je vysvětlovat; ale potřebuji posluchače, takřka oběť pro svoje hudebněkritické potřeby výkladu, řekl, neboť moje neustálé výklady o hudebněkritických tématech jsou vskutku *jistou hudebněkritickou potřebou výkladu*. Pěstuji hudebněkritické výklady od počátku svého hudebněkritického života, neboť můj život není ničím jiným než hudebněkritickým životem, ja-

ko je přece zřejmé, že váš život je životem filozofujícím. Přírozeně mohu rovněž říci, že *dnes* je vše, co jsem *včera* řekl o sonátě *Bouře*, nesmysl, jako je vůbec vše, co se říká, nesmysl, *ale my tento nesmysl vyslovujeme s přesvědčením*, řekl Reger. Vše, co říkáme, se dříve či později ukáže jako nesmysl, ale když to řekneme s přesvědčením, s tím nejpředstavitelnějším důrazem, jehož jsme schopni, pak to není zločin, řekl. Co si myslíme, to také chceme říci, řekl Reger, a nedáme v zásadě tak dlouho pokoj, dokud to neřekneme, a když to zamlčíme, udusíme se tím. Lidstvo by se už dávno udusilo, kdyby v průběhu dějin svůj myšlený nesmysl zamlčovalo, každý z nás, jenž příliš dlouho mlčí, se dusí, ani lidstvo nemůže příliš dlouho mlčet, neboť by se udusilo, i když jsou to stále jen nesmysly, co si každý z nás myslí, co si lidstvo myslí a co si každý z nás myslel a co si lidstvo kdy myslelo. Jednou jsme mistři ve výkladu, jednou jsme mistři v mlčení, a zdokonalujeme toto umění až do krajnosti, řekl, náš život je právě do té míry zajímavý, jak dokážeme svoje umění výkladu a svoje umění mlčet rozvinout. *Sonáta Bouře není žádná velká skladba*, řekl Reger, při bližším posouzení je to přece jen jedno z těch mnoha takzvaných podružných děl a v podstatě je to kýčovitá skladba. Její hodnota spočívá spíše v tom, že se o ní dá velmi dobře diskutovat, než v ní samotné. Beethoven byl naprosto

jednotvárně a křečovitě přehánějící umělec, typ násilníka, ne zrovna to, čeho si právě nanejvýš cením. Charakterizovat sonátu *Bouře* mi činilo vždy potěšení, je to Beethovenova osudná skladba, v sonátě *Bouře* lze jasně spatřit celého Beethovena, jeho podstatu, jeho génia, a jeho kýčovitost v ní zřetelně vychází najevo, ukazuje hranice jeho umění. Ale zmínil jsem se o sonátě *Bouře* jen proto, že jsem vám chtěl dále a ještě důkladněji než včera vysvětlit umění fugy, a k tomu bylo nutné zmínit se nejdříve o sonátě *Bouře*, řekl Reger. Já ostatně takové názvy jako sonáta *Bouře* nebo *Eroica* nebo *Nedokončená* nebo *S úderem bubnu* nenávidím, a taková označení jsou mi odporná. Tak jako se říká *Magus severu*, což je zvlášť odporné, řekl Reger. Právě proto, že se teoreticky o hudbu vůbec nezajímáte, jste ideální obětí mého vyrovnávání se s hudbou, řekl Reger. *Nasloucháte pozorně a neodporujete*, řekl, necháváte mě klidně vykládat, a to já potřebuji a je mi lhostejné, jakou má to, co říkám, cenu, věřte, připravuje to cestu mé strašné, ale zároveň skutečně velmi vzácně šťastné hudební existenci. O čem přemýšlím, je vyčerpávající, zničující, řekl, na druhé straně mě to ale vyčerpává už tak dlouho, už tak dlouho mě to ničí, že před tím nemusím mít strach. Byl jsem si jist, že budete dochvilný, a vy přesný jste, řekl, já od vás neočekávám nic jiného než přesnost, a přesnosti si, to přece víte, cením nade

vše, kde jsou lidé, tam musí vládnou přesnost a s přesností ruku v ruce i spolehlivost, řekl. Bylo půl dvanácté, a vy jste se objevil, řekl, podíval jsem se na hodinky, bylo půl dvanácté, a vy jste již také stál přede mnou. *Jste člověk, jakého navýsost potřebuji*, řekl. A pravděpodobně přežívám jen proto, že vás mám. Neměl jsem to říkat, řekl Reger, něco takového říkat je nestydatost, řekl, které se nic nevyrovná, ale já jsem to řekl, protože jste člověk, jenž mi umožňuje dále žít, a já nikoho jiného takového nemám. A víte vy vůbec, že má paní vás měla ráda? Nikdy vám to neřekla, ale mně to jednou řekla. Máte svobodnou hlavu, řekl Reger, a to je to nejvzácnější, co na světě je. Jste samotář a svou samotu jste si uchoval, a uchováte si ji, dokud budete žít, řekl Reger. Já jsem pronikal do umění, abych unikl životu, tak by se to dalo říci, řekl. Prchl jsem do umění, řekl. Vyčkal jsem na nejvhodnější okamžik a využil jsem ho, a prchl jsem z života do umění a hudby, řekl. Tak jako se jiní utekli do takzvaného výtvarného umění nebo do herectví, řekl. Takoví lidé, kteří stejně jako já v podstatě *svět skutečně nenávidí*, prchají ze dne na den z nenáviděného světa do světa umění, ležícího zcela mimo tento nenáviděný svět. Já jsem se utekl do umění, řekl, ve vši tajnosti. Protože jsem k tomu měl možnost, zatímco většina lidí tuto možnost vůbec nemá. Vy jste se utekl do filozofie a do literatury, řekl Reger, ale nejste ani

filozof, ani spisovatel, což je *na* vás a *ve* vás stejnou měrou zajímavé a osudové, neboť filozofem původně nejste a spisovatelem vlastně také ne, protože k filozofování vám chybí vše, co činí filozofa filozofem, a ke spisovatelství rovněž; ačkoliv jste přesně to, co nazývám filozofující spisovatel, vaše filozofie není nic původního a vaše psaní také ne, opakoval. A spisovatel, který nic neuveřejňuje, není v podstatě také opravdovým spisovatelem. Pravděpodobně trpíte *strachem z uveřejnění* své práce, řekl, ale *trauma z uveřejňování vzniká vinou vašeho neuveřejňování*. V *Ambassadoru* jste včera měl na sobě velmi dobře střižený ovčí kožich, který jistě pochází z Polska, řekl náhle, a já jsem řekl, ano, máte pravdu, měl jsem na sobě polský ovčí kožich, byl jsem, jak víte, řekl jsem Regerovi, vícekrát v Polsku, Polsko je jednou ze dvou zemí, které miluji, miluji Polsko a miluji Portugalsko, řekl jsem, ale pravděpodobně Polsko ještě víc než Portugalsko, a při poslední návštěvě Krakova, ale to bylo už před osmi nebo devíti lety, kdy jsem byl v Krakově, jsem si koupil tento ovčí kožich, vlastně jsem jel až na ruské hranice, abych si jej tam koupil, neboť jen na polsko-ruské hranici se dostane ovčí kožich tohoto stříhu. Ano, řekl Reger, je skutečné potěšení čas od času vidět dobře oblečeného člověka, dobře oblečeného a dobře vyhlížejícího člověka, a hlavně když je tak pošmourné počasí a v hlavě má

člověk takřka zatemněno a nálada je ještě horší. Teď už můžeme zahlédnout v této sešlé Vídni i dobře oblečené a dobře vyhlížející lidi, dlouho jste ve Vídni viděl většinou jen nevkusné oblečení, z té skličující konfekce. Teď, zdá se, opět přibývá trochu pestrosti v oblékání, řekl, ale je *tak málo pěkně urostlých lidí*, můžete jít hodiny tou sešlou Vídni a zahlédnete jen *skličené obličej a nevkusné oblečení*, jako byste potkával stále *jen samé mrzáky*. Nevkus a jednotvárnost Vídeňáků mě po léta skličovaly. Vždy jsem si myslel, že jen Němci jsou jednotvární a že nemají vkus, ale Vídeňáci jsou stejně tak jednotvární a bez vkusu. Teprve poslední dobou se to mění, lidé vypadají vcelku lépe, nosí osobitější oblečení, řekl, a máte-li na sobě tento ovčí kožich, děláte výborný dojem, řekl Reger. Člověk zahlédne tak málo dobře oblečených *a* bystrých lidí, řekl. Léta jsem tou sešlou Vídni chodil jen se svěšenou hlavou, protože jsem nemohl snést pohled na takové množství hromadné ošklivosti v ulicích, a davy lidí, které jsem potkával, pro mě byly svým nevkusem prostě nesnesitelné. Byly to statisíce konfekčně oblečených lidí, kteří mi už po prvních krocích na ulici brali dech, řekl. A to nejen v takzvaných proletářských čtvrtích, ale i v takzvaném středu města mi tito konfekčně oblečení lidé davu brali dech, vlastně právě ve středu města, řekl. Ale zdá se, že teď se to mění, lidé mají opět odvahu

se oblékat osobitě, řekl. Mladí lidé chodí nyní po ulicích, ač stále ještě mnoho vkusu nemají, přece jen v živějších barvách, jako kdyby všichni až teprve nyní, čtyřicet let po válce, překonali válku a trauma války, řekl Reger, války, která tyto lidi skoro na čtyřicet let poznamenala šedí a nevzhledností. Ale *dobře* oblečeného člověka uvidíte v této sešlé Vídni přirozeně jen, jak se říká, o velkých svátcích. *To je přirozeně oblažující pocit*, řekl, a po chvíli: *Sonátu Bouře hrál skutečně dobře a snesitelnou ji učinil také jen Gould, a nikdo jiný*. Všichni ostatní mi ji učinili nesnesitelnou. *Ostatně sonáta Bouře je také značně těžkopádná*, řekl Reger, jako mnohé, co Beethoven napsal. Přitom ani sám Mozart neušel kýči, hlavně v jeho operách je tolik kýče, ta škádlivost a čilé pobíhání, jímž hudba těchto povrchních oper často nesnesitelnou měrou překypuje. Hrdlička sem, hrdlička tam, zdvižený prst sem, zdvižený prst tam, řekl Reger, *i to je Mozart*. Také Mozartova hudba je plná lechtivého, podolkového kýče, řekl. A státní skladatel Beethoven je, jak ukazuje především sonáta *Bouře, přímo směšně vážný*. Ale kam bychom došli, kdybychom vše a každého podrobovali takovým umrtvujícím úvahám, řekl Reger. Útulnost a kýč jsou dvě hlavní vlastnosti takzvaného civilizovaného člověka, který se po staletí a tisíciletí vyvíjel v lidskou grotesku, řekl. Vše lidské je kýčovitě, řekl, o tom není pochyb. I to velké

a největší umění je kýčovité. V Londýně se ostatně cítil víc doma než ve Vídni, takže návrat z Londýna do Vídně byl pro něho opravdovým šokem. Ale v Londýně bych nemohl za žádných okolností zůstat, už kvůli svému nejistému zdraví, které bez ustání hrozilo zvrhnout se v nebezpečnou, smrtelnou nemoc, řekl Reger. V Londýně jsem ovšem žil, ve Vídni jsem však nikdy skutečně nežil, v Londýně se má hlava cítila bláze, ve Vídni se má hlava nikdy necítila opravdu dobře, ty nejlepší nápady jsem měl v Londýně, řekl. Londýnské údobí bylo mým nejlepším, řekl. V Londýně jsem měl vždy všechny možnosti, které mi ve Vídni scházely, řekl. Po smrti rodičů bylo pro mne samozřejmé se do Vídně vrátit, vrátit se do toho šedivého, válkou sklíčeného, bezduchého města, ve kterém jsem zprvu po několik let jen vyděšeně pobýval, řekl. A ve chvíli, kdy jsem nevěděl jak dál, jsem se seznámil se svou ženou, řekl. Má žena mě zachránila, řekl, z žen měl neustále strach, *ženy ve skutečnosti takřka tělem i duší nenáviděl*, a přesto ho jeho žena zachránila. A víte, kde jsem se se svou ženou seznámil? řekl, vyprávěl jsem vám to někdy? řekl, a mě napadlo, že mi to vyprávěl už mnohokrát, ale neřekl jsem to, a on řekl, *já jsem se se svou ženou seznámil v Uměleckohistorickém muzeu. A víte kde v Uměleckohistorickém muzeu?* zeptal se, a mě napadlo, ovšemže vím, kde v Uměleckohistorickém muzeu, a on řekl,

zde v Bordoneho sále, na této lavici, a řekl to tak, jako by skutečně nevěděl, že mi už stokrát vyprávěl, že se seznámil se svou ženou na lavici v Bordoneho sále, a já jsem, když mi to znovu vyprávěl, dělal, jako bych to od něj dosud nikdy neslyšel. Bylo to jednoho pošmourného dne, řekl, byl jsem zoufalý, zabýval jsem se totiž tenkrát zevrubně Schopenhauerem, když už jsem pozbyl chuti zabývat se Descartem a vůbec francouzským myšlením, seděl jsem zde na této lavici a přemýšlel jsem o jisté Schopenhauerově větě, ani si nevzpomínám o které, řekl. A najednou vedle mě usedla na lavici tvrdohlavá žena a už nevstala. Dal jsem Irrsiglerovi znamení, ale Irrsigler nejdříve nevěděl, co mé znamení znamená, a ani později nebyl s to přimět vedle mě sedící ženu, aby vstala a odešla, protože žena seděla na lavici a hleděla upřeně na *Muže s bílým plnovousem*, řekl Reger, a mně se zdálo, že se na *Muže s bílým plnovousem* dívá nejméně hodinu. *Vám se opravdu líbí Tintorettův Muž s bílým plnovousem?* zeptal jsem se vedle mne sedící ženy, řekl Reger, *ale na svoji otázku jsem zpočátku nedostal odpověď.* Teprve po delší době pronesla žena své pro mne skutečně fascinující *ne*, a já jsem *takové ne dosud ještě nikdy neslyšel*, řekl Reger. *Tintorettův Muž s bílým plnovousem se vám vůbec nelíbí?* zeptal jsem se té ženy. *Ne, nelíbí se mi,* odpověděla žena. Rozvinul se, jak se říká, rozhovor o umění, zvláště

o malířství, o starých mistrech, řekl Reger, a já jsem najednou neměl ani pomyslení rozhovor přerušit, nezajímalo mě na tomto rozhovoru jeho obsah, nýbrž to, *jak se vedl*. Až jsem nakonec, po dlouhém zvažování navrhl té ženě společný oběd v *Astorii* a ona návrh přijala a zanedlouho potom jsme se vzali. Ukázalo se, že je značně zámožná, že vlastní několik obchodů ve středu města a také činžovní domy v Singerstraße a v Spiegelgasse, dokonce jeden na Kohlmarktu, řekl. Nehledě na řadu jiných věcí. *Měl jsem najednou za ženu bystrou zámožnou ženu s širokým rozhledem*, řekl Reger, která mě svou inteligencí a svým jměním zachránila, neboť má žena mě skutečně zachránila, já jsem byl, když jsem se seznámil se svou ženou, jak se říká, *na dně*, řekl. Jak vidíte, vděčím tomuto Umělecko-historickému muzeu za mnohé, řekl. Možná že je to dokonce vděčnost, co mě každý druhý den přivádí do Umělecko-historického muzea, řekl se smíchem, i když to samozřejmě tak není. Víte, že v takzvaném domě *Nebeské ulice*, který patřil mé ženě, v takzvané Nebeské ulici v Grinzingu, byl sejf, do kterého by se bez problémů vešlo několik lidí? řekl. V tomto sejfu měla ty nejvzácnější stradivárky, guarnerky a magginky, řekl. Nehledě na řadu jiných věcí. Válku strávila moje žena stejně jako já v Londýně, a je vlastně velmi zvláštní, že jsem se s ní neseznámil už tam, protože se ve stejnou dobu stýkala se stej-

nou londýnskou společností jako já. Po léta jsme v Londýně chodili kolem sebe, řekl Reger. Mimochodem, má žena darovala ještě dříve, než jsme se vzali, několik obrazů Uměleckohistorickému muzeu, řekl Reger, mezi nimi jednoho velmi vzácného a ne tak docela nevydařeného Furiniho, jehož zde ostatně najdete hned vedle Cigoliho a Empoliho, vlastně přesně uprostřed mezi Empolim a Cigolim, které já ale vůbec nemám rád. Po svatbě má žena už žádné obrazy nedarovala, řekl, přesvědčil jsem ji, že takové dary nemají žádný smysl, že darování je už samo o sobě nesmysl, řekl. Jen si představte, má žena darovala, ještě před naší svatbou, jeden biedermeierovský pohled na Vídeň, myslím že od Gauermanna, jedné své neteři. Když pak jednou po roce, víceméně náhodou než ze zájmu, navštívila *Muzeum města Vídně*, aby si tak říkajíc ukrátila chvíli mezi obědem a večeří, objevila v *Muzeu města Vídně*, které ostatně domnívám se za mnoho nestojí, neteři věnovaného Gauermanna. Umíte si asi představit, jaký to pro ní byl šok. Ihned zašla na ředitelství muzea a tam se dověděla, že její neteř obraz již za několik týdnů, ne-li jen za pár dní poté, co jej dostala od své tety, mé pozdější ženy darem, *prodala* za dvě stě tisíc *Muzeu města Vídně*. Darovat něco patří k jednomu z největších nesmyslů, řekl Reger. Velmi brzy jsem to své ženě vysvětlil a od té doby také už nikdy nic nedaro-

vala. Vytrhneme nějaký milý, jak se říká, k srdci přirostlý předmět či umělecké dílo z našeho života a obdarovaný jde a prodá jej za nestoudnou, horentní částku, řekl Reger. Obdarovávání je hrozný zvyk, pochopitelně velmi často podmíněný špatným svědomím nebo také častým strachem z osamění, řekl Reger, je to ošklivý zlozvyk, protože obdarování a tím i darovaný předmět nejsou nikdy dost oceněny, podarovaný chce pokaždé víc a ještě víc, a nakonec z toho povstane nenávist, řekl. V životě jsem nikomu nic nedaroval, řekl, ale také jsem zásadně dary odmítal přijímat, ano, já jsem měl po celý život strach *být* obdarováván. A víte, řekl Reger, že i Irrsigler měl svůj podíl na tomto manželství? Irrsigler řekl, jak se později ukázalo, mé ženě, jež se předtím, náhle úplně vyčerpaná, opřela o stěnu v Sebastianově sále, ať se přece posadí v Bordoneho sále na lavici, Irrsigler ji zavedl ze Sebastianova sálu do Bordoneho sálu a ona si na jeho radu sedla na lavici v Bordoneho sále, řekl Reger. Kdyby ji Irrsigler nebyl přivedl do Bordoneho sálu, asi bych se s ní nikdy neseznámil, řekl Reger. Jak víte, nevěřím na náhody, řekl. Z tohoto hlediska je Irrsigler strůjce našeho manželství, řekl Reger. Dlouhý čas jsme na to, já a moje žena, nepomysleli, že Irrsigler byl vlastně strůjcem našeho manželství, až jsme na to jednou, při rekonstruování našeho vztahu, přišli. Irrsigler mi jednou řekl, že tenkrát moji bu-

doucí ženu dlouho v Sebastianově sále *pozoroval*, že mu nebylo jasné, jaký je důvod jejího od samého počátku *podivného chování*, dokonce ho napadlo, že má v úmyslu fotografovat v Sebastianově sále jeden ze zavěšených obrazů, což je přísně zakázáno, a že před ním ve své neobvykle velké tašce, *jež jsou tak jako tak v muzeu zakázány*, skrývá fotoaparát, a až později si uvědomil, že je asi prostě zcela vyčerpaná. Lidé činí v muzeích stále tu stejnou chybu, že si usmyslí zhlédnout příliš mnoho věcí, že chtějí vidět vše, a tak šlapou a šlapou, dívají se a dívají, až se najednou, protože se jednoduše uměním zahltili, zhrouť. Jak jsme později zjistili, tak tomu bylo i v případě mé ženy, kterou Irrsigler vzal pod paží a zavedl do Bordoneho sálu, prokázav jí tak velkou laskavost, řekl Reger. Laik přijde do muzea a vše si pokazí tím, že to přežene, řekl Reger. Ale pochopitelně nelze udělovat rady ohledně návštěv muzea. Znalec jde do muzea, aby si prohlédl nanejvýš *jeden* obraz, *jednu* sochu, *jeden* předmět, řekl Reger, jde do muzea, aby se zadíval na *jednoho* Veronese, aby se zadíval, aby posoudil jednoho Velázquezze, řekl Reger. Znalci umění jsou ale vesměs navýsost protivní, řekl Reger, zamíří si to rovnou k jednomu uměleckému dílu, aby ho s bezohlednou nestoudností zkontrolovali, a vzápětí z muzea zmizí, já takové lidi nenávidím, řekl Reger. Na druhé straně se mi ale obrací žaludek, když

v muzeu vidím laika, jak vše nekriticky hltá, jak za jediné dopoledne zhltně třeba celé západní malířství, čehož jsme zde denně svědky. Moje žena prodělávala toho dne, kdy jsem se s ní seznámil, takzvaný konflikt svědomí, nevěděla, pobíhajíc několik hodin po středu města, zda si má koupit plášť u firmy Braun nebo kostým u firmy Knize. A tak, zmítána sem a tam mezi firmou Braun a Knize, rozhodla se nakonec, že si nekoupí ani plášť u firmy Braun, ani kostým u firmy Knize, ale že si místo toho zajde do Uměleckohistorického muzea, ve kterém dosud byla jen jednou v životě, a to v útlém dětství, vedena za ruku svým otcem, který byl velice uměnímilovný muž. Irrsigler si je svého významu strůjce našeho manželství vědom, řekl. Kdyby byl Irrsigler zavedl do Bordoneho sálu nějakou zcela jinou ženu, napadá mě často, řekl Reger, nějakou zcela jinou ženu, opakoval Reger, *nějakou Angličanku nebo Francouzku, tak to nechci domyslet*, řekl. Sedíme na této lavici, opuštění všemi dobrými duchy, řekl Reger, a představujeme víceméně sklíčenost a beznaděj, usoudil Reger, a tu je vedle nás usazena žena a my se s ní oženíme a jsme zachráněni. Miliony manželů se seznámily na nějaké lavičce, řekl Reger, a tato skutečnost je jednou z nejnechutnějších, na niž může člověk vůbec narazit, a právě této nechutné směšnosti vděčím za svou existenci, protože kdybych se nebyl se svou ženou seznámil, ne-

mohl bych dále existovat, to je mi dnes ještě jasnější než kdykoli předtím. Po léta jsem sedával na této lavici ve víceméně hlubokém zoufalství, a najednou jsem byl zachráněn. Irrsiglerovi tedy vděčím takřka za vše, čím jsem, neboť bez Irrsiglera bych už dávno nebyl, řekl Reger ve chvíli, kdy Irrsigler nahlédl ze Sebastianova sálu do Bordoneho sálu. Kolem dvanácté bývá Uměleckohistorické muzeum už většinou skoro prázdné a ani dnes už nebylo vidět mnoho lidí a v takzvaném *italském oddělení* se kromě nás už nikdo nezdržoval. Irrsigler udělal jeden krok ze Sebastianova sálu do Bordoneho sálu, jako by chtěl dát Regerovi příležitost k vyjádření nějakého přání, ale Reger neměl přání, a tak se Irrsigler zase hned stáhl zpět do Sebastianova sálu, ve skutečnosti vycouval pozpátku z Bordoneho sálu do Sebastianova sálu. Irrsigler je Regerovi bližší než leckterý blízký příbuzný, *mě s tímto člověkem spojuje*, poznamenal Reger, *víc, než co mě kdy spojovalo s některým z mých příbuzných*, řekl. Vždy jsme náš vztah dokázali udržovat v dokonalé rovnováze, řekl Reger, *po léta se již nachází v dokonalé rovnováze*. Irrsigler má stále pocit, že ho ochraňuji, i když přesně neví, v jaké souvislosti bych ho měl ochraňovat, stejně jako i já mám opačný pocit, že mě Irrsigler ochraňuje, *aniž bych také ovšem tušil, v jakých souvislostech*, řekl Reger. Mám s Irrsiglerem ideální vztah, řekl Reger, *je to veskrze dokonalý*

vztah, jež si udržuje odstup, mínil. Pochopitelně o mně Irrsigler nic neví, řekl nyní Reger, a bylo by také úplně nesmyslné, abych mu o sobě sděloval něco víc, neboť *právě proto, že o mně nic neví, je náš vztah tak dokonalý, právě proto, že ani já sám o Irrsiglerovi skoro nic nevím*, řekl Reger, neboť já o něm vím jen samé povrchní banality, stejně jako i Irrsigler mě zná jen povrchně a z toho nejbanálnějšího hlediska. Do člověka, ke kterému máme dokonalý vztah, nesmíme pronikat hlouběji, než nakolik jsme už vnikli, jinak onen dokonalý vztah zničíme, řekl Reger. Tón udává Irrsigler, řekl Reger, a já jsem mu úplně vydán, kdyby Irrsigler dnes řekl, pane Regere, od této chvíle nebudete sedávat na této lavici, tak proti tomu nemohu nic namítnout, řekl Reger, neboť to je přece hotové bláznovství navštěvovat přes třicet let Uměleckohistorické muzeum a obsazovat lavici v Bordoneho sále. Nedomnívám se, že se Irrsigler někdy o okolnosti, že již třicet let navštěvuji Uměleckohistorické muzeum a každý druhý den usedám na lavici v Bordoneho sále, zmínil svým představeným, to jistě, jak ho znám, neudělal, on ví, že to udělat *nesmí*, že ředitelství o tom *nesmí* nic vědět. Někoho by mohlo napadnout poslat takového člověka, jako jsem já, do blázince, poslat ho do Steinhofu, dozví-li se, že ten člověk už třicet let každý druhý den chodí do Uměleckohistorického muzea, aby zaujal

místo na lavici v Bordoneho sále. Pro psychiatry bych byl přímo lahůdkou, to by bylo něco pro ně, řekl Reger. Aby se člověk dostal do blázně, nemusí přes třicet let chodit obden do Uměleckohistorického muzea a vysedávat na lavici v Bordoneho sále před Tintorettoovým *Mužem s bílým plnovousem*, k tomu úplně stačí, *navykne-li si to jen na dva či tři týdny, jenže já mám tento zvyk už přes třicet let*, řekl Reger. *A tento zvyk jsem neopustil, ani když jsem se oženil, naopak, svůj návyk zajít obden do Uměleckohistorického muzea a usednout na lavici v Bordoneho sále od doby, co jsem ženatý, ještě zesílil.* Pro psychiatry bych byl, jak se říká, *lahůdkou a jedinečnou ukázkou*, ale já psychiatrům příležitost, aby ze mě udělali svou lahůdku a jedinečnou ukázkou, nedám, řekl Reger. V psychiatrických léčebnách jsou tisíce lidí, kteří, abych tak řekl, spáchali bláznovinu, jež není ani vzdáleně tak bláznivá jako ta moje, řekl Reger. Je třeba si uvědomit, že v psychiatrických léčebnách jsou zadržováni lidé, kteří jen jednou nezvedli ruku, když ji měli zvednout, řekl Reger, kteří jen jednou řekli bílá namísto černá, řekl Reger. Ale já nejsem blázen, řekl, já jsem jen člověk s mimořádnými návyky, jehož mimořádným zvykem je už třicet let navštěvovat obden Uměleckohistorické muzeum a usadit se na lavici v Bordoneho sále. I když má žena to považovala *nejdříve za hrozný zvyk, později se to*

pro ni stalo *milým* návykem, a v posledních letech, když jsem se jí na to posléze zeptal, vždy říkávala, že je to pro ni velmi milý zvyk chodit se mnou do Uměleckohistorického muzea k našemu *Muži s bílým plnovousem* od Tintoretta a sedět na lavici v Bordoneho sále, řekl Reger. Já jsem opravdu přesvědčen, že Uměleckohistorické muzeum je jediným útočištěm, které mi zůstalo, řekl Reger, *musím navštěvovat staré mistry, abych mohl dále žít, právě tyto takzvané staré mistry*, které už dávno a po léta nenávidím, protože v podstatě nejvíc ze všeho nenávidím tyto takzvané staré mistry tady v Uměleckohistorickém muzeu, já staré mistry nenávidím, všechny staré mistry, ať se jmenují jakkoli, ať malovali jak chtěli, řekl Reger, a přece jsou to oni, kdo mě drží při životě. Tak také kráčí městem a napadá mě, že toto město už déle nesnesu, a že nesnesu nejen toto město, ale že nesnesu celý svět, a následkem toho že nesnesu celé lidstvo, protože zatím ze sebe lidé vytvořili něco tak odporného, že to brzy nebude k vydržení, a v žádném případě pro člověka, jako jsem já. Víte Atzbachere, pro myslícího člověka stejně jako pro citlivého člověka brzy na světě nebude k vydržení. Nevidím na tomto světě a mezi těmito lidmi nic, co by pro mne mělo nějakou cenu, řekl, na tomto světě a v tomto lidstvu je všechno stejně tupé. Tento svět a toto lidstvo dosáhly dnes takového stupně otupělosti, že to

člověk jako já nemůže snést, řekl, s takovým světem nemůže člověk spolunažívat, mezi takovým lidstvem nemůže člověk jako já existovat, řekl Reger. Všechno na tom světě a v tomto lidstvu je otupělé na nejzazší mez, řekl Reger, všechno na tomto světě je otupělé a v tomto lidstvu dosáhlo takového stupně ohrožení člověka a takového stupně ubohého násilí, že je pro mne už bezmála nemožné dostat se na tomto světě a mezi tímto lidstvem nějaký den aspoň o krůček dál. Takový stupeň ubohé tuposti nepovažovali ani ti nejbystřejší myslitelé v dějinách za možný, řekl Reger, ani Schopenhauer, ani Nietzsche, nemluvě už o Montaignovi, řekl Reger, a ani v dílech vynikajících básníků, postihujících svět a lidstvo, není zvěstování úpadku a hanebnosti ničím proti nynějšímu stavu. Sám Dostojevskij, jeden z největších jasnovidců, popsal budoucnost vlastně jako směšnou idylu, stejně jako Diderot popsal jen směšnou idylku budoucnosti a děsivé peklo Dostojevského je proti peklu, v němž se dnes nacházíme, tak neškodné, že člověku, když na to pomyslí, běhá mráz po zádech, a s pekly, která předpovídal Diderot, je tomu stejně. Dostojevskij předvídal a předpovídal ze svého ruského a východního hlediska absolutní peklo stejně tak chabě jako západní myslitel a spisovatel Diderot, řekl Reger. Pravdou je, že svět a lidstvo dosáhly takového pekelného stavu, v jakém se dosud nikdy v dějinách nena-

cházel, řekl Reger. To, co všechno ti velcí myslitelé a tito velcí spisovatelé předpověděli, zní přímo idylicky, řekl Reger, protože, ačkoliv byli všichni přesvědčeni, že popisují peklo, popisovali vlastně jen idylu, jež byla proti peklu, v němž dnes pobýváme, skutečně idylickou idylou, řekl Reger. Dnes je vše plné hulvátství a zlomyslnosti, lži a proradnosti, řekl Reger, tak nestoudné a podlé jako dnes ještě lidstvo nikdy nebylo. Kamkoli se podíváme, kamkoli vstoupíme, vidíme jen zlomyslnost a podlost a proradnost a lež a pokrytectví, a nic jiného než naprostou podlost, a je lhostejné, kam se podíváme, lhostejné, kam zajdeme, všude se ocitáme tváří v tvář zlomyslnosti a lži a pokrytectví. Co jiného zahlédneme než lež a zlomyslnost, než pokrytectví a proradnost, než nejhrubší podlost, jdemeli po ulici, *odvážíme-li se vyjít na ulici*, řekl Reger. Vyjdeme na ulici, vstupujeme do podlosti, řekl, do podlosti a nestoudnosti, do pokrytectví a zlomyslnosti. Říkáme si, že neexistuje prolhanější a pokrytečtější a zlomyslnější země, než je tato země, ale když překročíme hranice této země anebo se jen přes hranice této země zadíváme, vidíme, že i mimo naši zemi udává tón zlomyslnost a pokrytectví a lež a podlost. Máme tu nejodpornější vládu, jakou si lze představit, nejpokrytečtější, nejzlomyslnější, nejsprostší a zároveň nejhloupější, říkáme si, a to, co říkáme, také odpovídá skutečnosti, a také to

opakujeme stále znovu, řekl Reger, ale zadíváme-li se za hranice této podlé, pokrytecké a zlomyslné a prolhané a hloupé země, shledáme, že ostatní země jsou stejně prolhané a pokrytecké a právě tak podlé, řekl Reger. Jenže jiné země se nás tak netýkají, řekl Reger, *jen naše země se nás týká bezprostředně*, každodenně a doléhá nám na mozek *tak*, že vlastně už jen *skutečně bezmocně* přežíváme v této zemi, ve které vládne sprostá a tupá a pokrytecká a prolhaná a k tomu všemu ještě propastně hloupá vláda. Kdykoli se přes den zamyslíme, neuvědomíme si přece nic jiného, než že nám vládne pokrytecká a prolhaná a sprostá vláda, která k tomu všemu je ještě tou nejhloupější vládou, jakou si lze představit, řekl Reger, a shledáme, že na tom nic nemůžeme změnit, a to je hrozné, že na tom nemůžeme nic změnit, že prostě musíme bezmocně přihlížet, jak se vláda stává každým dnem ještě prolhanější a pokrytečtější a sprostší a podlejší, že musíme stále více či méně užasle přihlížet, jak je tato vláda stále horší a stále nesnesitelnější. Ale nejen vláda je prolhaná a pokrytecká a sprostá a podlá, i parlament je takový, řekl Reger, a někdy se mi zdá, jako by parlament byl ještě pokrytečtější a prolhanější než vláda, nemluvě o tom, jak prolhaná a sprostá je ostatně v této zemi justice a stejně tak tisk, a konečně i kultura a vůbec všechno v této zemi; v této zemi vládne už po léta jen prolhanost a pokrytectví a pod-

lost, řekl Reger. Ve skutečnosti dospěla tato země ke zcela nejzazšímu bodu, řekl Reger, a brzy pozbude smyslu a účelu i ducha. A ke všemu ty věčně odporné bláboly o demokracii! Vyjdete ven, prohlásil, a nezbývá vám, než si neustále zakrývat oči a zacpávat si uši a také nos, abyste v této zemi, ze které se koneckonců stal zcela zjevně nebezpečný stát, mohl přežít, řekl Reger. Nemůžete uvěřit svým očím a uším, řekl, den po dni prožíváte úpadek této zničené země a tohoto zkorumpovaného státu a tohoto zhlouplého národa se stále větší hrůzou. A lidé v této zemi a v tomto státě se proti tomu nebrání, řekl Reger, a to je to, čím se člověk jako já každodenně trýzní. Lidé přirozeně vidí a cítí, jak se tento stát stává den ze dne podlejším a den ze dne sprostším, ale nic proti tomu nečiní. Politikové jsou vrazi, dokonce hromadní vrazi každé země a každého státu, řekl Reger, po staletí politikové vraždí země a státy a nikdo jim v tom nebrání. A my Rakušané máme ty nejmazanější a zároveň nejbezmyšlenkovitější politiky, kteří jsou vrahy země a státu, řekl Reger. Pravdou je, že v čele našeho státu stojí politikové, kteří jsou státovrazi, v našem parlamentu sedí politikové, kteří jsou státovrazi, řekl. Každý kancléř a každý ministr je státovrah, a tím také zeměvrah, řekl Reger, a odejde-li jeden, dostaví se jiný, řekl Reger, a odejde-li vrah ve funkci kancléře, přichází hned jiný kancléř coby vrah, odejde-li ministr ja-

ko státovrach, dostaví se hned jiný. Národ je vždy politiky vyvražďovaný národ, řekl Reger, ale národ to nevidí, jen pociťuje, že to tak je, ale nevidí z toho nic, to je ta tragédie, pravil Reger. Je to strašné, jeden státovrach ve funkci kancléře odešel, utěšujeme se, ale hned je zde jiný, řekl Reger. Politikové jsou státovrazi a zeměvrazi, řekl Reger, a vraždí, dokud jsou u moci, zcela bez ostychu, a soudnictví v tomto státě podporuje jejich sprosté a podlé vraždění, jejich sprosté a podlé zneužívání moci. Každý národ a každá společnost si přirozeně zaslouží takový stát, jaký mají, a proto si zaslouží i své vrahy v roli politiků, řekl Reger. Jak jsou sprostí a tupí ti, kteří zneužívají stát a demokracii, zvolal. Politikové zcela ovládli rakouskou scénu, řekl vzápětí Reger, takže rakouskou scénu ovládli zcela státovrazi. Politické poměry jsou toho času v této zemi tak skličující, až se z toho člověk občas propadá do bezesných nocí, jenže dnes jsou všeobecně poměry v Rakousku skličující. Dostanete-li se někdy do styku se soudnictvím, pak shledáte, že je to zkažené a sprosté a podlé soudnictví, nehledě na to, že se v posledních letech děsivě množí takzvané *justiční omyly*, někdy neuplyne ani týden, v němž by nějaký dávno uzavřený proces nebyl *pro závažné procedurální nedostatky* obnoven a velký počet takzvaných *rozsudků první instance zrušen*, protože pro soudnictví je příznačné, že vysoké

procento rozsudků, které rakouská justice v posledních letech vynesla, byly takzvané *politicky* chybné rozsudky, řekl Reger. V Rakousku máme dnes co činit nejen s veskrze zchátralým a *démonickým* státem, nýbrž i s veskrze zchátralou a *démonickou* justicí, pravil Reger. Rakouská justice není už po léta důvěryhodná, *jedná bezcharakterně politicky, a nikoli nezávisle*, jak by tomu mělo být. Mluvit v Rakousku o nezávislém soudnictví neznámá nic jiného než se vysmívat pravdě do tváře, řekl Reger. Spravedlnost v Rakousku je dnes politickou spravedlností, která není nezávislá. Dnešní rakouská justice je ve skutečnosti všeobecně nebezpečnou politickou justicí, pravil Reger, a já vím, o čem mluvím, řekl Reger. Justice má dnes s politikou společné zájmy, řekl Reger, stačí, když se touto katolickou a nacionálněsocialistickou justicí budete podrobněji zabývat a s jasnou hlavou ji posoudíte, pravil Reger. Je to katastrofa, protože Rakousko je dnes nejen v Evropě, nýbrž na celém světě zemí s největším počtem takzvaných *justičních omylů*. Dostanete-li se se soudnictvím do styku, a já jsem se, jak víte, již několikrát dostal se soudnictvím do styku, zjistíte, že rakouské soudnictví je nebezpečný katolický a nacionálněsocialistický mlýn, jenž drtí lidi, jeho chod není podmiňován právem, kterého bychom se měli dožadovat, nýbrž bezprávím, že v něm panují zmatečné poměry, a že v Evropě neexistuje

zmatečnější soudnictví, zkorumpovanější justice, než je rakouská, žádná, která by více ohrožovala člověka, žádná, která by byla věrolomnější, řekl Reger, a to nikoliv náhodnou hloupostí, nýbrž úmyslným politickým hulvátstvím, jež katolickou a nacionálněsocialistickou justici Rakouska ovládá, pravil Reger. Dostanete-li se v Rakousku před soud, jste vydán na milost a nemilost veskrze zmateční katolické a nacionálněsocialistické justici, která postaví pravdu a skutečnost na hlavu, pravil Reger. Rakouská justice není jen zvlí, nýbrž zhoubným strojem drtícím lidi, pravil Reger, v němž je právo drceno nesmyslnými mlýnskými kameny bezpráví. A co teprve kultura v této zemi, řekl Reger, z toho se prostě člověku obrací žaludek. Takzvané *staré umění* je zvětralé, vyprchalo a rozpadlo se a už dávno si nezaslouží, aby přitahovalo pozornost, což víte stejně dobře jako já, a takzvané soudobé umění, to přece nestojí, jak se říká, ani *za zlámanou grešli*. Rakouské soudobé umění je tak pokleslé, že nestojí ani za tu trochu studu, řekl Reger. Už léta produkují rakouští umělci jen kýčovitý šmejd, který, kdyby bylo po mém, patří na hnojiště. Malíři malují šmejd, skladatelé skládají šmejd, spisovatelé píšou šmejd, řekl. Největší šmejd vytvářejí rakouští sochaři, řekl. Rakouští sochaři produkují ten největší šmejd a sklízí za to, což je pro dnešní dobu charakteristické, ta nejvyšší uznání, pravil

Reger. Současní rakouští skladatelé nejsou nic než maloměšťáctí hudební idioti, jejichž koncertní šmejd smrdí až do nebe. A rakouští spisovatelé, jeden jako druhý, nemají vůbec už co říci, a navíc neumějí ani ty nicotnosti napsat. Ani jeden z dnešních rakouských spisovatelů neumí psát, všichni si vzájemně lžou odporně sentimentální a epigonskou literaturou, řekl Reger, píší, ať jsou kdekoliv, píší štyrský a salcburský a korutanský a burgenlandský a dolnorakouský a hornorakouský a tyrolský a vorarlberský šmejd a s touhou po slávě ho vkládají nestoudně mezi desky svých knih, pravil Reger. Dřepí ve vídeňských obecních bytech nebo na příležitostně pronajatých korutanských usedlostech nebo v zastrčených komůrkách štyrských dvorů a píší šmejd, epigonský, páchnoucí, prázdný a bezduchý rakouský spisovatelský šmejd, řekl Reger, *jehož patetická hloupost smrdí až do nebe*, pravil Reger. Jejich knihy nejsou nic než šmejd dvou, či dokonce tří generací, jež se nikdy nenaučily psát, protože se nikdy nenaučily myslet, je to naprosto bezduchý a rádo-by filozofický, domov opěvující pokrytecký epigonský šmejd, jež všichni tito spisovatelé píší, řekl Reger. Všechny knihy těchto více či méně odporně státních oportunistických spisovatelů *nejsou nic než opsané knihy*, řekl Reger, *každá řádka je v nich kradená, každé slovo uloupené*. Tito lidé píší už po léta jen bezmyšlenkovitou li-

teraturu, která je psána jen k ukojení chorobné touhy se zalíbit, a která je také z chorobné touhy po zalíbení uveřejňována, pravil Reger. Vytukávají své propastně hluboké hlouposti do stroje a shrabují za tyto propastně hluboké a nechutné hlouposti všechny možné ceny, řekl Reger. To sám Stifter byl ještě docela velkým zjevem, řekl Reger, ve srovnání se všemi těmito rakouskými hlupáky, kteří dnes píší. Filozofující a domov opěvující pokrytectví, jež je toho času velkou módou, zahrnuje i výplody těchto lidí, řekl Reger, lidí, kteří nejsou schopni ani jediné vlastní myšlenky. Knihy těchto lidí nepatří do knihkupectví, nýbrž rovnou na hnojiště, řekl Reger. Tak jako vůbec celé soudobé rakouské umění patří na hnojiště. Neboť co jiného se hraje v Opeře než šmejd, co jiného v *Musikverein*u, a co jiného jsou výrobky těch siláckých proletářsky prostých násilníků s majzlíkem, kteří se přímo s prapotentní nestoudností nazývají sochaři, co jiného než mramorový nebo žulový šmejd! Ta půl století neustále skličující průměrnost je hrozná, řekl Reger. Kdyby tak Rakousko bylo jen blázinec, ale Rakousko je chorobinec, řekl. Staří nemají už co říci, jenže mladí mají ještě méně co říci, taková je dnešní situace. A samozřejmě se všem těmito lidem, kteří produkují umění, daří velmi dobře, řekl. Všichni jsou zahrnováni podporami a cenami a co chvíli jeden obdrží čestný doktorát a pak zase druhý obdrží

čestný doktorát, státní cena sem a státní cena tam a co chvíli sedí jeden vedle nějakého ministra a pak zase druhý vedle jiného ministra, dnes jsou hosty u spolkového kancléře a zítra u předsedy parlamentu, dnes sedí v domě socialistických odborů a zítra v katolickém dělnickém osvětovém domě a nechávají se oslavovat a vydržovat. Dnešní umělci nejsou jen ve svých takzvaných dílech prolhaní, jsou stejně tak prolhaní i ve svém životě, řekl Reger. Prolhaná práce se u nich neustále střídá s prolhaným životem, co napíše, je prolhané, a i způsob, jak žijí, je prolhaný, řekl Reger. A tak tito spisovatelé podnikají takzvaná *čtení* a jezdí křížem krážem po celém Německu a po celém Rakousku a po celém Švýcarsku a nevynechají ani tu nejhorší zapadlou díru, kde předčítají ze svého šmejdu a nechávají se slavit a cpou si kapsy markami a šilinky a franky, pravil Reger. Není nic odpornější než takzvané *autorské čtení*, řekl Reger, sotva něco víc nenávidím, ale těmto lidem to nevadí, oni jezdí a všude předčítají svůj šmejď. Nikoho v podstatě nezajímá, co tito lidé pro tyto své literárně kořistnické výpravy slátali, předčítají, vystupují na pódiu, předčítají a hrbí si záda, aby se poklonili každému slabomyslnému obecnímu radovi a každému přihlouplému starostovi obce a každé germanistické užvaněné kreatuře, pravil Reger. Předčítají ten svůj šmejď od Flensburgu až po Bolzano a nechávají se bez

nejmenších zábran nestydatým způsobem vydržovat. Pro mne neexistuje nic nesnesitelnějšího než tohle autorské čtení, řekl Reger, nic není odpudivější než zasednout a předčítat vlastní šmejdy, neboť tito lidé skutečně nepředčítají nic jiného než šmejdy. Jsou-li ještě poměrně mladí, tak to snad jde, řekl Reger, ale pokud jsou starší a táhne jim na padesát a víc, je to odporné. Ale právě takoví starší pisálci všude předčítají, řekl Reger, vystoupí na každé pódium a usednou za každý stůl, aby předčítali ten svůj spisovatelský šmejdy, tu svoji přihlouplou senilní prózu, pravil Reger. Přestože jejich chrup už není ani ve stavu zadržet jejich prolhaná slova v ústní dutině, přesto vystupují na pódium kteréhokoliv městského sálu a předčítají ty své šarlatánské hovadiny, pravil Reger. Zpěvák, který zpívá písně, je už sám o sobě nesnesitelný, ale spisovatel, který dává k lepšímu své výtvořky, je mnohem nesnesitelnější, pravil Reger. Spisovatel, který vystoupí na veřejné pódium, aby předčítal svůj oportunistický šmejdy, byť je to třeba ve frankfurtském kostele sv. Pavla, je ubohá šmíra. Touto oportunistickou šmírou se to teď přímo hemží, řekl Reger. V Německu a v Rakousku a ve Švýcarsku se to přímo hemží touto oportunistickou šmírou, řekl Reger. Ach ano, řekl, logickým důsledkem by ze *všeho* bylo naprosté zoufalství. Ale takovému naprostému zoufalství ze *všeho* se bráním. Je mi dvaosmdesát a zuby nehty se

bráním tomuto naprostému zoufalství ze *všeho*, pravil Reger. V tomto světě a v této době, kdy je přece možné vše, řekl, nebude brzy možné nic. Irrsigler se zjevil a Reger na něj kývl, jako kdyby mu chtěl říci, ty jsi na tom lépe než já, a Irrsigler se otočil a opět zmizel. Reger se právě opíral o svoji hůl, svíraje ji mezi koleny, když řekl: Považte přece, Atzbachere, co znamená mít ctižádost složit nejdelší symfonii hudební historie. Nikoho jiného by nenapadl takový nesmysl než Mahlera. Mnozí říkají, že Mahler byl poslední velký rakouský skladatel, ale to je směšné. Člověk, který při plném vědomí nechá hrát padesát smyčcových nástrojů jen proto, aby překonal Wagnera, je směšný. S Mahlerem dosáhla rakouská hudba svého naprostého úpadku, řekl Reger. Je to kýč vyvolávající pravou davovou hysterii, stejně jako Klimt, řekl. To Schiele je významnější malíř. Dnes stojí i slabý a kýčovitý Klimtův obraz několik milionů liber, řekl Reger, a to je odporné. Schiele nebyl kýčař, ale zase tak velký malíř Schiele také nebyl. V kvalitě se Schielemu vyrovnala v tomto století řada rakouských malířů, ale kromě Kokoschky nebyl žádný z nich skutečně významný, a abych tak řekl, skutečně velký. Na druhé straně si musíme přiznat, že vlastně vůbec nevíme, co to je velké malířství. Takzvané velké malířství je zde v Umělecko-historickém muzeu ve velkém, řekl Reger, ale časem se nám obrazy nezdají *tak* významné

a velké, protože jsme je příliš studovali. Co důkladně prostudujeme, ztrácí pro nás hodnotu, řekl Reger. Takže bychom se měli vyvarovat vůbec něco *důkladně* studovat. Jenže ono nelze než vše důkladně studovat, to je naše neštěstí, a tím se nám vše rozpadá, a tím si vše ničíme a už jsme si bezmála vše zničili. Jedinou řádku z Goetha, řekl Reger, studujeme tak dlouho, až nám vůbec nepřipadá tak velkolepá jako dřív, poznenáhlu pro nás ztrácí cenu, a co nám zpočátku připadalo jako snad ta nejvelkolepější řádka, je pro nás nakonec jednoduše zklamáním. Všim, co důkladně prostudujeme, jsme nakonec zklamáni. Pravidla rozboru a analýzy, řekl Reger, jsem si osvojil už v raných letech, aniž bych věděl, že to bude mé neštěstí. I sám Shakespeare se zcela rozdrobí, když se jím delší čas zabýváme a *studujeme ho*, jeho věty nám polezou na nervy, postavy se už *před* vlastní zápletkou rozpadnou a vše se zhroutlí do prázdna, řekl. Nakonec nalézáme v umění stejně tak málo potěšení jako v životě, protože i kdyby tento život byl sebevíc přirozený, ztratili jsme již naivitu a prostotu. Místo nich jsme si osvojili jen neštěstí, řekl Reger. Dnes je pro mne už zcela nemožné číst Goetha, řekl Reger, poslouchat Mozarta, dívat se na Leonarda, Giotta, chybí mi k tomu už všechny předpoklady. Příští týden pozvu zase jednou Irrsiglera na večeři do *Astorie*, řekl Reger, protože dokud žila žena, chodí-

vali jsme spolu a s Irrsiglerem nejméně třikrát do roka na večeři do *Astorie*, a já jsem Irrsiglerovi dlužen pokračování v této tradici, řekl. Nemáme lidi, jako je Irrsigler, jen využívat, musíme jim také čas od času prokázat laskavost. A nejlepší, co mohu učinit, je pozvat Irrsiglera na večeři do *Astorie*. Mohl bych s jeho rodinou častěji zajít do Prateru, ale k tomu postrádám sílu, Irrsiglerovy děti na mě visí jako klíšata a v rozpustilosti ze mne div nestrhnou šaty, řekl. A mně je ke všemu Prater tak odporný, chápete, už ten pohled na všechny ty opilé muže i ženy, kteří si u střelnice vypráví laciné vtípky a dávají volný průchod svým úděsně prostoduchým pudům, já si pak vždy, když se vrátím z Prateru, připadám jako odshora až dolů pokálený. Dnešní Prater to už není Prater, jaký býval za mého dětství, ten vířící zábavní park; dnes je Prater strašlivým městem, kde se shromažďují neomalení lidé a spousta podivných kriminálních živlů. Celý Prater páchne pivem a zvratky a člověk tam narazí jen na násilí a nestoudnou tupost sprostého usmrkaného vídeňáctví. Nemine den, aby v novinách nebyla nějaká zpráva o vraždě v Prateru, den co den jedna, a k tomu většinou několik znásilnění. Za mého dětství byl den v Prateru vždy dnem radosti a na jaře tam opravdu voněly šeříky a kvetoucí kaštiny. Dnes tam proletářská zvrhlost páchne až do nebe. Prater, jeden z nejmilejší vynálezů zábavy,

řekl Reger, je dnes jen sprosté semeníště hulvátství. Ach, kdyby byl Prater dosud takový, jak býval za mého dětství, řekl Reger, rád bych tam s Irrsiglerovou rodinou zašel, ale takhle si nemohu dovolit tam zajít, kdybych šel s Irrsiglerovou rodinou do Prateru, byl bych na týdny dopředu zničen. Ještě má matka se s rodiči v Prateru vozila v kočáře a běhala po Hauptallee v Prateru v rozevlátých hedvábných šatečkách. Takové obrazy patří minulosti, řekl Reger, to vše je už pryč. Dnes musíte být rád, že vám v Prateru někdo nestřelí do zad, řekl Reger, že vám neprobodne srdce nebo vám aspoň nevytáhne peněženku z kabátu. Dnešní doba je veskrze přeplněná násilím. S Irrsiglerovými dětmi do Prateru jsem zašel jen jednou a nikdy více. Visely na mně jako klišťata a tahaly mě za šaty a každou chvíli žadonily, abych s nimi šel na jízdu peklem nebo na kolotoč. Mně se z toho dělá špatně, řekl Reger. Pochopitelně proti Irrsiglerovým dětem nic nemám, řekl Reger, ale já to s nimi nevydržím. Sám Irrsigler, to ještě jde, ale celá Irrsiglerova rodina, to už nejde. S Irrsiglerem v Astorii u mého rohového stolu s pohledem na prázdnou Maysedergasse, to ještě jde, ale s celou Irrsiglerovou rodinou do Prateru, to už nejde. Pokaždé si vymyslím jinou výmluvu, abych do Prateru s Irrsiglerovou rodinou nemusel. Návštěva Prateru s Irrsiglerovou rodinou mi připadá jako návštěva pekla. A také nesnáším

hlas paní Irrsiglerové, řekl Reger, její hlas nemo-
hu vystát. I Irrsiglerovy děti mají v podstatě
strašné hlasy, běda jen, až tyhle hlasy dospějí,
řekl. Takový klidný příjemný člověk jako Irrsig-
ler, a tak hlasitá žena, jako je paní Irrsiglerová,
a tak hlasité děti, jako jsou Irrsiglerovy děti. Jed-
nou mi Irrsigler přednesl návrh, abych si s jeho
rodinou zajel na venkov a do přírody. I to jsem
odmítl a vykrcuji se už léta, abych takový *výlet
do přírody* s Irrsiglerovou rodinou nemusel
podstoupit. Představte si jen, jak putuji s Irrsig-
lerovou rodinou přírodou, a Irrsiglerovy děti
možná ještě ke všemu začnou zpívat. To bych
asi nevydržel, kdyby Irrsiglerovy děti po mně
žádaly, abych s nimi běhal po lese, paní Irrsigle-
rová vpředu, Irrsigler vzadu a Irrsiglerovy děti
se mnou, pokud možno držíce mě za ruce.
A Irrsiglerova rodina by pak možná ještě ke vše-
mu po mně požadovala, abych s nimi zpíval.
Prosté lidi to táhne pod širé nebe, do přírody,
jenže já jsem podobné nutkání nikdy neměl,
pravil Reger. Nic horšího by mě nemohlo po-
tkat než vyrazit s Irrsiglerovou rodinou do okolí
Vídně na výlet, spojený na závěr ještě s návště-
vou nějaké zahradní restaurace. Mně je špatně
už z představy, že by Irrsiglerova rodina v mé
přítomnosti jedla smažené řízky a cpala si bři-
cha vínem a pivem a jablečným moštem, a to
vše na můj účet. Sedět s Irrsiglerem v *Astorii* je
něco, co i mně činí potěšení, přitom se nemu-

sím nijak přetvařovat, třikrát za rok zajdu s Irrsiglerem do *Astorie* na večeri, k tomu si dáme sklenici vína, řekl Reger, to ještě jde, ale nic jiného. Prater nepřipadá v úvahu a okolí Vídně jakbysmet. Kdyby měl Irrsigler v sobě aspoň jiskřičku zájmu o hudbu, řekl Reger, tak bych ho čas od času vzal na koncert nebo bych mu prostě přenechal své volné vstupenky, ale Irrsigler nemá pro hudbu ani nejmenší smysl, a musí-li hudbě naslouchat, trpí. Každý jiný by se rád v Musikverein, i když by to pro něj třeba byla muka, do třetí nebo čtvrté řady posadil, jen aby uslyšel Pátou od Beethovena, protože v Musikverein si jako nikde jinde ješitnost přijde na své; ale Irrsigler ne, ten vždy odmítal navštívit Musikverein, pokaždé stejně prostým sdělením: *já, pane Regere, hudbu nemám rád*, řekl Reger. Už tři roky očekává Irrsiglerova rodina, že s ní zajdu do Prateru, řekl Reger, a já jednou řeknu, bolí mě hlava, podruhé, bolí mě v krku, potřetí, mám plno práce, počtvrté, musím vyřídit spoustu korespondence, a pokaždé je mi nepříjemné, že se musím vmlouvat. Irrsigler ví dobře, proč s jeho rodinou do Prateru nejdu, a i když jsem nedal najevo proč, Irrsigler není hloupý, řekl Reger. V *Astorii* si objedná pokaždé hovězí s křenem, protože i *já* si objednávám vždy hovězí s křenem. Počká, až si objedná hovězí s křenem, a pak si objedná rovněž hovězí s křenem, řekl Reger. Ale zatímco já piji k jídlu jen

minerální vodu, Irrsigler vypije ke svému hovězímu s křenem sklenici vína. Hovězí s křenem není v *Astorii* pokaždé prvotřídní, ale já v *Astorii* prostě nejraději jím hovězí s křenem. Irrsigler jí pomalu, to je na něm zvláštní. Já sám jím své hovězí s křenem tak pomalu, že mám pocit, že jím ještě pomaleji než Irrsigler, ale Irrsigler jí, i když já své hovězí s křenem jím pomalu, jak je to jen možné, ještě mnohem pomaleji. Ach Irrsiglere, řekl jsem mu posledně v *Astorii*, za tolik vám vděčím, vděčím vám pravděpodobně za vše, ale on tomu přirozeně nerozuměl. Po smrti své ženy jsem byl náhle sám, kolem sebe jsem měl sice spoustu lidí, ale ani jediného člověka, a vás jsem ve svém hrozném stavu také nechtěl obtěžovat. Půl roku jsem se vyhýbal jakémukoli styku s lidmi, už proto, že jsem se chtěl vyhnout dotěrným otázkám, *lidé se vždy, jakmile se jim k tomu naskytne příležitost, bezostyšně vyptávají na okolnosti smrti*; tomu jsem se chtěl vyhnout, a tak jsem měl jen Irrsiglera. A téměř půl roku po smrti své ženy jsem nezašel ani do Uměleckohistorického muzea, teprve poslední půlrok sem znovu chodím, ale zpočátku to ovšem nebylo obden, jak bývalo mým zvykem, nýbrž nanejvýš jednou týdně. Ale teď už více než půl roku chodím do Uměleckohistorického muzea obden. Protože se mě vůbec na nic neptal, byl pro mne Irrsigler jediný snesitelný člověk, řekl Reger. Pokaždé zvažuji, zda mám s Irr-

siglerem zajít *do Astorie*, nebo *do Imperialu*, v každém případě chci zvolit jednu z nejlepších restaurací, jenže Irrsigler se v *Imperialu* necítí tak dobře jako v *Astorii*, tu velkolepou nádheru, jaká je v *Imperialu*, takový člověk jako Irrsigler nesnese, pravil Reger. A *Astoria* není ovšem tak okázalá. A tak jen doufám, že tím vždy čas od času vyjádřím svůj dík Irrsiglerovi, jenž je pro mne tak důležitý, řekl Reger. Irrsigler má tu příjemnou vlastnost, že umí naslouchat, a sice naslouchat tím naprosto nejnevtíravějším způsobem. Je-li pro mne Irrsigler tím nejpříjemnějším člověkem, pak celá Irrsiglerova rodina je pro mne tou nejnejpříjemnější. Jak vlastně přijde člověk jako Irrsigler k takové ženě, jako je paní Irrsiglerová, jež má tak vřeštivý hlas a slepičí chůzi. Často si klademe otázku, jak se dají dohromady lidé, kteří jsou tak naprosto protikladní, pravil Reger. Žena s tak hysterickým zvířecím hlasem a se slepičí chůzí a muž jako Irrsigler, který je tak vyrovnaný a příjemný. A Irrsiglerovy děti jsou pochopitelně skoro úplně po matce, po otci nemají téměř nic. Jedno vydařenější než druhé, pravil Reger. Všechny Irrsiglerovy děti jsou nevydařené, řekl Reger, *jenže rodiče jako všichni rodiče si samozřejmě myslí, že mají vydařené dětičky*. Hrůza jen pomyslet, co z Irrsiglerových dětí jednoho dne bude, řekl Reger, když ty děti vidím, vidím už dnes, že z nich nebudou ani průměrní, nýbrž hodně podprůměr-

ní lidé přinejmenším s rozpolceným charakterem. Při tom se mi neustále vybavuje *pojem hloupého plemene*, řekl Reger, to je to neradostné na Irrsiglerově rodině. Takový výtečný muž, tak charakterově vydařený člověk, a taková nevydařená rodina. To celé dohromady je vcelku všední jev, řekl Reger. Rakušané jsou rození oportunisté a svatouškové, řekl nyní, žijící z ututlávání a ze zapomínání. Ještě se neodehrála tak velká politická hanebnost, na kterou by již za týden nezapomněli, ještě se neuskutečnil tak velký zločin, aby se do týdne neututlal. Rakušan je přímo zrozený k *ututlávání* zločinů, řekl Reger, Rakušan ututlá každý zločin a může přitom jít i o ten nejsprostší, neboť je, jak už jsem řekl, rozený oportunistický svatoušek. Po léta páchají naši ministři *strašné* zločiny a jsou těmi oportunistickými svatoušky kryti. Po léta tito ministři ukrutně podvádějí a tito svatoušci je kryjí. Po léta rakouští ministři obelhávají a beze všech zábran podvádějí Rakušany, a tito svatouškové je přesto kryjí. To je už hotový zázrak, když je takový zločinec a podvodník jako ministr jednou za čas poslán k čertu, řekl Reger, potom co je obviněn z letitého páchání těžkých zločinů, jenže již po týdně je celá ta aféra zapomenuta, protože svatouškové na aféru zapomněli. Dvacetišilinkový zloděj je pronásledován policií a zavřou ho, ale milionový a miliardový podvodník na místě ministra je v nejlep-

ším případě poslán do bezstarostné penze a tím je také vše zapomenuto, pravil Reger. Je to hotový zázrak, pokračoval Reger, že teď právě jednoho ministra vyhodili, ale podívejte se, sotva byl odvolán a vyhozen, sotva se v novinách napsalo, že spáchal miliardové podvody, a sotva stejné noviny napsaly, že tento ministr je těžký zločinec a že patří před soud, byl vzápětí na všechny časy stejnými novinami, a tím celou veřejností zapomenut. Zatímco by tento ministr měl být zažalován, postaven před soud a podle míry svých zločinů uvězněn, a mohu se přece odvážit tvrdit, že na *doživotí*, užívá si ve své vile na Kahlenbergu tučnou penzi a nikdo nepomyslí na to ho z ní vyrušit. Jako penzionovaný ministr vede *rozmařilý život*, a až jednoho dne zemře, vypraví se mu ještě státní pohřeb a dostane čestný hrob na Ústředním hřbitově, pravil Reger, vedle svých dříve zemřelých ministerských kolegů, kteří byli zrovna takoví zločinci jako on. Rakušan je rozený oportunistický svatoušek, jenž všechno ututlá, a pokud jde o hanebnosti a zločiny ministrů a všech ostatních vládních činitelů, mistr v zapomínání, pravil Reger. Pravdou je, že Rakušan kryje doživotně a po celý život ty největší ohavnosti a zločiny, aby přežil, řekl Reger. Noviny pouze zjišťují a obviňují a všechno přirozeně nafukují, ale zároveň hned také vše oportunisticky obrátí vniveč a vše oportunisticky zapomenou. Novi-

ny odhalují a štvou, ale zároveň ututlávají a zahalují a potlačují vše, co se týká politických hanebností a zločinů, pravil Reger. Jak jen noviny ministra, který odstoupil, proklínaly, co všechno mu vytýkaly, jak ho, jak se říká, *vyřídily*, a jak donutily spolkového kancléře, aby ho odvolal, ale sotva spolkový kancléř ministra odvolal, už noviny na toho ministra zapomněly, a s ním i na všechny ty hanebnosti a zločiny, které skutečně spáchal, pravil Reger. Rakouská justice je rakouskými politiky znehodnocena na poslušnou justici, řekl Reger, všechno ostatní je lež. Skutečnost, že tato aféra byla ututlána nejen vládou, ale i novinami, mě zneklidňuje, řekl Reger. Jenže jako Rakušan jste už léta nezažil klid, protože v posledních letech neuplynul den bez nějakého politického skandálu a politická svinstva nabyla takových rozměrů, jak to ještě před lety bylo nepředstavitelné, pravil Reger. Je lhostejné, čím se má mysl právě zabývá, tyhle politické skandály v ní stále vězí a rozčilují ji. Ať dělám co dělám, politické skandály mi nejdou z hlavy, řekl Reger, ať se zabývám čímkoliv, mám těchto skandálů plnou hlavu, pravil Reger. Když otevřeme noviny, hned se dočteme o nějakém politickém skandálu, řekl Reger, den po dni nějaký skandál, do něhož jsou politikové tohoto *až k nepoznání zmrzačeného státu* zapleteni, politikové, kteří zneužili svůj úřad a propadli zločinu. Když otevřete noviny, máte dojem, že žije-

te ve státě, v němž se politická hanebnost a politický zločin staly každodenním obyčejem. Nejdříve jsem si říkal, že se nebudu rozčilovat, protože tento stát stojí dnes naprosto mimo jakoukoli diskusi, ale ono to nejde v tomto strašném státě, jenž den za dnem budí hrůzu, se nerozčítit; když ráno otevřete noviny, hned se zcela bezděčně rozčítíte nad hanebností a zločiny našich politiků. Máte zcela bezděčný dojem, že všichni politici jsou kriminální zjevy a už svou podstatou zločinná banda lumpů, pravil Reger. Takže poslední dobou jsem si odvykl číst ráno noviny, což po léta bývalo mým zvykem, stačí, když se do nich podívám odpoledne. Otevře-li čtenář hned ráno noviny, zkazí si jako čtenář novin hned zrána na celý den a k tomu ještě na následující noc žaludek, pravil Reger, neboť se ocitá tváří v tvář stále větším politickým skandálům, stále větším politickým svinstvům, pravil Reger. Čtenář novin se v této zemi v novinách už po léta nedoče o ničem jiném než o skandálech, na prvních třech stránkách o politických a na dalších o ostatních, nedoče se o ničem jiném než o skandálech, protože rakouské noviny nepíší o ničem jiném než o skandálech a svinstvech. Rakouské noviny dosáhly už tak nízké úrovně, že to samo o sobě je skandál, řekl Reger, na světě nejsou horší a sprostší a odpudivější noviny než rakouské, jenže rakouským novinám nezbývá, než aby byly tak ohavné

a ubohé, protože sama rakouská společnost, a především rakouské politické kruhy jsou, právě tak jako tento stát, hanebné a ubohé. Ještě nikdy neexistovala v této zemi tak hanebná a ubohá rakouská společnost s tak hanebným a ubohým státem, řekl Reger, ale nikdo v tomto státě a v této zemi to nevnímá jako něco ostudného, nikdo se proti tomu nebouří, pravil Reger. Rakušan vždy vše mlčky strpěl, je lhostejné, co to bylo, dokonce i když to byla největší hanebnost a největší ubohost a i když to bylo sebevíc ponižující, pravil Reger. Rakušan je všechno jiné než revolucionář, protože prostě není vášnivým zastáncem pravdy, Rakušan žije už po staletí se lží a na to si zvykl, pravil Reger, Rakušan už před staletími vstoupil ve sňatek se lží, s každíčkou lží, ale hlavně a trvale se státní lží. Rakušané prožívají zcela samozřejmě svůj prostý a ubohý rakouský život se státní lží, řekl Reger, to je na nich to odpuzující. Ten takzvaný milý Rakušák je prohnáný oportunistický mistr léček, pravil Reger, který vždy a všude klade své oportunistické léčky, takzvaný milý Rakušák je mistr v prachsprosté sprostotě, který pod pláštěm své takzvané laskavosti je tím nejpodlejší a nejnestoudnějším a nejbezohlednějším člověkem, a právě *tím* je nejprolhanější, řekl Reger. Zatímco po celý život jsem byl vášnivým čtenářem novin, pravil Reger, je pro mne nyní už téměř nesnesitelné otevřít noviny, neboť jsou pro-

stě jen plné skandálů. Ale jaké jsou noviny, taková je společnost, o níž tyto noviny píší, pravil Reger. Můžete hledat celý rok, a v žádných těchto odporných novinách nenajdete jedinou duchaplnou větu, řekl Reger. Ale proč vám to říkám, jste přece se stavem věcí v Rakousku obeznámen, řekl Reger. Dnes jsem se probudil a hned jsem myslel na ten ministerský skandál, já ten ministerský skandál nedostanu z hlavy, to je právě tragédie mé mysli, řekl Reger, že tyto skandály, a především tyto politické skandály nedostanu z hlavy, takže tyto skandály se zažírají stále hlouběji do mé hlavy, je to tragédie. Napadá mě, že všechny tyto skandály a ohavnosti musím z hlavy vypudit, a zatím se ty hanebnosti a skandály zažírají do mé hlavy stále hlouběji. Ale pochopitelně mě uklidňuje, když s vámi o všem a právě o politických hanebnostech a skandálech rozprávím, každé ráno mě napadá, jak je dobře, že mám Ambassador, kde s vámi mohu rozprávět, a přirozeně nikoli pouze o skandálech a hanebnostech, neboť zaplatpánbůh je i ještě něco jiného, co mi činí větší potěšení, například hudba, pravil Reger. Dokud ještě mám chuť mluvit o sonátě *Bouře* nebo o umění fugy, tak to nevzdávám, řekl Reger. Hudba mě vždy zachrání, zachrání mě skutečností, že ve mně stále ještě žije, a ona ve mně žije jako prvního dne, pravil Reger. Každý den být poznovu hudbou zachraňován z veškeré té ha-

nebnosti a trapnosti, to je ono, prostřednictvím hudby se každého rána stávat myslícím a vnímavým člověkem, chápete! řekl. Ach ano, řekl Reger, i když umění často proklínáme, i když nám často připadá zcela zbytečné, i když často musíme říci, že také za nic nestojí, a i když, jako my zde, pozorujeme obrazy těchto takzvaných starých mistrů, kteří nám pochopitelně připadají tak často a za ta léta stále víc jakoby bez užitku a smyslu, nic než jako bezmocné pokusy umělecky se uhnízdit na povrchu zemském, přece našince nezachrání nic jiného než právě toto proklaté a zatracené a často až k zvracení odporné a osudové umění, pravil Reger. Rakušan patří vždy ke ztroskotancům, řekl Reger, a je si této skutečnosti hluboce vědom. To je příčina všech jeho nepříjemných vlastností, i jeho charakterové slabosti, neboť vedle ostatních nepříjemných vlastností je Rakušan především charakterově slabý. To ho ale zároveň činí mnohem zajímavějším, než jsou ostatní, pravil Reger. Rakušan je skutečně nejzajímavější člověk ze všech lidí v Evropě, protože vlastní vše, co mají všichni ostatní Evropané, a nadto svoji charakterovou slabost. To je to okouzlující na Rakušanovi, řekl Reger, že má v sobě už od narození vlastnosti všech ostatních a k tomu navíc svoji charakterovou slabost. Zůstaneme-li po celý život v Rakousku, nevidíme vlastně Rakušana, jaký je ve skutečnosti, ale když se, řekněme tak

jako já, po delší nepřítomnosti vrátíme z Londýna do Rakouska, pak ho vidíme zřetelně, pak nám nemůže nic předstírat. Rakušan se geniálně vyzná v přetvářce, dokáže vůbec geniálně sehrát divadlo, řekl Reger, předstírá cokoli, aniž by tím ve skutečnosti byl, a to je pro něj nejcharakterističtější. Rakušan je na celém světě oblíben, aspoň dodnes oblíben, a celý svět, abych tak řekl, se z toho stále může pomást, právě proto, že je *nejzajímavějším evropským člověkem*, přičemž je ale také vždy *tím nejnebezpečnějším*. Rakušan je s největší pravděpodobností vůbec ten nejnebezpečnější člověk, nebezpečnější než Němec, nebezpečnější než jiní Evropané, Rakušan je bezvýhradně ten nejnebezpečnější politický člověk, to dokazují dějiny, on to byl, kdo také vždy přinesl Evropě největší neštěstí a ve skutečnosti velmi často i celému světu. Rakušana, který je pořád sprostý nacista nebo stupidní katolík, i když ho třeba považujeme za zajímavého a jedinečného, nemůžeme pustit k politickému veslu, řekl Reger, protože u takového vesla přivede Rakušan vždy vše bezpodmínečně do absolutní propasti. Celou noc nespát a díky politickým skandálům se neustále potácet v hrozném rozčilení, řekl posléze Reger. Ano, napadlo mě časně zrána, sejdeš se s Atzbacherem v Uměleckohistorickém muzeu, abys mu učinil návrh, a víš zcela přesně, že mu navrhneš něco zcela nesmyslného, ale ty mu ten

návrh učiníš. Je to k smíchu, i když zcela neobvyklé, pravil Reger. Dva měsíce po smrti ženy nevyšel Reger ze svého bytu v Singerstraße, celý půlrok po smrti ženy se s nikým nesešel. Celý ten půlrok se nechal obsluhovat *sprostou a hroznou* služebnou a ani jednou nezašel do Uměleckohistorického muzea, do kterého po léta obden chodíval se svou ženou, napadlo mě. Služebná mu vařila a prala prádlo, ale tak *leda-byle, až vlasy vstávaly hrůzou*, jak Reger vždy opakoval, přece ale tak, že nezpustl docela. Člověk, který najednou zůstane sám, rychle zpustne, říkává Reger, několik měsíců jsem nejedl nic jiného než krupičnou kaši, pravil Reger, protože jsem s nespravenými zuby nemohl jíst ani maso, ani zeleninu. Byt v Singerstraße se stal mrtvolně tichým a prázdným, líčil Reger stav věcí, když jsem se s ním po smrti jeho ženy poprvé sešel v Ambassadoru, byl hubený, bledý, téměř celou dobu se opíral o hůl a mlčel, tkaničky u bot měl rozvázané, dlouhé spodky mu vykukovaly z kalhot. Když ztratíme nejbližšího člověka, nemáme chuť dál žít, řekl mi tenkrát v Ambassadoru, jenže přesto žít dál musíme, nespácháme sebevraždu, protože jsme na ni příliš zbabělí, ještě nad otevřeným hrobem slibujeme, že brzy půjdeme také, a po půl roce ještě stále žijeme a děsíme se sami sebe, pravil mi Reger tenkrát v Ambassadoru. Osmdesát sedm bylo jeho ženě, ale kdyby neupadla, jistě by mohla

žit přes sto let, pravil mi Reger tenkrát v Ambasadoru. Město Vídeň a stát Rakousko a katolická církev, řekl mi Reger tenkrát v Ambasadoru, jsou vinny její smrtí, neboť kdyby město Vídeň, jemuž cesta k Uměleckohistorickému muzeu náleží, posypalo cestu k Uměleckohistorickému muzeu pískem, nebyla by moje žena upadla, a kdyby Uměleckohistorické muzeum, které náleží státu, vyrozumělo záchrannou službu ihned a ne až za půl hodiny, nebyla by má žena přivezena do nemocnice U milosrdných bratří teprve hodinu poté, co upadla, a kdyby chirurgové v nemocnici U milosrdných bratří, jež náleží katolické církvi, nezapackali operaci, pravil Reger tenkrát v Ambasadoru. Město Vídeň a rakouský stát a katolická církev jsou vinny smrtí mé ženy, řekl Reger v Ambasadoru, uvědomil jsem si, sedě vedle něj na lavici v Bordoneho sále. Město Vídeň neposype pískem cestu k Uměleckohistorickému muzeu v den, kdy je všechno zledovatělé, a Uměleckohistorické muzeum vyrozumí záchrannou službu až po opakované výzvě, a chirurgové U milosrdných bratří zfušují navíc operaci, a nakonec je má žena mrtvá, řekl mi Reger v Ambasadoru. Ztratíme člověka, kterého jsme nade vše vroucně milovali, a pouze vinou nedbalosti města Vídně a vinou nedbalosti rakouského státu a nedbalosti katolické církve, řekl Reger tenkrát v Ambasadoru. Ztratíme pro sebe nejdůležitějšího člověka, protože město

a stát a církev jednaly nedbale a bezohledně, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. Zemře nám člověk, s nímž jsme bezmála čtyřicet let s největší samozřejmostí a v úctě a s láskou sdíleli život, a to jen proto, že město Vídeň a stát a církev nedbale a bezohledně jednají, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Nejbližší člověk nám zemře, protože si město a stát a církev nedbale počínaly, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. A v podstatě jediným člověkem, kterého jsme měli, jsme náhle opuštěni, protože město a stát a církev jednají bezhlavě a nezodpovědně, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. Najednou jsme odděleni od člověka, jemuž *v podstatě za vše* vděčíme a který nám také skutečně všechno dal, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Najednou jsme v bytě sami, bez člověka, který nás s největší péčí léta držel při životě, a to jen proto, že město a stát a katolická církev spáchaly trestný čin z nedbalosti, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. Stojíme najednou nad otevřeným hrobem onoho člověka, bez něhož jsme si život nikdy neuměli představit, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru, vzpomněl jsem si. Město Vídeň a rakouský stát a katolická církev jsou vinný tím, že jsem teď sám a že do konce života musím zůstat sám, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Bytost, která se vždy těšila dobrému zdraví a jež měla všechny možné přednosti bystrosti a ženskosti, mi zemře, a to jen proto, že

město Vídeň neposype cestu k Uměleckohistorickému muzeu, jen proto, že Uměleckohistorické muzeum, které patří státu, nevyrozumí včas záchrannou službu a že chirurgové v nemocnici U milosrdných bratří zfušují operaci, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. Přes sto let by moje žena mohla žít, o tom jsem přesvědčen, kdyby město Vídeň cestu k Uměleckohistorickému muzeu posypalo, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru. A jistě by byla ještě dnes naživu, kdyby Uměleckohistorické muzeum zavčas vyrozumělo záchrannou službu a kdyby chirurgové v nemocnici U milosrdných bratří nezfušovali operaci. Vlastně bych neměl do Uměleckohistorického muzea vůbec vstoupit, pravil Reger poté, co do něj sedm měsíců po smrti své ženy vstoupil. Nyní, když je má žena mrtvá, cestu k Uměleckohistorickému muzeu sypou, řekl Reger. A zrovna do nemocnice U milosrdných bratří převezli moji ženu, zrovna do nemocnice, o níž jsem jaktěživ neslyšel nic dobrého, pravil Reger. Všechny nemocnice, které ve svém názvu mají slovo *milosrdenství*, se mi nanejvýš hnusí, pravil Reger. Slovo *milosrdenství* se zneužívá jako žádné jiné slovo, řekl Reger. Milosrdné nemocnice jsou ty nejnemilosrdnější, jaké znám, pravil Reger, panuje v nich povýtce neodbornost a hrabivost vedle zcela sprostého a ubohého náboženského pokrytectví, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Teď mi zůstal už jen

Ambassador, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru, a tato rohová pohovka, na kterou jsem si během let zvykl. Mám dvě místa, na něž se mohu utéci, když nevím, jak dál, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru, tuto rohovou pohovku tady v Ambassadoru a lavici v Uměleckohistorickém muzeu. Ale když usednete tady v Ambassadoru na tuto rohovou pohovku zcela sám, je to strašné, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Sedávat tady společně s ženou byl jeden z mých nejmiřejších zvyků, a ne tady posedávat sám, nikoli sám, můj milý Atzbachere, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru, ostatně sedět osamoceně v Uměleckohistorickém muzeu na lavici v Bordoneho sále, když jsem tam přece po třicet let sedával se svou ženou, je také strašné. Procházím Vídní a po celou dobu mě napadá, že město Vídeň nese vinu na smrti mé ženy, že rakouský stát nese vinu na smrti mé ženy a že katolická církev je vinna její smrtí, mohu se procházet kdekoli a kdykoli, a tuto myšlenku z hlavy nezaženu, pravil Reger. Byl na mně spáchán zločin, městské, státní, katolické, církevní bezpráví, proti němuž nemohu nic dělat, to je to nejhorší, pravil Reger. V podstatě, pravil Reger tenkrát v Ambassadoru, jsem v okamžiku, kdy zemřela má žena, zemřel i já. Pravda je taková, že si připadám jako mrtvý, jako mrtvý, který musí žít dál. To je můj problém, řekl Reger tenkrát v Ambassadoru. Byt je prázdný, liduprázdný, řekl Re-

ger tenkrát v Ambassadoru několikrát. Byl jsem jen dvakrát za celých dvacet let v Regerově bytě v Singerstraße, je to tak deseti až dvanáctipokojový byt v jednom z domů z přelomu století, který nyní, po smrti jeho ženy, patří Regerovi. Přeplněný nábytkem po rodině jeho ženy, je Regerův byt v Singerstraße typickým příkladem takzvaného secesního bytu, v němž na stěnách skutečně visí celá řada Klimtů a Schielů a Gerstlů a Kokoschků, *všechno obrazy, kterých si má žena velice cenila*, pravil jednou Reger, *které ale mne samého, dodal, vždy hluboce odpuzovaly*. Jednotlivé pokoje Regerova bytu v Singerstraße byly na přelomu století *jistým slavným slovenským uměleckým řezbářem* proměněny ve skutečné umělecké dílo, *a já, Atzbachere, nevěřím, že ve Vídni by byl ještě nějaký takový byt, v němž by se slovenské řezbářské umělecké řemeslo uplatnilo s takovou dovedností a s tak vysokým nárokem a tak celistvě*. Reger stále opakuje, že takzvané secese si vůbec nevází, *neboť celá secese nebyla nic jiného než kýč*, pro něho bylo, jak stále opakoval, sice příjemné, jak byl byt jeho ženy *útulný, především pro úměrné rozměry všech jeho místností*, a hlavně pro rozměry jeho pracovny, ale protože mu, jak už bylo řečeno, takzvaná secese coby kýč vůbec nic neříkala, cenil si právě jen *pohodlí bytu v Singerstraße*, který mu vždy připadal *ideální pro oba*, a nikoli vlastního zařízení. Když jsem byl

poprvé v bytě Regerových v Singerstraße, přivítal mě Reger sám, protože jeho paní právě odjela do Prahy, a krátce mě provedl celým bytem, *zde tedy přebývám*, řekl tenkrát, *podívejte se, zde, v místnostech, které mi velice vyhovují, i když ten ošklivý, nepohodlný nábytek vůbec neodpovídá mému vkusu*. Všechno zde je vkus mé ženy, nikoliv můj, pravil Reger tenkrát, a když jsem se zadíval na ty obrazy na stěnách, opakoval stále, *ach ano, to je samozřejmě Schiele, ach ano, to je samozřejmě Klimt, ach ano, to je samozřejmě Kokoschka. Malířství na přelomu století nebylo než samý kýč a ničím mě neoslovuje*, řekl několikrát, *zatímco má žena jím byla vždycky přitahována, i když ne zrovna okouzlena, přitahována, to je ten pravý výraz*, řekl Reger tenkrát. *Schiele snad, ale Klimt to ne, Kokoschka ano, Gerstl to ne*, takové byly jeho poznámky. *Údajně Loos, údajně Hoffmann*, řekl, když jsem řekl, že tenhle stůl je přece od Adolfa Loose, tahle židle přece od Josefa Hoffmanna. Víte, řekl Reger při té příležitosti, mě vždy odpuzovaly věci, které byly právě moderní, a Loos a Hoffmann jsou nyní tak moderní, že jsem *tím zcela přirozeně odpuzován*. A Schiele i Klimt, tito kýčáři, jsou dnes ze všech nejmodernější, proto mě Klimt s Schielem v podstatě tolik odpuzují. Lidé dnes poslouchají především Weberna a Schönberga a Berga i ty, kteří je napodobují, a k tomu ještě Mahlera, až mě to

odpuzuje. Vše, co je v módě, mě vždycky odpuzovalo. Možná že trpím jakýmsi, jak tomu říkám, *uměleckým egoismem*, chci mít všechno, co je spojené s uměním, jen sám pro sebe, chci mít svého Schopenhauera jen sám pro sebe, svého Pascala, svého Novalise a svého vroucně milovaného Gogola, *já sám* chci být vlastníkem těchto uměleckých výtvorů, těchto geniálních uměleckých výjimečností, *já sám* chci být vlastníkem Michelangela, Renoira, Goyi, řekl, nemohu snést, že mimo mne ještě někdo jiný vlastní díla těchto umělců a z děl těchto géniů se těší, už sama ta myšlenka, že mimo mne si ještě někdo jiný cení Janáčka nebo Martinů, Schopenhauera nebo Descarta, je nesnesitelná, to je pro mne takřka nesnesitelné, *já chci být jen jediný, což je přirozeně hrozný postoj*, řekl Reger tenkrát. *Když o něčem přemýšlím, musím si to přivlastnit*, řekl Reger tenkrát ve svém bytě. *Rád bych žil ve víře, že Goya maloval jedině pro mne, že Gogol a Goethe psali jedině pro mne, že Bach skládal jedině pro mne*. Protože to ale je klamná představa, a navíc bezedně drzá, jsem v podstatě stále nešťastný, což jistě chápete, řekl Reger tenkrát. I když to je nesmysl, pravil Reger tenkrát, mám vždy, čtu-li nějakou knihu, přece jen pocit a chápu tu knížku tak, že byla napsána jen pro mne, a zahledím-li se na nějaký obraz, mám pocit a chápu ten obraz tak, že byl namalován jen pro mne, poslouchám-li nějakou

skladbu, že byla složena jen pro mne. Čtu a poslouchám a dívám se pak pochopitelně v zajetí velkého omylu, ale zase s velkým požitekem, pravil Reger tenkrát. Zde na této židli, řekl mi Reger tenkrát a ukázal na jednu z těch, jak je nazýval, *ošklivých Loosových židlí, kterou Loos mimochodem navrhl v Bruselu a také v Bruselu nechal zhotovit*, jsem svou ženu před třiceti lety zasvětil do umění fugy. *Ta ošklivá Loosova židle* stojí pořád ještě na stejném místě. A zde, na této *ošklivé Loosově lavici*, a Reger mě opět vyzval, abych se na tuto *ošklivou Loosovu lavici*, která stála před oknem s výhledem na Singerstraße, posadil, jsem své ženě po léta předcítával z Wielanda, z *Wielanda, který je z celé německé literatury nejvíc podceňován*, z *Wielanda, kterého Goethe vyštval z Výmaru, přičemž hanebnou roli tu sehrál Schiller*, pravil Reger; po roce byla má žena *odbornicí na Wielanda, již za pouhý rok!* zvolal tenkrát Reger. A na tomto *stejně tak ošklivém jako nepohodlném Loosově sedátku*, ten *nesnesitelný patetik* Loos údajně navrhl i toto sedátko, sedávala má žena a předcítala mi v letech šedesát šest a šedesát sedm mezi jednou a druhou hodinou ranní celého Kanta. Zprvu mě to stálo mnoho námahy uvést svou ženu do světa literatury a filozofie a hudby, pravil tenkrát Reger. Je jasné, že literatura bez filozofie a naopak filozofie bez hudby a literatura bez hudby jsou nemyslitelné, řekl, trvalo to léta,

než to má žena pochopila, řekl tenkrát Reger v bytě v Singerstraße. Musel jsem se svou ženou začínat zcela od počátků, ačkoliv když jsem se s ní seznámil, byla již díky svému původu vysoce vzdělaná. *Zprvu jsem si myslel, že naše spolužití nebude možné, ale pak se ukázalo, že to půjde*, pravil Reger, *neboť má žena se přirozeným způsobem podřídila*, a to také byl předpoklad našeho soužití, které nakonec mohu označit jako ideální soužití. Žena, jako byla moje, přijímá takové školení jen v prvních letech s potížemi, ale potom se učí snadněji a stále snadněji, pravil Reger. Na tomto *nepohodlném oškli-vém Loosově sedátku* vzešlo mé ženě, abych tak řekl, filozofické světlo, řekl Reger tenkrát v bytě v Singerstraße. Léta volíme nesprávnou cestu k přesvědčování člověka, až náhle *zahlédneme* tu správnou, a od tohoto okamžiku jde vše velmi rychle, od tohoto okamžiku chápala má žena vše rychle, i když bych na ní jistě byl mohl ještě léta, ne-li desetiletí pracovat, pravil Reger tenkrát v bytě v Singerstraße. Vezmeme si ženu, a nevíme, proč jsme si ji vzali, nejenže je nám svou, právě tou ženskou věčnou starostí o domácnost na obtíž, pravil Reger tenkrát v bytě v Singerstraße, ale bereme si ji proto, že ji chceme seznámit s jedinečnou hodnotou života, přesvědčit ji o tom, čím život může být, je-li veden *duchovně*. Nesmíme ovšem udělat chybu a chtít takové ženě vtoukat duchovní záležitos-

ti do hlavy, jak jsem se o to zpočátku pokoušel, a v tom jsem ovšem musel ztroskotat, k cíli dojdeme spíše cestou obezřetnosti, řekl Reger tenkrát v bytě v Singerstraße. Všechno, co moje žena milovala, než jsem se s ní seznámil, přestala na základě mého přesvědčování milovat, s výjimkou oné takzvané, v secesní hysterii pojaté, secese, s výjimkou toho odpudivého uměleckého kýče, tohoto odporného secesního zmatení vkusu; v tom jsem neměl šanci. Ale časem jsem jí pochopitelně vyhnal z hlavy špatnou, a tedy bezcennou literaturu a špatnou a bezcennou hudbu, řekl Reger, a seznámil ji s *podstatnými částmi světové filozofie*. Ženská hlava je ta nejvzdorovitější, pravil Reger tenkrát v bytě v Singerstraße, myslíme si, že je přístupná, zatímco ve skutečnosti je nepřístupná. Tolik nesmyslných cest má žena podnikla, než jsem se s ní oženil, pravil tenkrát Reger, teprve časem od nich upustila, stejně jako většina dnešních žen byla posedlá cestovatelským šílenstvím, dnes tam, zítra jinam, to je jejich heslo, a v podstatě nic nezažijí, nic nevidí, a domů si nepřinesou nic než prázdnou peněženku. Po naší svatbě nepodnikla má žena už žádnou takovou cestu, pravil Reger, pouze ony *duchovní cesty*, které jsem s ní podnikal já, cestovali jsme spolu do Schopenhauera a do Nietzscheho a do Descarta a do Montaigne a do Pascala, a pokaždé na více let, pravil Reger. Zde, podívejte, řekl Reger ten-

krát v bytě v Singerstraße, usedaje na židli, kterou označil jako *ošklivou wagnerku*, na této *ošklivé wagnerce* mi má žena doznala, že ačkoliv jsem jí celý rok uděloval lekce ze Schleiermachera, Schleiermacherovi neporozuměla. Protože mi ale Schleiermachera během vysvětlování zprotivila a já jsem najednou přestal mít o Schleiermachera ten nejmenší zájem, vzal jsem prostě to, že Schleiermacherovi neporozuměla, na vědomí a sám jsem se dále Schleiermacherem nezabýval; potom je také třeba takového filozofa, kterému naše žena nerozumí, třeba právě takového Schleiermachera, zcela jednoduše a bez jakýchkoli zábran, jak se říká, nechat stranou a pokračovat dál. Hned nato jsem začal s výkladem Herdera a oba jsme to pocítovali jako úlevu, pravil Reger tenkrát v bytě v Singerstraße. Po smrti ženy jsem myslel, že se z našeho společného bytu vystěhuji, ale pak jsem se přece jen nevystěhoval, protože na to jsem zkrátka už příliš starý. Stěhování je nad mé síly, řekl Reger. Dvě místnosti by mi pochopitelně stačily, pravil Reger, ale když už se přestěhovat nemůžete, musíte se s těmi deseti nebo dvanácti pokoji, které tvoří byt v Singerstraße, smířit. Všechno mi v tomto bytě připomíná moji ženu, řekl Reger, nemohu se podívat nikam, aby tam nestála; stojí nebo přechází z jednoho či druhého pokoje ke mně, je to strašné a zároveň srdcervoucí, opravdu, je to srdcervoucí, ře-

kl Reger. Tenkrát, když jsem byl poprvé v jeho bytě v Singerstraße a jeho žena ještě žila, mi řekl, zatímco hleděl dolů na Singerstraße, víte, Atzbachere, ničeho se nebojím tak jako toho, kdybych měl být náhle svou ženou opuštěn a zůstal sám, to nejstrašnější, co by mě mohlo potkat, by bylo, kdyby mi zemřela a nechala mě samotného. Ale má žena je zdravá a přežije mě o mnoho let, pravil Reger tenkrát. Když nějakého člověka milujeme tak vroucně jako já svou ženu, neumíme si jeho smrt vůbec představit, nesneseme ani pomyšlení, že by mohl zemřít, pravil tenkrát Reger. Když jsem byl v Regerově bytě v Singerstraße podruhé, chtěl jsem si u něj vyzvednout jeden starý svazek Spinozy, který mi opatřil za příznivější cenu, než je běžná, a který nezískal přes antikváře, nýbrž *prostřednictvím nějakého překupníka*, pokynul mi hned při vstupu do bytu v Singerstraße, abych se posadil na nejlepší židli, byla to jedna z těch *ošklivých loosovek*, a zmizel ve své knihovně, aby se krátce nato vrátil se svazkem Novalisových úvah. Budu vám teď hodinu předčítat z Novalisových úvah, řekl mi, a zatímco já jsem musel sedět na té *ošklivé loosovce*, zůstal stát a předčítal mi opravdu celou hodinu z Novalisových úvah. Novalise jsem měl hned od počátku rád, řekl, když po hodině knihu s Novalisovými úvahami opět zavřel, a mám ho rád dodnes. Novalis je spisovatel, kterého jsem po

celý život jako žádného jiného stále a stále stejně oddaně miloval. Všichni spisovatelé mi časem šli více či méně na nervy, hluboce mě zklamali, vyjevili se jako bez jakéhokoli smyslu a důvodu, nebo jak to tak často bývá, jako nepatrní a neužiteční, ale to nebyl případ Novalise. Nikdy jsem nevěřil, že bych mohl milovat spisovatele, jenž je zároveň filozofem, ale Novalise miluji, miloval jsem ho a po všechny časy ho budu i v budoucnu milovat se stejnou vroucností, s jakou jsem ho vždy miloval, pravil tenkrát Reger. Všichni filozofové časem zestárnou, Novalis nikdy, pravil tenkrát Reger. Ale přece jen je podivné, že má žena neměla v Novalisovi zalíbení, že se jí ani *nezalíbil*, zatímco mně se líbil vždy a *zcela*. O tolika věcech jsem svou ženu dokázal časem přesvědčit, o Novalisovi jsem ji nepřesvědčil, ačkoliv právě Novalis je ten, ze kterého by získala nejvíc, řekl. Nejdříve se zdráhala navštěvovat se mnou Uměleckohistorické muzeum, řekl nyní Reger, tak říkajíc zuby nehty se bránila, ale potom tam se mnou přece jen chodila se stejnou pravidelností jako já a jsem přesvědčen, že kdyby mě přežila, a ne jako ve skutečnosti já ji, že by stejně jako teď já, sám bez ní, navštěvovala Uměleckohistorické muzeum sama, beze mne. Teď se Reger opět zadíval na *Muže s bílým plnovousem* a řekl: Je skličující, že čtyřicet let po válce dosáhly rakouské poměry opět nejtemnějšího morálního bodu. Tak krás-

ná země, řekl Reger, a tak propastně hluboké morální bahno, řekl, tak krásná země a taková veskrze sama sebezničující společnost plná hulvátství a násilí. Hrozivé ale je, že člověk může při této pohromě být jen pohoršeným divákem a nic proti tomu nemůže dělat, řekl Reger. Reger se zadíval na *Muže s bílým plnovousem* a řekl: Každý druhý den chodím na hrob své ženy, nejdou-li do Uměleckohistorického muzea, jdu na hrob své ženy a postojím půl hodiny u hrobu své ženy a nic při tom nepociťuji. Je to zvláštní, že po celý čas myslím víceméně jen na svoji ženu, a stojím-li u jejího hrobu, nepociťuji nic, co by se jí týkalo. Postávám tam a nepociťuji skutečně nic, co by se jí týkalo. Teprve když se opět vzdálím od jejího hrobu, vnímám znovu tu hrůzu, že mě zanechala samotného. Říkávám si, že její hrob navštěvuji, abych jí byl zvlášť blízko, ale když u jejího hrobu stojím, nepociťuji vůbec nic, co by se jí týkalo. Trhám trávu, která tam roste, a dívám se k zemi, ale nepociťuji nic. Stalo se mým zvykem navštěvovat každý druhý den hrob své ženy, který jednou bude i mým hrobem, řekl Reger, a když pomyslím na tu hrůzu, která souvisela s jejím pohřbem, je mi z toho ještě dnes špatně. Tiskárna vytiskla parte, které jsem objednal, několikrát po sobě špatně, jednou příliš tučně, jednou příliš slabě, jednou s mnoha, jednou s málo čárkami, řekl, pokaždé když jsem si nechal předložit nátisk, bylo vše

špatně, a bylo to skutečně k uzoufání. V největším zoufalství jsem tiskařovi řekl, že jsem přece zhotovil zcela přesný návrh, ale že tiskárna se mého návrhu nedržela a že na jejich nátisku je pokaždé všechno špatně. Na to mi tiskař odpověděl, že ne já, ale *on* ví, jak se takové parte tiskne, *ne já*, ale *on* ví, jak má text vypadat, *ne já*, ale *on* ví, kam čárky patří. Ale nedal jsem pokoj a nakonec jsem měl v rukou přesně takové parte, jaké jsem chtěl mít; ale musel jsem pětkrát zajít do tiskárny, řekl Reger, abych dostal parte, jaké jsem navrhl. Tiskaři jsou domýšliví lidé, kteří tvrdí, že mají pravdu, i když už sami dávno shledali, že pravdu nemají. S tiskaři se nikdy nesmíte dostat do křížku, řekl Reger, jsou hned nevráživí a hrozí, že se vším praští, když se nepodřídíte jejich omezenosti. Ale já se tiskařům nikdy nepodřídil, pravil Reger. Na parte byla jen jediná věta, pravil Reger, jen místo a čas smrti mé ženy, a přece jsem musel pětkrát zajít do tiskárny a zlobit se s tiskařem. Má žena nechtěla vůbec parte, tak jsme to měli domluvené, ale nakonec jsem přece jen nechal parte vytisknout, pravil Reger, jenže jsem ani jedno parte neposlal, protože mi rozesílání parte, když jsem je chtěl rozeslat, najednou připadlo nesmyslné. Řekl jsem si, dám do novin jen jednu kratičkou větu, že má žena zemřela, řekl Reger. Lidé pokaždé vynakládají spoustu času a peněz, když někdo z nich zemře, a já jsem to chtěl vyřídit po-

kud možno jednoduše, pravil Reger, i když si dnes ovšem nejsem jist, zda jsem jednal správně, neustále mě v tomto směru pronásledují pochybnosti a tyto pochybnosti mě od smrti mé ženy trápí dennodenně, neuplyne den, v němž bych neměl tyhle pochybnosti, a časem to člověka drtí, pravil Reger. S pozůstalostí nebyly ani ty nejmenší těžkosti, neboť ona mě ve své závěti ustanovila *univerzálním dědicem*, stejně jako já jsem ji ve své závěti ustanovil *univerzální dědičkou*. Takové úmrtí, i když nás zasáhne sebevíc, a i když máme dojem, že se z toho udusíme, má i své směšné stránky, pravil Reger. Všechno strašné je zároveň také směšné, pravil Reger. V podstatě nebyl pohřeb mé ženy jen prostý, nýbrž také skutečně skličující, řekl Reger. Chceme prostý pohřeb, co nejméně lidí, řekl Reger, a nakonec neuspořádáme nic jiného než skličující pohřeb. Nechceme hudbu ani proslov a myslíme si, že tak je to nejprostší a že sami to tak nejlépe přečkáme, a pak nás to přece hluboce sklíčí, pravil Reger. Jen sedm nebo osm lidí, a opravdu jen ty neblížší, a pokud možno žádné příbuzenstvo, jen ty nejbližší, myslíme si, a pak přijdou jen ti nejbližší, kterým jsme už předem řekli, *jen žádné květiny, nic*, a přece je vše velmi skličující. Jdeme za rakví a vše je skličující. Všechno proběhne rychle, netrvá to ani tři čtvrtě hodiny, ale skličuje nás to a říkáme si, že to mělo trvat věčnost, řekl Reger. Jdu na hrob

své ženy a nepocituji zhola nic. A doma je mi ještě stále každý den aspoň jednou do pláče, řekl, a ať už mi to věříte nebo ne, u hrobu své ženy nepocituji vůbec nic. Postávám tam a vyškubávám trávu a provádím ty nervózní, směšně škubavé pohyby, o nichž vím, že jsou jen mimovolným zklidňováním nervů, a dívám se na ostatní nevkusné hroby kolem, kde jeden hrob je nevkusnější než druhý, pravil Reger. Na hřbitovech vidíme zcela nepokrytě ten největší nevkus lidstva. Na našem hrobě roste jen tráva a není na něm uvedeno ani jméno, pravil Reger, tak jsem si to domluvil se svou ženou. Žádné rčení, nic. Kameníci znetvořují hřbitovy, a takzvaní výtvarní umělci tomu všemu ještě nasadí kýčovitou korunu, řekl Reger. Ale samozřejmě máte od hrobu mé ženy nádherný pohled na Grinzing a za ním ležící Kahlenberg. A dolů na Dunaj. Hrob leží tak vysoko, že se od něj můžete dívat dolů na Vídeň. Jistě je jedno, kde člověk bude pohřben, ale když už vlastní hrob *na dobu trvání hřbitova*, jako já a moje žena, pak se také má nechat ve svém hrobě pohřbít. Mohu být pohřbena kdekoli, *jen ne na Ústředním hřbitově*, říkávala má žena často, pravil Reger, a já sám bych také nechtěl být pohřben na Ústředním hřbitově, i když je to koneckonců, jak se říká, fuk, kde člověk bude pohřben. Můj leobenský synovec, jediný příbuzný, kterého ještě mám, řekl Reger, ví, že nechci být pohřben na

Ústředním hřbitově, *nýbrž do svého hrobu, který je po dobu trvání hřbitova mým vlastnictvím*, řekl Reger, ale samozřejmě, kdybych zemřel někde dál než tři sta kilometrů od Vídně, *potom na onom místě, pokud uvnitř třísetkilometrového okruhu Vídně, tak ve Vídni, v ostatních případech na místě samém*, řekl jsem svému leobenskému synovci; a ten se bude toho, co jsem mu řekl, držet, neboť je mým dědicem, pravil Reger. Reger se zadíval na *Muže s bílým plnovousem* a řekl: Ještě před rokem, ještě krátce před smrtí ženy, jsem se vždy po několik hodin rád procházel Vídní, ale teď na to nemám chuť. Po smrti své ženy jsem přece jen hodně zeslábl, nejsem to už já, jako před její smrtí. A Vídeň ostatně také zošklivěla, řekl. V zimě si říkám, jaro mě zachrání, a na jaře si říkám, léto mě zachrání, a v létě si říkám, podzim, a na podzim, zima, je to pořád to samé, prostě doufám od jednoho ročního období k druhému. Což je ovšem nešťastná vlastnost, ale tato vlastnost mi je vrozená, já neřeknu, *to je dobře, že je zima, zima je pro tebe to pravé, já neřeknu, jaro, to je pro tebe to pravé, stejně jako podzim, to je pro tebe to pravé, léto, a tak stále dokola*. Svádím své neštěstí vždy na roční období, v němž právě musím žít, a to je mé neštěstí. Pravdou je, že nepatřím k lidem, kteří si užívají přítomnosti, to je to, pravdou je, že patřím k těm nešťastným, kteří si užívají minulosti, kteří pociťují přítomnost stále

jen jako urážku, řekl Reger, já vnímám přítomnost jako urážku, a to je na mě přespříliš, to je mé neštěstí. Ale úplně tak to zase není, řekl Reger, neboť jsem stále ještě s to vidět přítomnost, jaká je, a ona samozřejmě není vždy jen osudově nešťastná, nečiní člověka jen nešťastným, toho jsem si vědom, stejně jako ani minulost není taková, to já vím, taková, že když na ni pomyslíme, učiní nás jen šťastnými. Skutečným neštěstím je pak pro mne okolnost, že nemám lékaře, jemuž bych mohl důvěřovat, léčil jsem se v životě u mnoha lékařů, ale ani k jednomu z nich jsem nakonec neměl důvěru, všichni mě nakonec zklamali, řekl Reger. Co chvíli se cítím úplně vyčerpán a mám pocit, že se zhroutím. A řeknu-li, *trefí mě šlak*, tak si opravdu myslím, že mě šlak trefí, i když jsem to už vyslovil tisíckrát, řekl Reger, a mně samotnému to už jde na nervy, protože pořád říkám, *trefí mě šlak*, a ještě mě netrefil, řekl Reger. Také ve vaší přítomnosti jsem často řekl, že si myslím, že mě trefí šlak, a přece mě netrefil, ale neříkám to ze zvyku, nýbrž *proto, že mám opravdu pocit, že mě trefí šlak*. Pokud jde o mé tělo, není ve mně už nic v pořádku, řekl Reger. Kdybych tak měl dobrého doktora, jenže já nemám dobrého doktora. V Singerstraße bych si mohl vybrat ze čtyř praktických lékařů a dvou internistů, ale ani jeden z nich nestojí za nic. Mám tak zesláblé oči, že brzy nic neuvidím, ale nemám dobrého očního lé-

kaře. Samozřejmě že k lékaři nejdu také proto, neboť mám strach, že by mi mohl *potvrdit, co tuším, že jsem totiž smrtelně nemocný*. Jsem už léta smrtelně nemocný, vždy jsem to své ženě také říkal, řekl Reger, a vždy jsem si byl jist, že *ne ona, ale já zemřu jako první*, jenže potom následkem těch hrozných okolností zemřela *má žena* přece jen *přede mnou*; po celý život jsem se hrozně bál doktorů. Máte-li dobrého doktora, nemůžete mít nic lepšího, řekl Reger, ale málokdo najde dobrého doktora, většinou máme co činit s lékařskými šarlatány a břídily, řekl, a když se konečně domníváme, že jsme našli dobrého doktora, tak už je buď příliš starý nebo příliš mladý, nebo je to tak, že rozumí jen něčemu z moderní medicíny, ale nemá zkušenosti, anebo má zkušenosti a nerozumí ničemu z moderní medicíny, řekl Reger. Pravdou je, že člověk potřebuje bezpodmínečně jednoho doktora pro tělo a jednoho pro duši, a nenachází ani jednoho, ani druhého, člověk po celý život hledá dobrého doktora pro své tělo a dobrého doktora pro svoji duši, a ani jeden není k nalezení. Víte, co mi sdělili doktoři v nemocnici U milosrdných bratří, když jsem jim do očí řekl, že zavinili smrt mé ženy, a že ji tudíž mají na svědomí? Řekli, *její čas vypršel*, tuhle banální větu mi řekli, a tu větu vyslovil nejen ten doktor, co zpackal operaci mé ženy, všichni doktoři v nemocnici U milosrdných bratří vyslovili tu banál-

ní větu, *její čas vypršel, její čas vypršel*, její čas vypršel, říkali všichni, jako by ta věta byla jejich ustálenou formulkou, pravil Reger. Máme-li lékaře, kterému můžeme důvěřovat a jehož péči pociťujeme jako bezpečí, řekl Reger, máme ve stáří to nejdůležitější, jenže takový doktor neexistuje. Teď už ani takového doktora nehledám, protože je mi úplně jedno, kdy umřu, mohu zemřít v jakémkoli okamžiku, ale jako všichni chci mít co nejrychlejší a zároveň co možná bezbolestnou smrt. Má žena trpěla jen několik dní, řekl Reger, *několik dní trpěla a několik dní byla v bezvědomí*, řekl. Chtěli jí dát úmrtní roucho, ale nechal jsem ji zavinout jen do čistého prostěradla, pravil Reger. Muž, který na magistrátě celou záležitost s pohřbem zařizoval, se svého úkolu zhostil skvěle. Nejlepší je, když vše, co souvisí s pohřbem, si zařídíme *sami*, protože pak nemáme čas vysedávat doma a čekat, až se zoufalstvím zadusíme. Osm dní jsem v záležitosti pohřbu pobíhal sem a tam po Vídni, od jednoho úřadu k druhému, a poznovu poznával stát v celém tom byrokratickém hulvátství, pravil Reger. Úřady, které ve Vídni musíme v případě pohřbu navštívit, leží od sebe daleko, a člověk potřebuje nejméně týden, než vyřídí vše, co je k pohřbu zapotřebí. Neustále jsem všude opakoval, že pro svoji ženu chci *ten nejprostší pohřeb*, což ale nikdo nechápal, protože všichni, jak známo, požadují nákladný po-

hřeb. Co mě to stálo úsilí prosadit nakonec přece jen *co nejprostší pohřeb*, řekl Reger. Jen ten chlap na währingerském magistrátě mi rozuměl, ten jediný chápal, že když říkám, *prostý pohřeb*, nechci levný, jak si všichni mysleli, nýbrž *prostý*, všichni si pořád totiž mysleli, že chci *levný*, když jsem řekl *prostý*, jen ten chlap na währingerském magistrátě hned pochopil, že když jsem řekl *prostý*, *tak také myslím prostý, a nikoli levný*. Je stále obtížnější pochopit, jací hlupáci mohou být lidé, s nimiž má člověk co činit na úřadech, řekl Reger. Nikdy jsem nevěřil, že se dožiji téhle zimy, neřku-li že ji přežiji, řekl nyní. Ve skutečnosti jsem přece přežíval celý rok, přežíval jsem bez jakéhokoli zájmu, a nebudu-li brát v úvahu své koncertní povinnosti, a ovšem svá umělecká dílka pro Timesy, nic mě po smrti mé ženy opravdu nezajímalo; pravdou je, že mě nezajímal jediný člověk, dokonce ani vy, řekl Reger, celé měsíce jsem se nezajímal ani o vás. Skoro nic jsem nečetl a z domu jsem vycházel pouze na koncerty, jenže právě v uplynulém roce nestály koncerty za námahu, a podle toho také má umělecká dílka pro Timesy vypadala. Často se ptám, proč vlastně z *Vídně ještě do Timesů* píšu, když přece v téhle pomatené Vídni došlo i v hudební oblasti k úpadku, který přímo nahání strach, vždyť tady ve Vídni se ani v Konzerthausu, ani v Musikverein u nic mimořádného nehraje, vídeňské koncerty už dávno pozby-

ly svou jedinečnost, totéž, co si můžete poslechnout ve Vídni, si můžete mnohem dříve poslechnout v Hamburku nebo v Curychu nebo v Dinkelsbühlu, řekl Reger. Tak rád bych o nich psal, ale vídeňské koncerty mají stále nižší úroveň. Už dlouho nejsem jako kdysi vášnivým návštěvníkem koncertů, řekl Reger, ano jsem *vášnivě zaujat hudbou, ale nikoli vášnivý návštěvník koncertů* a také je pro mne stále obtížnější do Musikvereinů nebo do Konzerthausu dojet, pěšky je to daleko, taxíkem nejedím a ze Singerstraße tam tramvaj nejede. A návštěvníci Konzerthausu jsou poslední dobou podobně jako návštěvníci Musikvereinů velmi průměrní a omezení, dalo by se říci, že jsou otupělí a bohužel už léta nesledují koncerty s odborným zaujetím. Časy, kdy zpěvák všech zpěváků George London zpíval v Opeře *Dona Giovanniho* nebo řeznická dcerka Lippová *Královnu noci*, nenávratně pominuly a stejně tak pominul i čas, kdy šedesátiletý Menuhin dirigoval v Konzerthausu a padesátiletý Karajan v Musikvereinů. Nasloucháme už jen průměrným a bezcenným modlám. Modly, špičkoví umělci, všichni ti nejdokonalejší a nejpovolanější umělci zestárli a přestali být dokonalými a povolanými, řekl Reger. Dnešní generace neklade kupodivu na hudbu ony absolutní požadavky, které se ještě před patnácti či dvanácti lety na hudbu kladly. Je to tím, že poslouchání hudby se *díky*

technice stalo všední záležitostí. Poslouchat hudbu není dnes nic mimořádného, dnes slyšíte hudbu všude, kamkoli vstoupíte, jste takřka donucen hudbu poslouchat, v každém obchodním domě, v každé lékařské ordinaci, na každé ulici, dnes nelze hudbě vůbec *uniknout*, chcete utéci, ale nemůžete, *tento věk je zcela podmalován hudbou*, a to je pohroma, pravil Reger. V naší době vypukla *totální hudba*, všude, od severního pólu k jižnímu pólu, jste vystaven hudbě, ve městě nebo na venkově, na moři nebo na poušti, pravil Reger. Lidé jsou už dlouho dennodenně zahlcováni hudbou, takže dávno ztratili pro hudbu veškerý cit. Tahle hrůza se ovšem přenáší i na koncerty, které posloucháme, něco mimořádného prostě už neexistuje, neboť veškerá hudba na světě je dnes tím, co dříve bylo mimořádné, a kde je vše mimořádné, neexistuje pochopitelně nic opravdu mimořádného, pravil Reger, mne dojímá, když se občas pár směšných virtuosů snaží, aby byli mimořádní, a pak se mimořádnými nestanou, protože se mimořádnými stát nemohou. Svět je skrz naskrz *proniknut totální hudbou*, řekl Reger, to je to neštěstí, na každém kroku slyšíte nějakou mimořádnou a dokonalou hudbu v takovém množství, že byste si měl vlastně už dávno, abyste se z toho nezbláznil, ucpat všechny sluchovody. Soudobý člověk trpí, nemaje zbylí, chorobnou spotřebou hudby, pravil Reger, a tato

konzumace hudby vytváří průmysl, který soudobého člověka ovládá a žene tuto hudební spotřebu tak daleko, až lidi odsoudí k zániku; dnes se pořád mluví o odpadech a chemii, které prý vše ničí, ale já vám říkám, že hudba ničí ještě víc než odpad a chemie, je to hudba, která nakonec vše *totálně* zničí. Pravdou je, že nejdříve zničí hudební průmysl všem sluchovody, a pak v logickém pořadí samotného člověka, pravil Reger. A takového hudebním průmyslem zcela zničeného človíčka již lze spatřit, řekl Reger, jsou to zástupy obětí hudebního průmyslu, které vlastně svým hudebně mrtvolným zápachem zamořují, můj milý Atzbachere, světadíly, není to jen chemie a odpad, říkám vám, *hudební průmysl má zkrátka člověka na svědomí*, konec konců má s největší pravděpodobností na svědomí celé lidstvo. Hudební průmysl je vrahem člověka, hudební průmysl je skutečným hromadným vrahem lidstva, které, bude-li se hudební průmysl rozvíjet jako dosud, nebude mít za pár desetiletí jedinou šanci, můj milý Atzbachere, pravil Reger vzrušeně. Pro člověka s citlivým sluchem nebude brzy vůbec možné vyjít na ulici; zajdete si do kavárny, zajdete si do restaurace, vejdete do obchodního domu, všude musíte, ať chcete či nechcete, poslouchat hudbu, a jedete-li vlakem nebo letíte-li letadlem, nepřestane vás dnes hudba pronásledovat ani tam. Tato nepřetržitá hudba patří k tomu nej-

drsnějšímu, co současné lidstvo musí snést a vytrpět, řekl Reger. Od rána do večera se do lidstva cpou Mozart a Beethoven, Bach a Händel, řekl Reger, kamkoli vejdete, neuniknete těmto mukám. Je to vlastně zázrak, řekl Reger, že také v Uměleckohistorickém muzeu ještě nehraje nepřetržitě hudba, to tomu ještě schází. *Po pohřbu své ženy jsem se na šest týdnů uvěznil v bytě v Singerstraße a nevpustil jsem tam ani služebnou,* pravil Reger. A bezprostředně po pohřbu zašel do blízké synagogy a zapálil tam svíčku, aniž by vlastně věděl proč, a je zvláštní, že ze synagogy zamířil rovnou do Svatoštěpánského chrámu a i tam zapálil svíčku, aniž by i v tomto případě vlastně věděl proč. A pak když ve Svatoštěpánském chrámu zapálil svíčku, šel kousek po Wollzeile, zabývá se myšlenkou, že se sprovodí ze světa. Ale neměl jsem přesnou představu, jak bych se měl sprovodit ze světa, a nakonec jsem myšlenku sprovodit se ze světa aspoň na krátký čas *zahnal* z hlavy, řekl mi Reger. *Měl jsem na vybranou mezi několikadenním a možná několikátýdenním bloumáním po městě a několikátýdenním uvězněním v bytě,* řekl mi Reger, a rozhodl jsem se pro několikátýdenní uvěznění. Po pohřbu své ženy nechtěl nikoho vidět a zprvu také nechtěl nic jíst, jenže pít celý den jen čistou vodu, to nevydrží člověk déle než tři čtyři dny, a on také skutečně rychle zhubl a jednou zrána měl *sotva sí-*

lu vstát, a to bylo znamení, pravil mi Reger, a tak jsem znovu začal jíst a znovu jsem se zase začal zabývat Schopenhauerem, Schopenhauerem, kterým jsme se já a moje žena zabývali, právě když jdouc o půlkrok za mnou, upadla a přivodila si takzvanou *zlomeninu krčku stehenní kosti,* pravil Reger v zamyšlení. Za těch šest týdnů uvěznění jsem měl jen několik telefonických rozhovorů s advokátem, jinak jsem četl Schopenhauera, což mě pravděpodobně zachránilo, pravil Reger, ačkoliv si zase nejsem zcela jist, zda to bylo dobře, že jsem *se zachránil,* pravděpodobně, pravil Reger, by bývalo lepší, kdybych se *nebyl* zachránil, kdybych si vzal život. Ale už vzhledem ke skutečnosti, že jsem v souvislosti s pohřbem měl tolik pobíhání, nezbyl mi čas, abych si mohl vzít život. Je to hrozné, řekl, když si nevezmeme život *hned,* nevezmeme si ho nikdy, řekl. Toužíme být, stejně jako člověk, kterého jsme milovali, mrtví, ale nespovedíme se ze světa, myslíme na to, ale nakonec to neuděláme, řekl Reger. Je zajímavé, že jsem v oněch šesti týdnech nesnášel hudbu, ani jedinkrát jsem si nesesdl ke klavíru, jen *jednou jsem to v myšlenkách zkusil s jednou částí z Dobře temperovaného klavíru, ale tento pokus jsem zase hned vzdal,* nebyla to hudba, co mě v oněch šesti týdnech zachránilo, *byl to Schopenhauer, stále jen znovu několik řádek Schopenhauera,* pravil Reger. *Ani Nietzsche to*

nebyl, jen Schopenhauer. Posadil jsem se na posteli a četl jsem několik řádek Schopenhauera a přemýšlel jsem o nich a zase přečetl několik Schopenhauerových vět a přemýšlel o nich, pravil Reger. Po čtyřech dnech, kdy jsem pil jen vodu a četl Schopenhauera, jsem poprvé snědl kousek chleba, ale chleba byl tak tvrdý, že jsem z bochníku musel kousek useknout sekáčkem na maso. Sedl jsem si na sedátko u okna obráceného do Singerstraße, na tu ošklivou loosovku, a díval jsem se dolů na Singerstraße. Představte si, byl konec května, a venku chumelilo, řekl. Vyhýbal jsem se lidem. Pozoroval jsem je z bytu v Singerstraße, jak dole procházejí obtíženi nákupy šatstva a potravin, a všechno se mi to zhnusilo. Napadlo mě, už se mezi tyhle lidi nevrátím, *k těmhle se nevrátím*, ale jiní přece nejsou, pravil Reger. Při pohledu dolů na Singerstraße jsem si uvědomoval, že jiní lidé než ti, co dole po Singerstraße přecházejí, neexistují. Díval jsem se na Singerstraße a nenáviděl jsem je, a napadalo mě, že už se mezi tyhle lidi nevrátím, pravil Reger. Do toho hulvátství a do té ubohosti se už vrátit nechci, říkal jsem si, pravil Reger. Otevíral jsem zásuvky v komodách a nahlížel jsem do nich a bral jsem stále znovu do rukou fotografie a písemnosti a korespondenci své ženy a kladl jsem vše postupně na stůl a prohlížel si vše pomalu, a protože chci být upřímný, můj milý Atzbachere, musím dodat, že jsem při

tom plakal. Nijak jsem se svému pláči nebránil, léta jsem neplakal, a teď jsem se najednou pláči nebránil, pravil Reger. Seděl jsem tam a nebránil jsem se pláči, a plakal jsem a plakal a plakal a plakal, pravil Reger. Léta jsem nevěděl, co jsou slzy, vlastně od dětství jsem neplakal, a najednou jsem se svému pláči nebránil, řekl mi Reger v Ambassadoru. Nemám co skrývat a co zamlčovat, řekl, *ve svých dvaosmdesáti letech nemám ani to nejmenší, co bych musel skrývat a zamlčovat*, řekl Reger, a tak také nemusím zamlčovat, že jsem se najednou rozplakal, že jsem bez ustání plakal a po celé dny se snažil ze všeho vyplakat, pravil Reger. Seděl jsem a prohlížel jsem si dopisy, které mi žena za ta léta napsala, a četl jsem poznámky, které si za ta léta udělala, a při tom jsem se vyplakával. Na některého člověka si zvykáme léta, léta ho milujeme a nakonec ho milujeme jako nic jiného, jsme s ním spoutáni, a když ho ztratíme, je to, jako kdybychom ztratili vše. Vždy jsem věřil, že je to hudba, jež pro mne znamená vše, občas i filozofie, nebo velká, vysoká či ta zcela nejvyšší literatura, že je to prostě umění vůbec, jenomže všechno to, celé umění, není nic proti tomuto jedinému milovanému člověku. Čeho všeho jsme se na tomto jediném milovaném člověku dopustili, řekl Reger, kolik tisíc či desítek tisíc utrpení jsme takovému člověku, jehož jsme milovali jako nikoho jiného, způsobili, jak jsme takového

člověka mučili, a přece jsme ho milovali jako nikoho jiného, řekl Reger. A když takový člověk, milovaný jako nikdo jiný na světě, zemře, zanechává nás tu se strašně špatným svědomím, řekl Reger, s hrozně špatným svědomím, s nímž po jeho smrti musíme žít a v němž se jednoho dne udusíme, řekl Reger. Všechny ty knihy a spisy, které jsem v životě nashromáždil a které jsem nastěhoval do bytu v Singerstraße, abych s nimi zaplnil všechny police, mi nakonec byly k ničemu, má žena mě opustila a všechny ty knihy a spisy byly k smíchu. Doufáme, že se upneme k Shakespearovi nebo Kantovi, ale to je klam, Shakespeare a Kant a ostatní, které jsme si v životě zvykli považovat za takzvané velikány, nás nechají právě v tomto okamžiku, v němž bychom je tolik potřebovali, na holičkách, pravil Reger, nenabídnou nám rozřešení a neposkytnou nám útěchu, náhle se nám zdají jen protivní a vzdálení a vše, co si tito takzvaní velikáni a významní autoři mysleli a pak také napsali, nás zanechává chladnými, pravil Reger. Stále doufáme, že se na takzvané význačné autory a velikány můžeme v rozhodujícím okamžiku, v životně rozhodujícím okamžiku, tak či onak spolehnout, ale je to omyl, v takovém životně rozhodujícím okamžiku jsme všemi význačnými autory a velikány, nebo jak se říká *nesmrtelnými*, opuštění, protože v takovém životně rozhodujícím okamžiku nám neposkytnou nic,

leda nám potvrdí, že *i v jejich středu jsme sami*, vydání sami sobě napospas v tom nejstrašnějším slova smyslu, pravil Reger. Jediný Schopenhauer mi pomohl, *protože jsem ho prostě zneužil za účelem vlastního přežití*, řekl mi Reger v Ambassadoru. Když se mi všichni ostatní, Goethe, Shakespeare, včetně třeba Kanta, zhnusili, vrhl jsem se prostě v zoufalství na Schopenhauera a usadil jsem se, abych přežil, se Schopenhauerem na sedátku u okna na Singerstraße, neboť jsem najednou chtěl přežít, a nikoliv zemřít, nikoliv zemřít *po své ženě*, nýbrž *zůstat zde, na světě*, slyšíte Atzbachere, pravil Reger v Ambassadoru. Ale pochopitelně jsem měl se Schopenhauerem možnost přežít jen proto, protože jsem ho zneužil pro své účely, *a skutečně jsem ho nestoudným způsobem zfalšoval*, pravil Reger, tím, že jsem si z něj zcela jednoduše učinil lék na přežití, čímž ve skutečnosti vůbec není, stejně jako nikdo z těch, které jsem už jmenoval. Po celý život se spoléháme na velké duchy, na ony takzvané staré mistry, pravil Reger, a jsme jimi pak k smrti zklamáni, neboť v rozhodujícím okamžiku nesplňují svůj účel. Hromadíme si velké duchy a staré mistry a doufáme, že je pak v okamžiku rozhodujícím pro přežití použijeme pro své účely, což neznamená nic jiného než je pro své účely *zneužít*, a to se posléze ukáže jako smrtící omyl. Zaplňujeme svoji duchovní pokladnici těmito velkými duchy a starými

mistry a v životně důležitých okamžicích se k nim obracíme; jenže když takovou duchovní pokladnici otevřeme, pravdou je, že je prázdná, a my stojíme před tou prázdnou pokladnicí a shledáme, že jsme opuštěni a zcela bez prostředků, pravil Reger. Člověk po celý život hromadí všechno možné, a nakonec tu přece stojí s prázdnou, pravil Reger, i pokud jde o vlastní duchovní majetek. Jak obrovský duchovní majetek jsem nashromáždil, pravil Reger v Ambasadoru, a nakonec tu přece stojím s prázdnou. Jen za pomoci podlé lsti, za účelem vlastního přežití se mi zdařilo zneužít Schopenhauera, pravil Reger. Náhle pochopíte, co to je prázdnota, když postáváte mezi tisíci a tisíci knihami a spisy, jež vás zcela opustily a které najednou nic neznamenaají, leda tuto hroznou prázdnotu, pravil Reger. Ztratíte-li nejbližšího člověka, všechno se vám vyprázdní, můžete se podívat kam chcete, vše je prázdné a vy se díváte a díváte a vidíte, že vše je *skutečně prázdné*, a to navždy, pravil Reger. A pochopíte, že to nejsou velcí duchové a staří mistři, kteří vás po léta drželi při životě, nýbrž že to byl ten jediný člověk, jehož jste miloval jako nikoho jiného. A v tomto poznání a s tímto poznáním jste sám a nikdo a nic vám nepomůže, pravil Reger, uzavřete se ve svém bytě a zoufáte si, pravil Reger, a jste den po dni zoufalejší a propadáte týden po týdnu do ještě zoufalejšího zoufalství, pravil Reger, ale

náhle se z tohoto zoufalství dostanete. Vstanete a vyjdete z tohoto smrtelného zoufalství, dokud máte ještě sílu dostat se z tohoto hlubokého zoufalství, a já jsem náhle vstal ze sedátka u okna na Singerstraße a vyšel jsem ze svého zoufalství a sestoupil jsem dolů na Singerstraße, pravil Reger, a prošel jsem těch několik stovek metrů středem města; vstal jsem ze sedátka u okna na Singerstraße a vyšel jsem z bytu a šel jsem středem města, s myšlenkou učinit ještě jeden poslední pokus, pokus o přežití, pravil Reger. Vyšel jsem z bytu v Singerstraße a napadlo mě, že učiním ještě jeden a poslední pokus o přežití, a s touto myšlenkou jsem vyšel do středu města, pravil Reger. A tento pokus o přežití se zdařil, pravděpodobně jsem se zvedl v rozhodném a pravděpodobně skutečně posledním okamžiku ze svého sedátka u okna na Singerstraße, sešel jsem dolů na Singerstraße a vyšel jsem do středu města, pravil Reger. Samozřejmě že doma v bytě se vše vracelo do starých kolejí, *jistě si dovedete představit, že nestačil tento jediný pokus o přežití, musel jsem učinit stovky takových pokusů o přežití*, ale já jsem to zkoušel znovu a znovu a stále znovu jsem vstával ze sedátka u okna na Singerstraße a vycházel na ulici a skutečně opět mířil mezi lidi, mezi *ty* lidi, a tak jsem se nakonec zachránil, pravil Reger. Samozřejmě že si kladu otázku, zda to bylo správné a zda jsem nechybil, že jsem se zachránil, ale o to ne-

jde, pravil Reger. Úpěnlivě si přejeme někoho po smrti *následovat*, a náhle to odmítneme, pravil Reger, a to jsou, jak asi tušíte, ta mučidla zoufalství, v nichž žiji už přes rok. Nesnášíme lidi, a přece s nimi chceme pospolu pobývat, protože jen s lidmi a mezi nimi máme možnost přežít a nezbláznit se. S osamělostí to moc dlouho nevydržíme, pravil Reger, věříme, že dokážeme žít o samotě, věříme, že dokážeme žít opuštěni, namlouváme si, že sami něco v životě pořídíme, pravil Reger, ale je to jen přelud. Věříme, že se obejdeme bez lidí, *dokonce věříme, že si vystačíme bez jediného člověka*, a vymýšlíme si, že máme šanci přežít, i když jsme jen sami se sebou, ale to je jen přelud. Bez lidí nemáme ani tu nejmenší šanci přežít, řekl Reger, můžeme si za spolčníky zvolit bezpočet velkých duchů a bezpočet starých mistrů, stejně nám *nenahradí člověka*, pravil Reger, *nakonec jsme všemi těmi takzvanými velkými duchy i všemi těmi takzvanými starými mistry opuštěni, a navíc shledáme, že jsme všemi velkými duchy i starými mistry ještě byli tím nejhanebnějším způsobem zesměšněni*, zjistíme, že celý onen vztah s velkými duchy i starými mistry byl založen jen na posměchu. Nejdřív okusil v bytě na Singerstraße, jak se říká, chléb a vodu, potom, asi osmý nebo devátý den, trochu masa z konzervy, kterou si sám v kuchyni ohřál, pak máčel sušené švestky a jedl je s nudlemi spařenými horkou

vodou, z čehož mu ale pokaždé bylo špatně. Osmý nebo devátý den si přece jen opět zavolal služebnou a poslal ji do protilehlého hotelu Royal pro jídlo. *Seděl jsem a jedl jako pes*, pravil Reger. S hotelem Royal uzavřel výhodnou dohodu, *posílali mi od konce května denně po služebné, které jsme vždy říkali Stella, ačkoliv se jmenovala Rosa!* pravil Reger, *polévku a hlavní chod ve zvlášť k tomu účelu zakoupených aluminiových nádobách. Platil jsem dvě porce*, pravil Reger v Ambassadoru, *polovinu porce jsem snědl já, zbytek snědla služebná*, pravil Reger. Jídlo z Royalu jsem požíval s jistou nechutí, pravil Reger, ale požíval jsem je, protože mi nic jiného nezbývalo, protože jsem je jíst musel, pravil Reger, ale nad jídlem mi bylo špatně už jen pro samotný pohled na služebnou, která při jídle pochopitelně sedávala proti mně, nikdy jsem služebnou nemohl vystát, ostatně byla také služebnou mé ženy, já jsem tu osobu nezaměstnal, pravil Reger, tuhle hloupou, prolhanou osůbku, pravil Reger, jež sedávala proti mně a pořádala jednu a půl porce z Royalu, zatímco já sám jsem snědl jen půl porce. Služebné nezbývá než strpět, protože jinak bychom se udusili ve vlastní špíně, řekl Reger v Ambassadoru, ale většinou jsou vždycky nesnesitelné. Jsme na ně odkázáni, v tom to je, pravil Reger. Přinesla vždy z Royalu jídlo, které *ona* chtěla, které si vybrala, a ne jídlo, které by chutnalo mně. Nejradyji jedla

vepřové maso, takže vždy přinášela vepřové, jenže já, mohu-li si vybrat, jím jen hovězí maso, pravil Reger. Jedl jsem vždy jen hovězí, ale služebné většinou nejraději vepřové. Po smrti mé ženy, a to hned bezprostředně po pohřbu, pravil Reger, mě služebná upozornila, že jí má žena to a ono *odkázala*, pravil Reger, i když jsem věděl, že má žena služebné vůbec nic neodkázala, neboť má žena nikdy nepomyslela na to, že by mohla zemřít, a *nikdy s nikým o závěti nebo dědictví nemluvila*, ani se mnou, natož se služebnou. Služebná ale hned po pohřbu za mnou zašla a sdělila mi, že jí má žena odkázala to a ono, šaty, boty, nádobí, látky et cetera. Služebným není nic trapné, řekl Reger v Ambassadoru. Ve svých požadavcích jsou zcela bezostyšné. Neustále a všude jsou služebné vychvalovány, ačkoliv všichni dobře vědí, že na dnešních služebných nic ke chvále není, že dnešní služebné jsou ve svých požadavcích bezostyšné a že práci zcela odbývají, jenže lidé, protože jsou na ně odkázáni, předstírají, že služebné si zaslouží chválu, řekl Reger v Ambassadoru. Nikdy ani na chvíli nepomyslela má žena na to, že by služebné něco odkázala, moje žena ještě dva dny před smrtí netušila, že zemře, jakpak by tedy mohla služebné něco slíbit? pravil Reger. Lže, myslel jsem si, když mě služebná upozornila, že jí má paní slíbila různé věci, smuteční hosté ještě ani neodešli ze hřbitova a služebná tu už stála pře-

de mnou a říkala, že jí má paní to a ono slíbila. Neustále člověka omlouváme, protože nevěříme, a také nechceme uvěřit, že by dokázal být tak sprostý, dokud pokaždé znovu nezískáme zkušenost, že lidé jsou sprostí tak, jak si to ani neumíme představit. Několikrát po sobě vyslovila služebná, když jsem ještě stál nad otevřeným hrobem, slovo *pekáč*, pravil Reger, jen si to představte, několikrát za sebou slovo *pekáč*, zatímco já jsem ještě stál nad otevřeným hrobem. Týdny mi ta hanebná lež služebné, že jí má paní *mnohé* slíbila, zněla v uších. Dělal jsem, jak se říká, že *neslyším*. Teprve tři měsíce po smrti své ženy jsem oznámil služebné, ať si ze šatstva, které jsem původně chtěl dát neteřím, *něco vybere*, a ať si také vezme pár hrnců, má-li pro ně použití. Jak si myslíte, že se asi služebná nato zachovala? pravil Reger, ta osůbka začala oběma rukama rvát šatstvo ze skříní a cpala je do připravených obrovských pytlů a nepřetržitě cpala plné náruče šatů po mé ženě do těch obrovských pytlů, až se do těch pytlů už nic nevešlo. Stál jsem tam jako bez sebe a pozoroval tu scénu. Jak služebná pobíhá přišílená po pokoji a sbírá vše, co jí přijde pod ruku. Konečně měla pět plně nacpaných obrovských pytlů, a co se jí do nich nevešlo, napěchovala do tří velkých kufrů. Pak se ještě objevila její dcera, aby jí pomohla pytle a kufry snést dolů na Singerstraße, kde již stálo nákladní auto, které si na odvoz vy-

půjčila. Když všechny ty pytle a kufry snesly společně dolů na Singerstraße, vzala si služebná ještě sadu kuchyňských hrnců a složila je na podlahu, aniž by se mě vůbec zeptala, zda proti tomu, že si vezme i ty hrnce, nic nemám. Ten a tamten hrnec *mi nechá*, řekla, zatímco zbytek hrnců svazovala provázkem protaženým uchy dohromady, aby je mohla dolů na Singerstraße lépe odnést. Stál jsem tam jako bez sebe a pozoroval služebnou s dcerou, které jako posedlé vláčejí z bytu i ty hrnce. Moje žena dceru služebné jaktěživ neviděla, pravil Reger, kdyby ji jen jedinkrát za ta léta, po která u nás služebná pracovala, spatřila, byla by se toho obrazu zhrozila, pravil Reger. Čím víc na někoho, jak se říká, dáme, čím laskavější jsme, tím hůř nám oplácí, řekl Reger v Ambassadoru. Zázitek se služebnou a dcerou mě opět jasně poučil o tom, jak propastně nestoudný může být člověk, pravil Reger. Ty takzvané spodní vrstvy jsou, a tak to přece opravdu je, stejně sprosté a podlé a stejně prolhané jako horní společenské vrstvy. To je jeden z nejodpudivějších znaků této doby, v níž se neustále tvrdí, že ti takzvaně prostí anebo takzvaně utlačovaní lidé jsou plni dobroty, a ostatní že jsou špatní, což je jedna z nejodpornějších lží, jaké znám, pravil Reger. Všichni jsou stejně podlí a sprostí a prolhaní, pravil Reger. Takzvaná služebná není o nic lepší než takzvané panstvo, a ve skutečnosti je to dnes

právě obráceně, tak jako vše je dnes naruby, řekl Reger, služebná je dnes panstvem, nikoliv opačně. Takzvaní bezmocní jsou dnes mocní, nikoliv opačně, řekl Reger v *Ambassadoru*. A zatímco hleděl na *Muže s bílým plnovousem*, zněla mi v uších jeho slova, která mi řekl v *Ambassadoru*, že dnes je *všechno naruby*, stále znovu, dnes je všechno naruby. Ještě jsem stál u otevřeného hrobu, když mě oslovila služebná a tvrdila, že jí má žena odkázala zelený zimník, který si jednou koupila v Badgasteinu. Výslovně ten krásný a drahý kabát jí prý má žena odkázala, řekl Reger rozčileně. Tihle lidé využijí každou situaci a neštítí se ničeho, a jak jsou hloupí, tak jsou mazaní, takže z každé pohromy ještě něco vytěží. A my jim vždy znovu naletíme, protože tihle lidé nad námi mají v každodenních pohromách převahu, pravil Reger. A v národním měřítku je pokrytectví stejná pohroma, řekl Reger, například podbízení se lidu, které je tak charakteristické pro politiky. Máme-li nějakou idealistickou představu, obvykle se dost rychle ukáže, že tato představa nebyla ničím jiným než nesmyslnou představou, pravil Reger a dále řekl, musíme umět stárnout, není nic odpornějšího než snažit se zalíbit mládeži, vždy mě hluboce odpuzovalo, můj milý Atzbachere, když se nějaký starý člověk snažil zalíbit mládeži, a dále pravil, dnešní člověk je vydán napospas, nemá zastání, dnes jsou lidé zcela vydaní

napospas a naprosto bez zastání; ještě před deseti lety se lidé cítili do jisté míry chráněni, ale dnes jsou vydáni napospas naprosté bezbrannosti, řekl Reger v Ambassadoru. Je hrozné, že se nemohou ani ukryt, protože není kam se ukryt, pravil Reger, vše je naprosto průhledné, takže se není čím bránit; to znamená, že dnes neexistuje vůbec možnost úniku, lidé jsou dnes všude, lhostejno kde, štváni a poštáváni, utíkají a prchají, aniž by našli nějakou skulinu, do které by mohli uniknout, ledaže jdou vsťříc smrti, tak je to, pravil Reger, je to hrozné, neboť svět není tajemný, ale hrozný. A s tím hrozným světem je třeba se smířit, Atzbachere, ať chcete nebo nechcete, *jste zcela vydán tomuto hroznému světu napospas*, a namlouvají-li vám, že tomu tak není, namlouvají vám lež, tu dnes bez ustání do uší vtoukanou lež, na niž se zvlášt zaměřili především politikové a političtí žvanilové, pravil Reger. Svět je jedna velká hrůza a člověk v něm nenachází ani jedinou záštitu, pravil Reger v Ambassadoru. Teď se Reger zadíval na *Muže s bílým plnovousem* a řekl, smrt mé ženy není jen moje největší neštěstí, neboť moje žena mě také osvobodila. Smrtí své ženy jsem se stal svobodným, řekl, a když říkám *svobodný*, tak myslím *zcela svobodný, celkově svobodný, dokonale svobodný*, jestli víte, nebo aspoň tušíte, co tím míním. Já již na smrt nečekám, smrt se dostaví sama od sebe, aniž bych na ni pomyslel, dostaví se

a mně je zcela jedno, kdy to bude. Všechny naše zásady se smrtí milovaného člověka neuvěřitelně osvobodí, řekl nyní Reger. A s tímto pocitem, že jsem teď dokonale svobodný, žiji už delší čas. *Teď na sebe mohu nechat vše dolehnout, skutečně vše, aniž bych se tomu musel bránit, já už se ničemu nebráním, tak je to*, pravil Reger nyní. A dívaje se na *Muže s bílým plnovousem*, řekl, *Muže s bílým plnovousem* jsem opravdu vždy miloval, Tintoretta jsem rád nikdy neměl, ale Tintorettova *Muže s bílým plnovousem* ano. Přes třicet let se dívám na tento obraz a mohu se na něj dívat stále, na žádný jiný obraz bych se přes třicet let dívat nemohl. Staří mistři rychle člověka unaví, prohlížíme-li si je bez zábran, a pokaždé jsme zklamáni, podrobíme-li je podrobnému zkoumání a učiníme-li si z nich takřka bezohledně objekt našeho kritického rozumu. Před opravdu kritickým zkoumáním neobstojí ani jeden z těchto takzvaných starých mistrů, pravil Reger nyní. Leonardo, Michelangelo, Tizian, ti všichni se nám neuvěřitelně rychle rozplynou před očima, a nakonec se vše ukáže, byť je to sebegeniálnější, přece jen jako ubohé umění přežít, jako ubohý pokus o přežití. Goya je ovšem tvrdošíjný případ, řekl Reger, ale ani Goya nám nakonec nepomůže a neznamená pro nás nic. Vše tady v Uměleckohistorickém muzeu, které ostatně nevlastní ani jediného Goyu, řekl nyní Reger, pro nás nakonec,

zvláště *v rozhodujícím okamžiku naší existence*, nic neznamena. U všech obrazů, prostudujeme-li je důkladně, dříve nebo později zjistíme jistou bezmocnost a i u těch skutečně největších a nejvýznačnějších děl shledáme vždy nějakou chybu, a nejsme-li shovívaví, *přítěžující chybu*, která nám každý z těchto obrazů postupně znechutí, a to pravděpodobně proto, že na ně kládeme příliš vysoké nároky, pravil Reger. Veškeré umění není také nic jiného než umění přežít a tuto skutečnost bychom neměli pouštět ze zřetele, umění je, úhrnem vzato, takřka jímavý způsob, jímž rozum stále znovu podniká pokus vypořádávat se s tímto světem a jeho hrůzami, což je, jak víme, umožněno jen stálým používáním lži a prolhanosti, pokrytectví a sebeklamu, pravil Reger. Tyto obrazy jsou plné lži a prolhanosti a plné pokrytectví a sebeklamu, není v nich, nehledě na jejich často až geniální malířskou zručnost, nic jiného. Všechny tyto obrazy jsou ovšem výrazem naprosté bezmocnosti člověka poradit si se sebou samým i s tím, co ho po celý život obklopuje. Tak to je, všechny tyto obrazy vyjadřují tuto bezmocnost, která buď zahání rozum, anebo rozum ochromuje až k smrti, pravil Reger. *Muž s bílým plnovousem* vzdoroval přes třicet let mému rozumu a citu, pravil Reger, a z toho důvodu je pro mne tím nejcennějším, co je zde v Uměleckohistorickém muzeu vystaveno. Jako kdybych to už před více

než třiceti lety tušil, když jsem před více než třiceti lety poprvé usedl na tuto lavici, *přesně proti Muži s bílým plnovousem. Všichni tito takzvaní staří mistři ztroskotávají, bez výjimky byli všichni odsouzeni ke ztroskotávání a v každém detailu jejich děl může pozorovatel toto jejich ztroskotávání shledat, v každém tahu štětce, pravil Reger, v nejmenším, i sebemenším detailu.* Nehledě na to, že tito takzvaní staří mistři namalovali opravdu geniálně vždy jen jeden detail svého obrazu, nikdo z nich nenamaloval sto procentně geniální obraz, to se nikomu z těchto takzvaných starých mistrů nikdy nepodařilo; buďto ztroskotali na bradě nebo na kolenu nebo na víčkách, pravil Reger. Většina z nich ztroskotala na ruce, v Uměleckohistorickém muzeu nevisí ani jeden obraz, na němž by byla vidět geniálně namalovaná ruka, nebo aspoň jen mimořádně namalovaná ruka, jen se podívejte na všechny ty portréty, i na těch nejslavnějších jsou stále jen tím tragikomickým způsobem nezdařené ruce, pravil Reger. Namalovat mimořádně bradu nebo opravdu zdařile koleno se také nikomu z takzvaných starých mistrů nepodařilo. El Greco nedokázal namalovat ani jedinou ruku, El Grecovy ruce připomínají pokaždé špinavé mokré hadry na mytí, řekl nyní Reger, ale v Uměleckohistorickém muzeu vlastně ani jediný El Greco nevisí. A Goya, jenž také není v Uměleckohistorickém muzeu zastoupen,

se bránil i jen jednu jedinou ruku zřetelně *znázornit*, co se týče rukou, zůstal ten strašlivý, pobuřující Goya, kterého stavím nade všechny malíře, kteří kdy malovali, diletantem, řekl Reger. A je doslova skličující, že zde v Uměleckohistorickém muzeu je k vidění stále jen jedno umění, které je třeba označit za umění státní, za umění duchu nepřátelské, za umění habsburské a katolické. Již celá léta je to stále stejné, jdu do Uměleckohistorického muzea a napadá mě, že Uměleckohistorické muzeum nemá ani jediného Goyu! Že nemá El Greca, není, co se mě a mého pojetí umění týče, neštěstí, ale že Uměleckohistorické muzeum nemá Goyu, to je opravdové neštěstí, pravil Reger. Srovnáme-li to se světem, pravil Reger, je třeba říci, že Uměleckohistorické muzeum, zcela v protikladu ke své pověsti, není prvotřídním muzeem, neboť nemá ani jednoho velikého a všechny převyšujícího Goyu. A navíc Uměleckohistorické muzeum odpovídá naprosto uměleckému vkusu Habsburků, Habsburků, kteří měli, aspoň pokud jde o malířství, odporný, zcela bezduchý katolický umělecký vkus. Malířství byli katoličtí Habsburkové stejně tak málo nakloněni jako literatuře, protože malířství a literatura jim vždy *připadaly jako nebezpečné umění, na rozdíl od hudby*, která jim nikdy nemohla být nebezpečná, a které právě proto, že katolickým Habsburkům tolik chyběla duše, *dopřávali plného rozkvětu*, jak

jsem jednou četl v jedné takzvané *knize o umění*. Habsburská prolhanost, habsburská slabomyslnost, habsburská zvrhlost víry visí na všech zdejších stěnách, pravil Reger. A ve všech těchto obrazech, dokonce i v krajinách, je tahle zvrhlá katolická dětinskost víry. A je odporné, že sprosté církevní pokrytectví je obsažené i v obrazech namalovaných s nejvyššími, naprosto nejvyššími malířskými nároky. Všechno, co se v Uměleckohistorickém muzeu vystavuje, má katolickou svatozář, ani Giotto z toho nevyjímám, pravil Reger. Anebo ti odporní benátští mistři, kteří se každým pařátem, který namalovali, přidrží katolických předalpských nebes, řekl nyní. V Uměleckohistorickém muzeu nevidíte *ani jeden přirozený obličej, stále jen samé katolické tváře*. Zadívejte se někdy déle na nějakou dobře namalovanou hlavu, nakonec to bude přece jen katolická hlava, pravil Reger. Dokonce i tráva na těchto obrazech roste jako katolická tráva a polévka v holandských polévkových mísách není než katolická polévka, řekl nyní Reger. Není to nic jiného než nestoudně malované katolictví, pravil Reger. Po celých těch šestatřicet let jsem navštěvoval Uměleckohistorické muzeum nakonec pouze proto, že je zde po celý rok ideální teplota osmnácti stupňů Celsia, a to je nejlepší teplota nejen pro plátna těchto uměleckých děl, nýbrž i pro moji pleť, a především také pro moji přecitlivělou hlavu, pravil

Reger. *Podrobně pozorovat umění, sebevražedným postupem, dosáhnout jistého mistrůvství starců*, řekl nyní Reger. *Nemá zvykové právo v Uměleckohistorickém muzeu, řekl, v podstatě nenávidí umění, a je nevyčísitelně uměním posedlý.* Bezpochyby, můj milý Atzbachere, jsme málem na vrcholu naší chaotické a kýčovité epochy, řekl a pokračoval: celé Rakousko není nic jiného než Uměleckohistorické muzeum, než katolická nacionálněsocialistická země, a to je hrozné. *Je to pokrytecká demokracie*, řekl. Dnešní Rakousko je chaotické hnojiště, směšný státeček, který překypuje sebezpyčováním a který nyní, čtyřicet let po takzvané *druhé světové válce*, jako naprosto okleštěný státeček dosáhl svého zcela nejnižšího bodu; směšný státeček, v němž vymřelo myšlení a v němž nyní už půl století panuje pouze ubohá státní a politická tupost i církevně státní hloupost, pravil Reger. Je to zmatený a neurvalý svět, řekl. Jsem příliš starý, abych zmizel, řekl, příliš starý, abych odešel, Atzbachere, dva a osmdesát, slyšíte! A stále sám! Teď jsem s konečnou platností v pasti, Atzbachere. Kam jen dnes v této zemi pohlédneme, díváme se do žumpy plné směšností, řekl Reger. Je to katastrofální davové šílenství, řekl. Většina lidí propadla v té či oné míře depresi, řekl, s Maďarskem máme nejvyšší počet sebevražd v Evropě. Často jsem si myslel, že odjedu do Švýcarska, ale Švýcarsko by pro mne bylo

ještě horší. Nemáte tušení, *jak* miluji tuto zemi, řekl Reger, ale tenhle současný stát z duše nenávidím; s *tímto* státem nechci mít do budoucna nic společného, tento stát ve mně každý den budí hnus. Všichni činní a vládnoucí lidé mají dnes v tomto státě vesměs tak odporné primitivní a bezduché obličejy, že v této zbankrotované zemi hledíte jen na gigantickou haldu děsivého fyziognomického odpadu, řekl. Na co všechno nemyslíme a o čem všem nemluvíme, doufajíce, že jsme k tomu povolání, jenomže nejsme, *to je ta komedie*, a když se ptáme, jak to půjde dál, *je to tragédie*, můj milý Atzbachere. Objevil se Irrsigler a přinesl Timesy, o něž Reger požádal a pro něž Irrsiglerovi stačilo k novému stánku z Uměleckohistorického muzea přejít ulici. Reger převzal Timesy, povstal, vykročil z Bordoneho sálu a zamířil, jak se mi zdálo, čilejším krokem než jindy po velkém ústředním schodišti dolů a ven, a já jsem ho následoval. Před ohavným pomníkem Marie Terezie se zastavil a řekl, že jsem pravděpodobně velice udiven skutečností, že mi až dosud neřekl *vlastní* důvod, *proč* si přál již *dnes opět* se sejít v Uměleckohistorickém muzeu. Měl jsem dojem, že mě klame sluch, když řekl, že zakoupil *dvě vstupenky na výborná místa v přízemí do Burgtheatru, na Rozbitý džbán* a že *vlastním* důvodem, proč mě opět dnes do Uměleckohistorického muzea pozval, byl návrh, abych s ním společně

Rozbitý džbán v Burgtheatru zhlédl. Pochopte, už léta jsem nebyl v Burgtheatru a ze všeho nejvíc nenávidím právě Burgtheater, *ale opravdu ze všeho nejvíc nenávidím dramatické umění jako takové*, řekl, ale včera mě napadlo, zítra si zajdu do Burgtheatru a podívám se na *Rozbitý džbán*. Můj milý Atzbachere, pravil Reger, já nevím, jak jsem přišel na tu myšlenku zajít si dnes a jen a jen s vámi do Burgtheatru a zhlédnout *Rozbitý džbán*. Pokládejte mě klidně za blázna, řekl nyní Reger, moje dny jsou sečteny; mne opravdu napadlo, že byste se mnou mohl dnes zajít do Burgtheatru, koneckonců *Rozbitý džbán* je nejlepší německá veselohra a Burgtheater je ještě přední jeviště světa. Tři hodiny jsem se trápil myšlenkou, jak vám budu muset říci, že byste mě měl doprovodit na *Rozbitý džbán*, protože sám bych na *Rozbitý džbán* nešel, řekl nyní Reger, zapisuje Atzbacher, tři strastiplné hodiny jsem si rozmýšlel, jak vám řeknu, že jsem zakoupil dva lístky na *Rozbitý džbán*, a přitom *myslel jen na sebe a na vás*, neboť léta jste ode mě neslyšel nic jiného, než že Burgtheater je nejohavnější jeviště světa, a teď náhle se mnou máte *jít do Burgtheatru na Rozbitý džbán*, což je událost, kterou by ani Irrsigler nepochopil. *Přijměte druhou vstupenku*, řekl, *a pojdte se mnou dnes večer do Burgtheatru, sdílejte se mnou potěšení té zvrhlé pošetilosti*, *můj milý Atzbachere*, řekl Reger, zapisuje Atzbacher. Ano, řekl

jsem Regerovi, zapisuje Atzbacher, *je-li to vaše výslovné přání*, a Reger řekl, *ano, je to moje výslovné přání*, a podal mi druhou vstupenku. Toho večera jsem skutečně šel s Regerem do Burgtheatru na *Rozbitý džbán*, zapisuje Atzbacher. Představení bylo strašlivé.

Thomas Bernhard

Staří mistři

Komedie

Z německého originálu *Alte Meister*,
vydaného nakladatelstvím Suhrkamp Verlag
ve Frankfurtu nad Mohanem roku 1985,
přeložil Bohumil Šplíchal.

Vydal PROSTOR, nakladatelství, s. r. o.,
Týnská 21, Praha 1,

www.prostor-nakladatelstvi.cz,

e-mail prostor@ini.cz,

v roce 2004 jako svou 217. publikaci
a 65. svazek edice Střed.

Odpovědný redaktor tištěné knihy K. Suda.

Grafická úprava tištěné knihy Aleš Lederer.

Na obálce použita reprodukce Tintorettova obrazu

Muž s bílým plnovousem.

Sazba tištěné knihy Adam Lederer (ProAL),

Sudoměřská 13, Praha 3.

Elektronické formáty připravil KOSMAS,

www.kosmas.cz

V českém jazyce druhé, revidované vydání.

Elektronické vydání první